

Samostatná príloha 1
Stratégie rozvoja cestovného ruchu v okrese Gelnica na
obdobie rokov 2019 – 2025 (výhľadovo 2030)

ANALYTICKÁ ČASŤ

Aktualizácia 2022

(návrh)

Karpatský rozvojový inštitút 2019

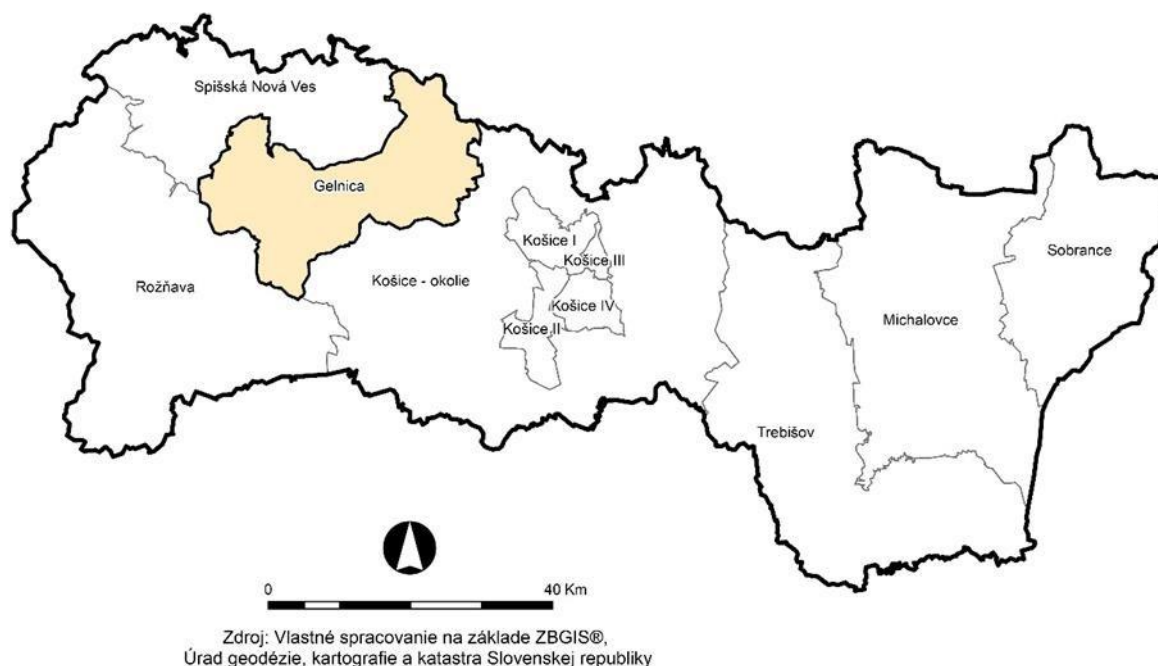
Obsah

1	Vymedzenie územia okresu Gelnica	3
2	Dopravná dostupnosť územia	5
3	Sociálno-ekonomické ukazovatele cestovného ruchu	8
3.1	Podnikateľské subjekty v oblasti cestovného ruchu	8
3.2	Kapacity a výkony ubytovacích zariadení	17
4	Súčasná ponuka cestovného ruchu.....	29
4.1	Primárna ponuka cestovného ruchu daná prírodou (prírodný potenciál)	29
4.2	Primárna antropogénna ponuka cestovného ruchu (kultúrno-historický potenciál krajiny) ..	42
4.3	Organizované podujatia.....	58
5	Objekty sekundárnej ponuky cestovného ruchu v okrese Gelnica	60
5.1	Supraštruktúra cestovného ruchu.....	60
5.2	Infraštruktúra pre pešiu turistiku	61
5.3	Infraštruktúra pre cykloturistiku	63
5.4	Všeobecná infraštruktúra	69
6	Existujúce produkty CR (organizované).....	71
7	Dotazník pre poskytovateľov služieb v okrese Gelnica (4/2022)	74
8	SWOT analýza cestovného ruchu v okrese Gelnica.....	79
9	Zhrnutie analýzy cestovného ruchu a hlavné zistenia	82
10	Literatúra.....	92
11	Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov.....	94
12	Zoznam skratiek.....	97

1 Vymedzenie územia okresu Gelnica

Vypracovávaná stratégia pre rozvoj cestovného ruchu je podľa zadania určená pre okres Gelnica, ktorý vznikol po územnosprávnom členení po roku 1996. Okres Gelnica je súčasťou severozápadnej časti Košického samosprávneho kraja a tvorí ho spolu 20 katastrálnych území obcí – okresné mesto Gelnica a 19 obcí (uvedených podľa abecedy): Helcmanovce, Henclová, Hrišovce, Jaklovce, Kojšov, Kluknava, Margecany, Mníšek nad Hnilcom, Nálepko (v minulosti Vondrišiel), Prakovce, Richnava, Smolník, Smolnícka Huta, Stará Voda, Švedlár, Úhorná, Veľký Folkmar, Závadka a Žakarovce.

Obrázok 1 Umiestnenie okresu Gelnica v rámci Košického samosprávneho kraja

Na ploche okresu 584,43 km² žije 31 668 obyvateľov a priemerná hustota zaľudnenia je 54 obyvateľov na km² (údaje ŠÚ SR k 31. 12. 2021). Okres Gelnica susedí so 4 okresmi - Spišská Nová Ves, Rožňava, Košice – okolie a Prešov.

Podľa Závaznej časti Konceptie územného rozvoja územia (KURS, 2011) patrí okres Gelnica do gelnického ťažiska osídlenia a do podpory rozvojovej osi druhého stupňa **Hornádskej rozvojovej osi**: Spišský Štvrtok – Spišská Nová Ves – Krompachy – Košice (v úseku Gelnica – Košice ako komunikačnosídelskej osi).

Okres Gelnica, patrí zo sociálno-ekonomického hľadiska medzi 20 najmenej rozvinutých okresov (NRO)¹ Slovenskej republiky. Košický samosprávny kraj, ktorého súčasťou je aj okres Gelnica, patrí zo sociálnoekonomického hľadiska medzi najmenej rozvinuté oblasti Slovenskej republiky a súčasne medzi 10 najzaostalejších regiónov Európskej únie. Je to dôsledok transformačného procesu, ako aj periférnej lokalizácie týchto krajov pri súčasne nedostatočne rozvinutej technickej (najmä dopravnej), ale aj podnikateľskej i občianskej infraštruktúry.

Okres Gelnica bol v zmysle KURS v rámci hospodárskej a sociálnej infraštruktúry a územného rozvoja Slovenska postihnutý recesiou v poľnohospodárstve, kde pracovala značná časť obyvateľov. Absencia výrobnjej základne, jej malá diverzifikácia, nedostatočné infraštruktúrne napojenie vidieckych priestorov, výrazná miera nezamestnanosti a poloha mimo hlavných dopravných trás sú dôsledkom podpriemernej rozvinutosti hospodárskej a sociálnej infraštruktúry. V priebehu histórie bol okres Gelnica vždy okrajom záujmu, nemal významnú dopravnú polohu, ani vhodné prírodné podmienky na rozvoj poľnohospodárstva, nerozvinuli sa tu výrobné aktivity, mal (a čiastočne si zachoval) nadpriemernú natalitu a vyznačoval sa migráciou obyvateľov do väčších miest mimo okres. Práve jeho „periférna“ poloha v rámci iných územných celkov nevyvolávala potreby napojenia jeho centier na hlavné ekonomické, dopravné, infraštruktúrne a iné siete Slovenska.

¹ Zákon č.336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov

2 Dopravná dostupnosť územia

Cestná doprava

Okres Gelnica sa nachádza mimo hlavných trás diaľnic a ciest medzinárodného významu. Najbližšie pripojenie na diaľnicu je pri obci Široké (z obce Kluknava 11 km od hranice okresu) a na cestu I. tr. 1/18 E50 pri obci Spišské Podhradie. Výrazným obmedzujúcim faktorom rozvoja okresu je limitovaná dostupnosť pre nákladnú a kamiónovú dopravu, ako dôsledok nevyhovujúcich parametrov existujúcich komunikácií (predovšetkým komunikácie II/547 v časti Jaklovce – Košice a komunikácie II. triedy č. 549 v úseku Úhorná – Krásnohorské Podhradie). V okrese Gelnica sa spolu nachádza 131,477 km ciest II. a III. Triedy. Spomedzi ostatných okresov Košického kraja má okres Gelnica najnižšiu hustotu cestnej siete – 0,225 km cestných komunikácií na rozlohu územia (Tabuľka 1).

Časová a vzdialenostná dostupnosť mesta Gelnica prostredníctvom automobilovej dopravy:

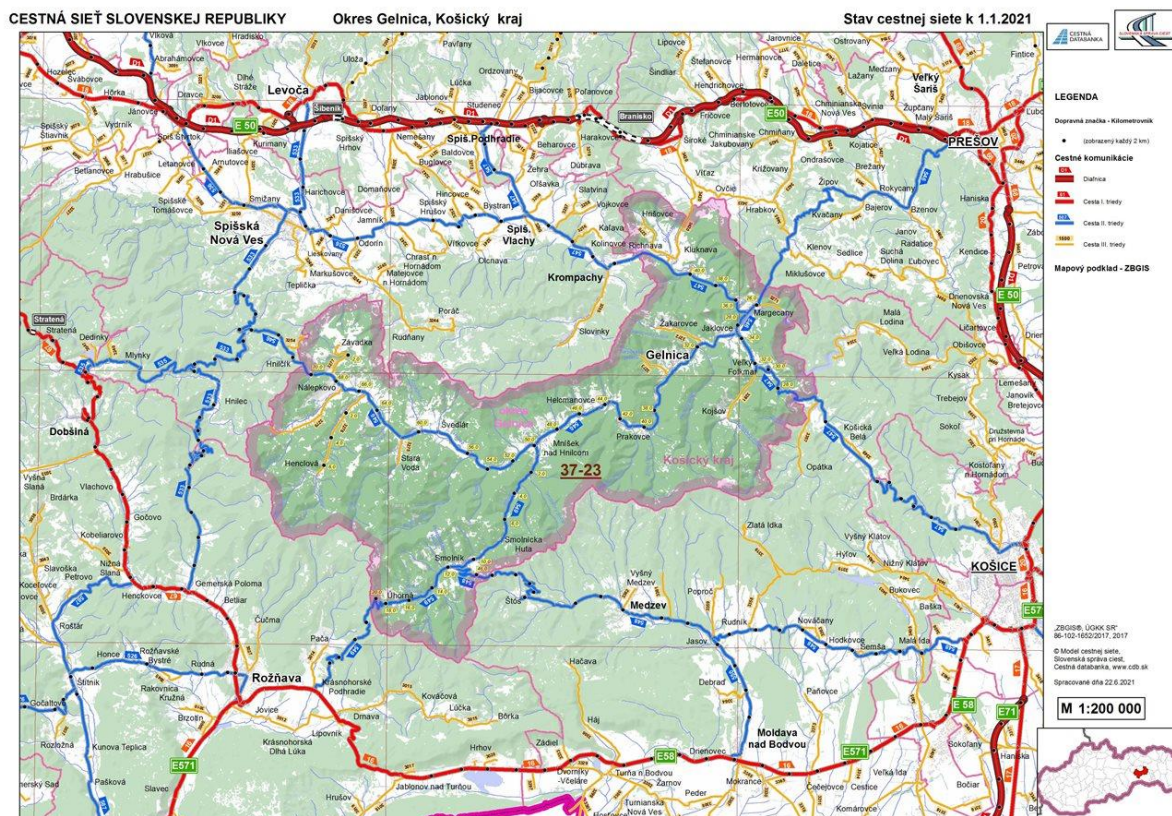
- Košice – 43 km (cca. 50 min.)
- Prešov – 38 km (cca. 44 min.)
- Spišská Nová Ves – 48 km (cca. 48 min.)
- Rožňava – 54 km (cca. 60 min.)

Tabuľka 1 Rozdelenie cestnej siete a kategórií ciest v okresoch Košického samosprávneho kraja k roku 2016.

Okres	Diaľnice a diaľničné privádzače	Cesty I. triedy	Cesty II. triedy	Cesty III. triedy	Spolu	Rozloha	Počet obyvateľov	Hustota cestnej siete	
	km	km	km	km	km	km	počet	km/km ²	km/1 000 obyv.
Gelnica			89,940	41,537	131,477	584	31 006	0,225	4,240
Košice I.		7,801	16,331	9,586	33,718	86	68 089	0,393	0,495
Košice II.		10,619	3,153	22,550	36,322	80	79 934	0,456	0,454
Košice III.		5,741		1,362	7,103	17	30 349	0,430	0,234
Košice IV.		12,478	6,592	4,517	23,596	60	56 634	0,393	0,417
Košice - okolie	5,325	65,017	105,535	401,046	576,923	1,533	110,221	0,376	5,234
Michalovce		48,874	114,942	223,905	387,721	1 019	109 322	0,381	3,547
Rožňava		95,685	90,087	139,013	324,785	1 173	61 902	0,277	5,247
Sobrance		21,402	29,493	128,966	179,861	538	23 477	0,334	7,671
Spišská Nová Ves			91,197	119,733	210,930	587	95 144	0,359	2,217
Trebišov		99,025	38,928	328,702	466,655	1 074	104 460	0,435	4,467
Spolu	5,325	366,651	586,198	1 420,917	2 379,091	6 751	770 508	0,352	3,088

Zdroj: PHSR KSK 2016 -2022

Obrázok 2 Cestná sieť v okrese Gelnica a okolí

Zdroj: Mapa cestnej siete SR administratívna v mierke 1:500 000, Slovenská správa ciest (2021)

Železničná doprava

Celková dĺžka železničných tratí v okrese je 54 km. Územím okresu prechádza hlavná železničná trať na trase Bratislava – Košice s významným železničným uzlom Margecany. Druhou traťou je jednokolejová neelektrifikovaná trať na trase Margecany - Zvolen, ktorá prechádza väčšou časťou územia. Trať má z celoslovenského hľadiska len druhotný význam avšak s veľkým potenciálom predovšetkým v oblasti rozvoja cestovného ruchu. V roku 2019 bol KSK zriadený ťadový expres, ktorý v rokoch 2019 a 2020 sezóny premával zo železničnej stanice Červená Skala a späť. Nástup, resp. výstup bol možný na celej trase v zastávkach/staniciach: Košice - Kysak - Margecany - Gelnica - Nálepko - Mlynky - Dedinky - Stratená - Dobšinská ťadová jaskyňa - Telgárt, penzión - Červená Skala a opačne).

Časová a vzdialenostná dostupnosť mesta Gelnica prostredníctvom osobnej železničnej dopravy:

- Košice – 43 km (s prestupom v Margecanoch, 46 -80 min.)
- Prešov – 38 km (s prestupmi v Kysaku a Margecanoch, 62 - 94 min.)
- Spišská Nová Ves – 48 km (s prestupom v Margecanoch, 39 - 66 min.)
- Rožňava – 114 km (s prestupmi v Margecanoch a Košiciach, najmenej 120 min.)

Letecká doprava

Najbližšie letisko je v Košiciach vo vzdialenosti cca 50 km od Gelnice. Ďalšie blízke letisko sa nachádza v Poprade vo vzdialenosti cca 75 km.

Najväčším problémom z hľadiska dostupnosti územia, je lokálna izolovanosť, lebo hoci leží v blízkosti významných trás (budúca diaľnica zo Žiliny do Prešova; plánovaná rýchlostná spojka z maďarskej po poľskú hranicu vedúcu cez Košice a Prešov) trpí hornatým profilom a zanedbanou dopravnou infraštruktúrou (KURS, 2011).

3 Sociálno-ekonomické ukazovatele cestovného ruchu

3.1 Podnikateľské subjekty v oblasti cestovného ruchu

„Okres Gelnica bol zaradený v Indexe regionálneho podnikateľského prostredia na poslednom 79. mieste. Z mála konkurenčných výhod prečnieva iba dostupnosť voľnej pracovnej sily. Vysoká nezamestnanosť v regióne negatívne reaguje na ponuku pracovného trhu - chýbajú hlavne kvalifikovaní pracovníci, ktorí odchádzajú za lepšími podmienkami za hranice okresu. Okres Gelnica má taktiež najhoršiu úroveň technológií na Slovensku, najslabšia je úroveň vzdelania a znalosť cudzích jazykov. Úroveň konkurencie v priemysle a službách je najnižšia v štáte. Bariéry na zlepšenie podnikateľského prostredia sú tu najväčšie a okres má najmenej perspektívny potenciál rozvoja. Problémom je i dedičstvo z minulosti, nakoľko okres bol strediskom železnorudného baníctva a strojárkej výroby. Dnes sa už neťaží a obmedzené sú i kapacity iných výrobní. Regiónu chýbajú impulzy na ďalší rozvoj a trpí vysokou nezamestnanosťou.“ (KURS, 2011)

Podnikateľské subjekty v CR

Podnikateľské subjekty v cestovnom ruchu zahŕňajú živnostníkov a podniky v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb² a živnostníkov v oblasti umenia, zábavy a rekreácie³.

Pri porovnávaní vybraných krajov, vychádza Košický kraj, ktorého súčasťou je aj okres Gelnica aj v rámci tohto ukazovateľa s najmenším počtom podnikateľských subjektov, najhoršie. V porovnávaní v rámci grafov sú však zohľadnené veľkosti krajov a okresov, pričom po takomto prepočte dochádza k zmenám v porovnávaní hlavne pri okresoch, kde sú rozdiely v počte obyvateľov výraznejšie.

V Košickom kraji je v roku 2021 evidovaných 907 živnostníkov a zároveň 1176 podnikov, pôsobiach v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb. Čo sa týka živnostníkov podľa tabuľky č. 2 po prevažne klesajúcom trende od roku 2013 do roku 2020 bol v roku 2021 zaznamenaný nárast, napriek tomu ani v roku 2021 ich počet nedosiahol počet z roku 2013 a je o 13,3 % nižší. Naopak čo sa týka podnikov v ubytovacích a stravovacích službách ich počet na území Košického kraja od roku 2013 rastie a ich počet sa v roku 2021 proti roku 2013 zvýšil o 67 %.

² Sekcia zahŕňa poskytovanie krátkodobého ubytovania pre návštevníkov a ďalších cestujúcich a zabezpečenie kompletných jedál a nápojov pre okamžitú spotrebu. Množstvo a druh poskytovaných doplnkových služieb v rámci tejto sekcie je veľmi rozmanité. Divízia ubytovania zahŕňa poskytovanie krátkodobého ubytovania pre návštevníkov a ďalších cestujúcich. Patrí sem aj poskytovanie dlhodobých ubytovaní alebo podnájmov pre študentov, pracujúce osoby, robotníkov a iné osoby. Niektoré jednotky poskytujú iba ubytovanie, zatiaľ čo iné poskytujú kombináciu ubytovania, stravovania a/alebo možnosti rekreácie (rekreačné zariadenia). Táto divízia vylučuje činnosti týkajúce sa poskytovania dlhodobých prenájmov nehnuteľností v zariadeniach ako napr. apartmány, byty a izby spravidla prenajímané na niekoľko mesiacov alebo rokov (SK NACE kódy, ŠÚ SR 2022).

³ Kategória zahŕňa širokú škálu aktivít s cieľom uspokojiť rôzne záujmy širokej verejnosti v oblastiach kultúry, zábavy a rekreácie. Patria sem živé predstavenia, činnosť múzeí a kultúrnych zariadení, činnosť herní, športové a rekreačné činnosti (SK NACE kódy, ŠÚ SR).

V oblasti umenia, zábavy a rekreácie je v roku 2021 v Košickom kraji 237 živnostníkov a zároveň 411 podnikov. Čo sa týka živnostníkov ich počet od roku 2013 kolíše a v roku 2021 je o 19 % vyšší ako v roku 2013. Pri podnikoch v oblasti umenia, zábavy a rekreácie ich počet v roku 2021 proti roku 2013 vzrástol o 88,5 %.

Z porovnávania okresov západnej časti Košického kraja vyplýva, že v okrese Gelnica je evidovaný najmenší počet živnostníkov, ktorí podnikajú v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb, ale aj v umení, zábave a v rekreácii, pričom ich počet v oblasti ubytovacích a stravovacích zariadení od roku 2013 sa pohybuje v rozsahu 21 až 25 živnostníkov. Čo sa týka živnostníkov v okrese Gelnica pôsobiach v oblasti umenia zábavy a rekreácie ich počet od roku 2013 do roku 2016 klesal (z 9 na 2) a od roku 2017 do roku 2021 je stabilný 3 až 4 živnostníci.

V roku 2021 súhrnný počet živnostníkov pôsobiach v uvedených oblastiach v okrese Gelnica dosiahol počet 25, čo predstavuje 2,19 % z celkového počtu 1144 živnostníkov podnikajúcich v spomínaných oblastiach v rámci Košického kraja. V oblasti cestovného ruchu susedný okres Spišská Nová Ves eviduje v roku 2021 viac než 6 krát viac živnostníkov pôsobiach v uvedených oblastiach.

Vzhľadom k rozdielnym veľkostiam krajov a okresov možno získať lepší obraz pri porovnávaní krajov a okresov pri prepočte živnostníkov podnikajúcich v uvedených oblastiach na 1 000 obyvateľov kraja alebo okresu vid' grafy 1a, 1b, 2a a 2b. Aj po tomto prepočte je možné pozorovať zaostávanie počtu živnostníkov podnikajúcich v uvedených oblastiach v porovnávaní Košického kraja s Banskobystrickým a Prešovským krajom. V porovnávaní okresov pri takomto prepočte je možné pozorovať pomerene vyrovnané štatistiky okresov Gelnica a Košice okolie, okresy Rožňava a Spišská Nová Ves sú na tom lepšie, avšak rozdiely už nie sú také výrazné.

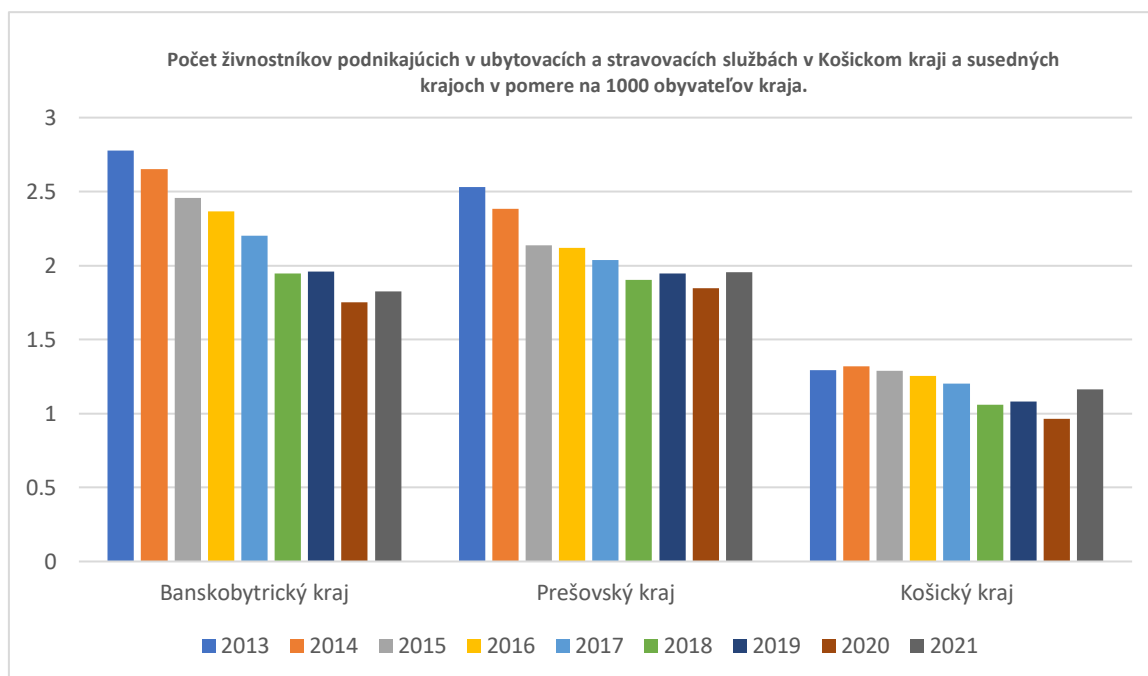
Tabuľka 2 Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a v rekreácii vo vybraných krajoch SR, okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci košického kraja

Ukazovateľ		Živnostníci podľa vybraných ekonomických činností SK NACE Rev.2								
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	1823	1739	1605	1543	1431	1260	1265	1126	1133
	Umenie, zábava a rekreácia	241	239	229	232	250	241	269	249	257
Prešovský kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	2073	1956	1755	1744	1677	1570	1608	1526	1579
	Umenie, zábava a rekreácia	246	235	219	221	258	261	292	268	303
Košický kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	1028	1050	1025	1001	962	848	868	774	907

	Umenie, zábava a rekreácia	199	181	175	192	199	209	246	199	237
Okres Gelnica	Ubytovacie a stravovacie služby	24	25	22	21	21	21	22	22	22
	Umenie, zábava a rekreácia	9	7	5	2	3	4	3	3	3
Okres Košice - okolie	Ubytovacie a stravovacie služby	114	121	117	107	105	89	93	84	95
	Umenie, zábava a rekreácia	15	17	19	25	20	21	22	16	21
Okres Rožňava	Ubytovacie a stravovacie služby	139	141	139	132	123	118	116	100	100
	Umenie, zábava a rekreácia	17	14	15	16	15	16	23	14	17
Okres Spišská Nová Ves	Ubytovacie a stravovacie služby	123	126	126	129	124	118	123	104	118
	Umenie, zábava a rekreácia	26	26	24	28	29	31	27	33	36

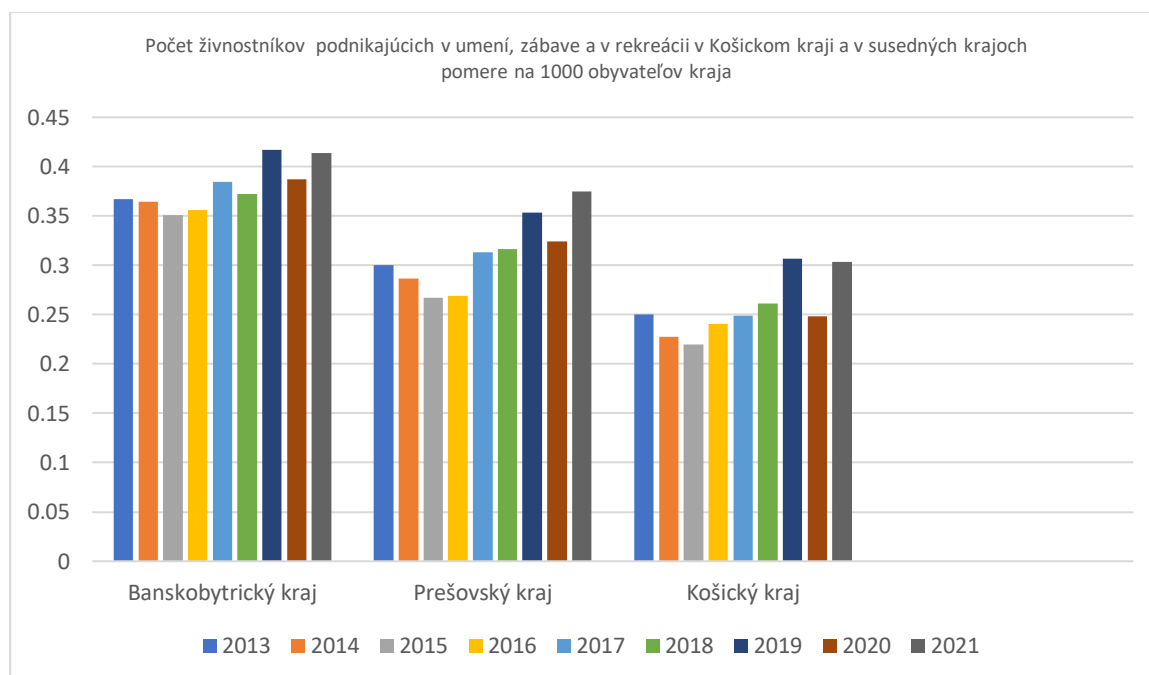
Zdroj: <http://datacube.statistics.sk>

Graf 1a Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v Košickom kraji a v susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

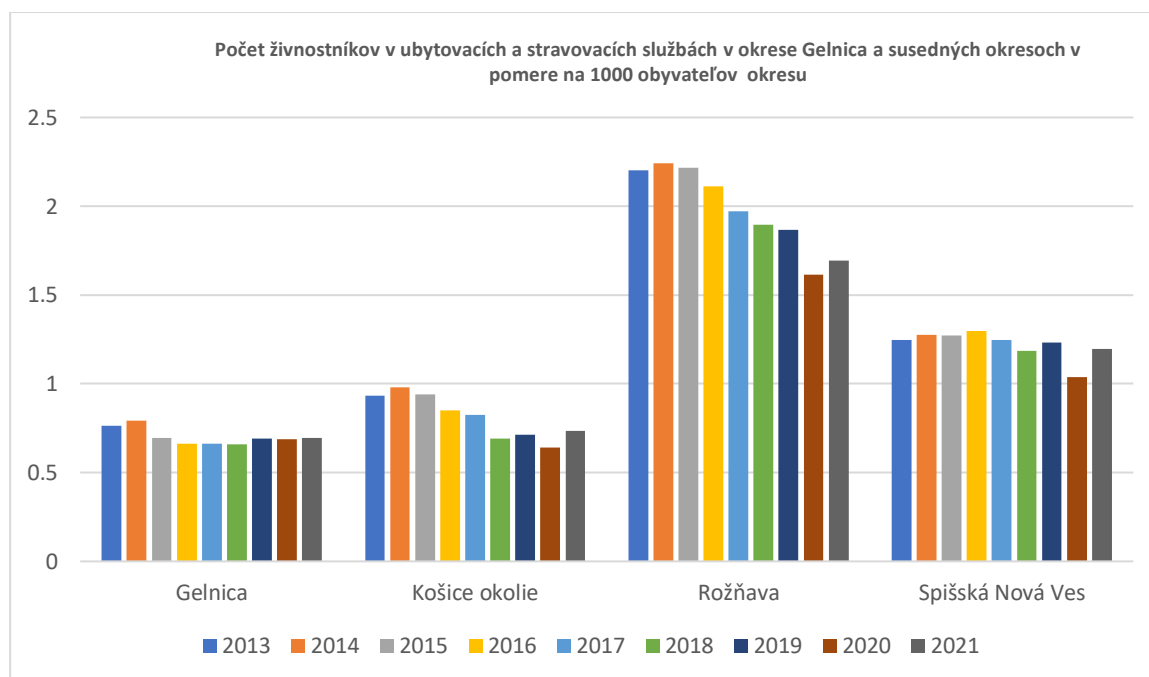
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 1b Počet živnostníkov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v Košickom kraji a v susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

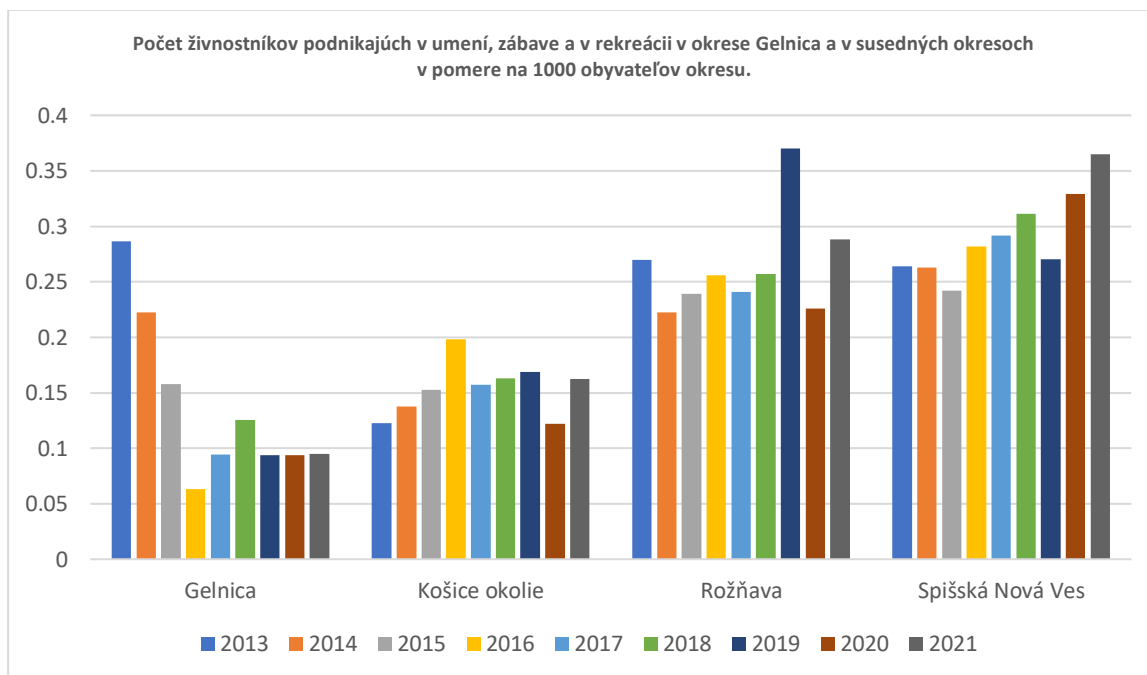
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 2a Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 2b Počet živnostníkov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Počet podnikov, evidovaných v oblasti ubytovania a stravovacích služieb v okrese Gelnica v roku 2021 dosiahol počet 13, čo oproti roku 2013 (7) predstavuje nárast o 85,7 %), po predchádzajúcom raste je to však v roku 2021 (13 podnikov) pokles oproti roku 2020 (16 podnikov). Podniky v oblasti umenia, zábavy a rekreácie sa od roku 2013 držia na rovnakej úrovni - 2 až 4 podniky (Tabuľka 3). V porovnaní s okolitými okresmi je súhrnný počet podnikov v uvedených oblastiach v roku 2021 (17 podnikov) veľmi nízky (susedné okresy Spišská Nová ves a Košice – okolie majú viac než 8 krát viac podnikov) a tvorí len 1,07 % z celkového počtu podnikov celého Košického kraja.

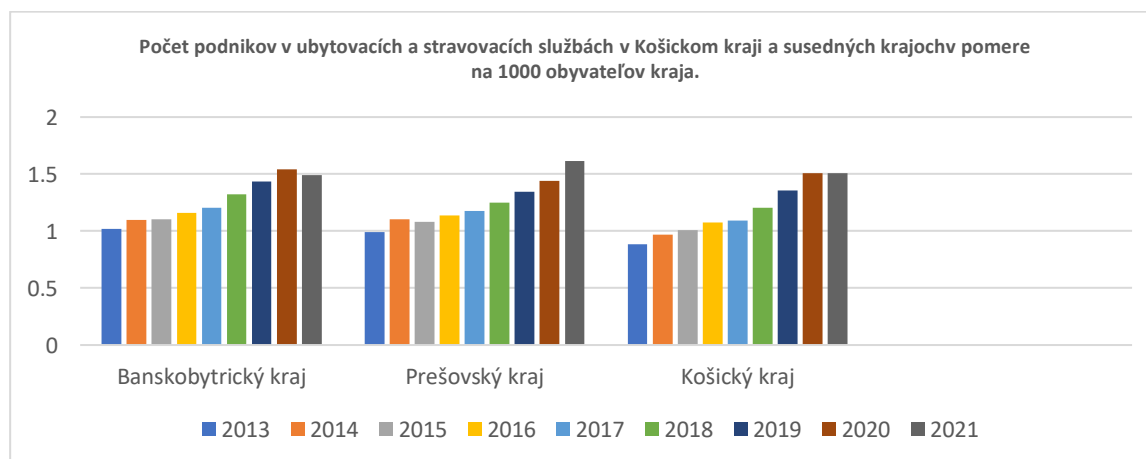
Vzhľadom k rozdielnym veľkostiam krajov a okresov možno získať lepší obraz pri porovnávaní krajov a okresov po prepočte počtu podnikov pôsobiach v ubytovacích a stravovacích službách a podnikov pôsobiach v umení a zábave na 1 000 obyvateľov kraja, alebo okresu vid' grafy 3a, 3b, 4a a 4b. Po tomto prepočte je možné pozorovať vzrastajúci počet podnikov pôsobiach v uvedených oblastiach na úrovni krajov až do roku 2020, v roku 2021 sa v Košickom kraji vzostup podnikov v ubytovacích a stravovacích službách zastavil a v Banskobystrickom kraji počet týchto podnikov oproti roku 2020 poklesol. Počet podnikov pôsobiach v týchto oblastiach je pri porovnaní Košického kraja so susednými krajinami po takomto prepočte vyrovnaný. V porovnávaní okresov po takomto prepočte je možné pozorovať, že okres Gelnica zaostáva za susednými okresmi, avšak rozdiely po prepočte už nie sú také výrazné, je tu však možné pozorovať pokles počtu podnikov v ubytovacích a stravovacích službách v okrese Gelnica v roku 2021 po ich predošlom náraste v predošlých rokoch.

Tabuľka 3 Počet podnikov v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a v rekreácii vo vybraných krajoch SR a okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci košického kraja

Ukazovateľ		Podniky podľa vybraných ekonomických činností SK NACE Rev.2								
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	669	721	721	757	784	857	926	991	1001
	Umenie, zábava a rekreácia	202	201	207	214	218	256	282	307	323
Prešovský kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	813	906	885	935	969	1029	1109	1193	1205
	Umenie, zábava a rekreácia	193	199	195	204	215	243	251	268	283
Košický kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	704	771	803	858	875	963	1086	1211	1176
	Umenie, zábava a rekreácia	218	242	243	266	307	317	356	383	411
Okres Gelnica	Ubytovacie a stravovacie služby	7	8	6	7	10	14	15	16	13
	Umenie, zábava a rekreácia	3	3	3	3	2	2	3	4	4
Okres Košice - okolie	Ubytovacie a stravovacie služby	60	64	74	78	80	88	94	117	115
	Umenie, zábava a rekreácia	14	19	20	27	29	30	28	30	30
Okres Rožňava	Ubytovacie a stravovacie služby	31	27	32	34	33	40	49	61	69
	Umenie, zábava a rekreácia	4	5	3	3	5	6	11	9	9
Okres Spišská Nová Ves	Ubytovacie a stravovacie služby	52	56	62	68	84	95	105	108	108
	Umenie, zábava a rekreácia	21	23	26	27	26	28	28	35	39

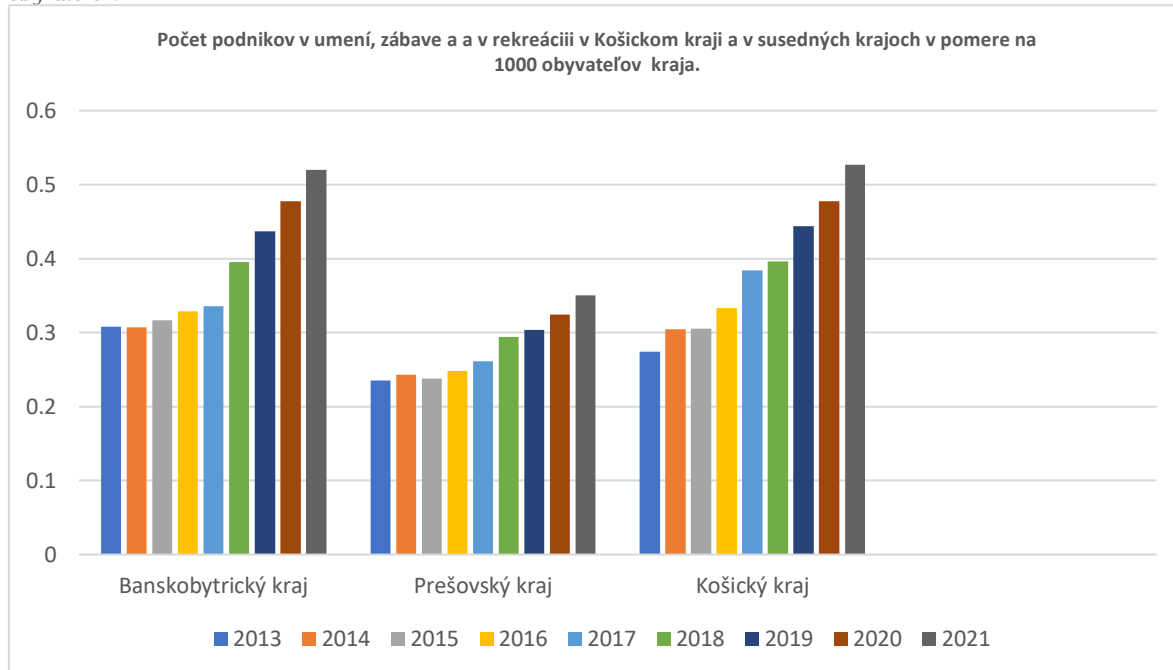
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 3a Počet podnikov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v Košickom kraji a v susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

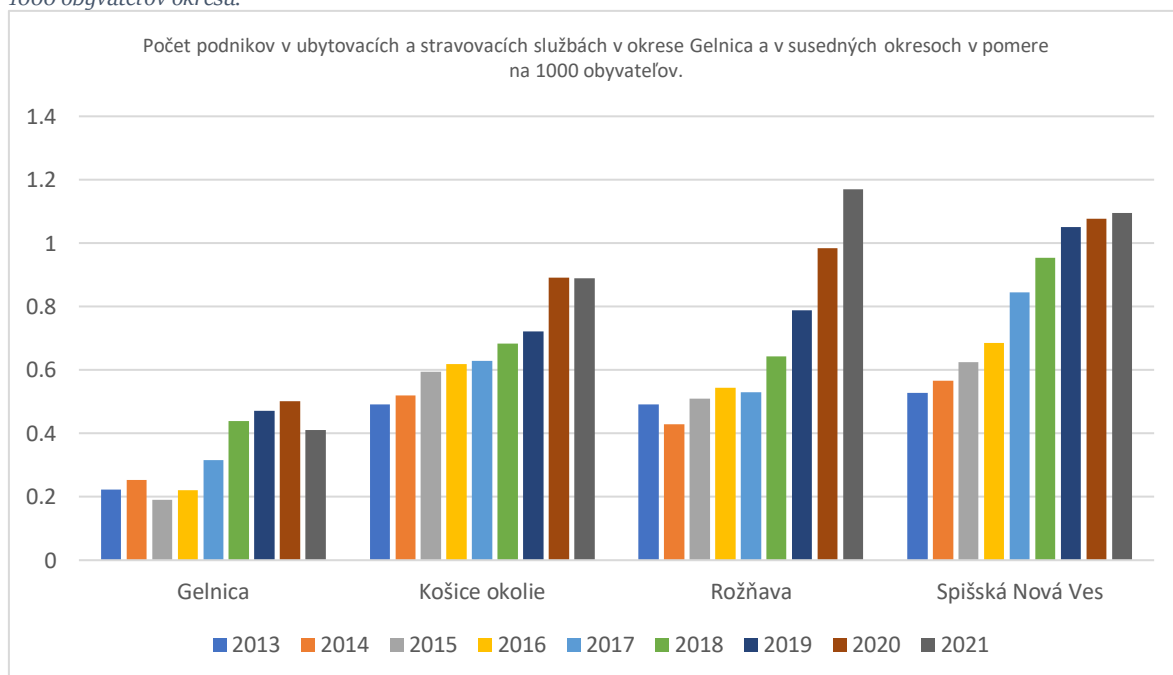
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 3b Počet podnikov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v Košickom kraji a v susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov.

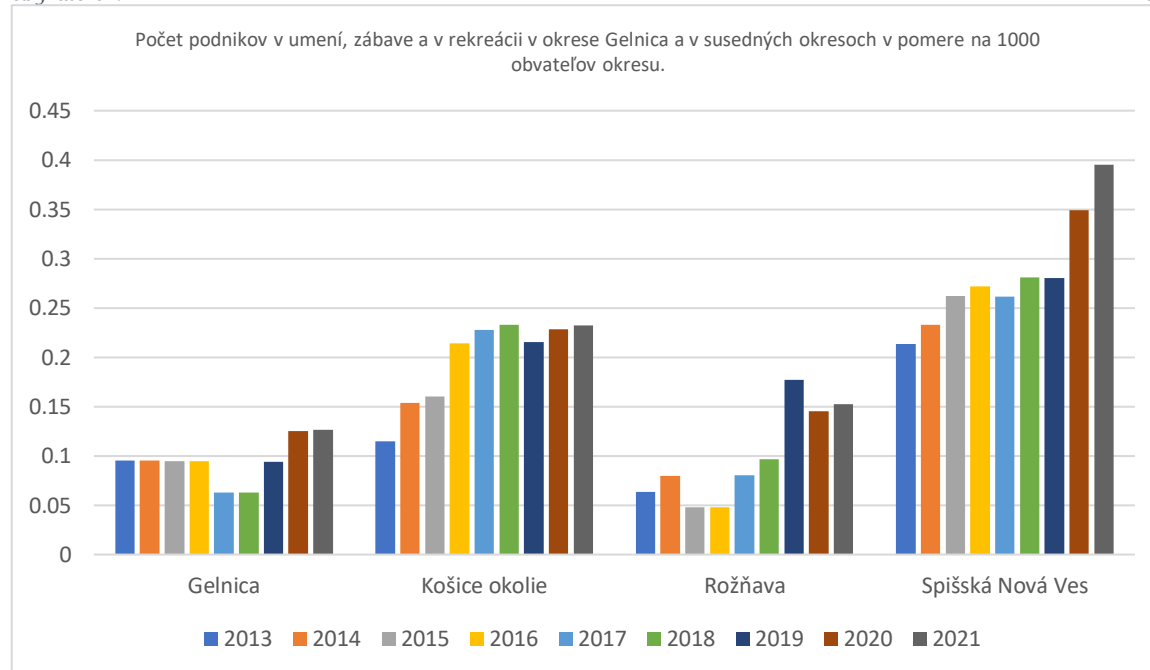
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 4a Počet podnikov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 4b Počet podnikov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov

V rámci ubytovacích a stravovacích služieb v Košickom kraji vykazuje priemerná nominálna mesačná mzda zamestnancov v roku 2021 hodnotu 778 € a v rámci zamestnancov v umení, zábave a rekreácii hodnotu 1 094 € . Aj keď sa od sledovaného roku 2013 v malej miere každoročne navyšuje, v roku 2021 stále nedosahuje priemernú výšku, určenú pre celú SR, ktorá predstavuje 828 € pre ubytovacie a stravovacie služby a 1 165 € pre umenie, zábavu a rekreáciu. V roku 2021 predstavuje rozdiel v mzdách medzi SR a Košickým krajom pre ubytovacie a stravovacie služby 50 € a pre Umenie, zábavu a rekreáciu 69 €.

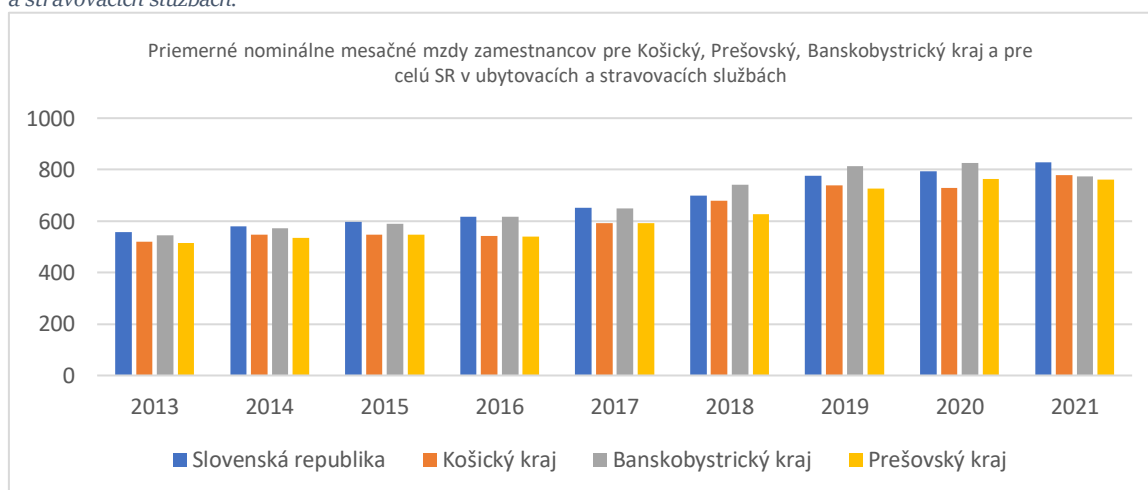
Tabuľka 4 Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnancov v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a rekreácii pre Košický kraj a susedné kraje

		Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca (Eur)								
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Slovenská republika	Ubytovacie a stravovacie služby	557	580	598	617	652	700	775	794	828
	Umenie, zábava a rekreácia	658	732	758	787	851	938	1048	1078	1165

Košícký kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	521	547	546	541	592	679	740	728	778
	Umenie, zábava a rekreácia	591	607	628	687	748	838	977	1037	1094
Banskobystrický kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	545	571	589	618	650	741	814	827	774
	Umenie, zábava a rekreácia	656	661	685	723	731	856	963	1068	1102
Prešovský kraj	Ubytovacie a stravovacie služby	515	535	547	540	591	626	726	764	761
	Umenie, zábava a rekreácia	624	650	678	742	859	920	987	1008	1085

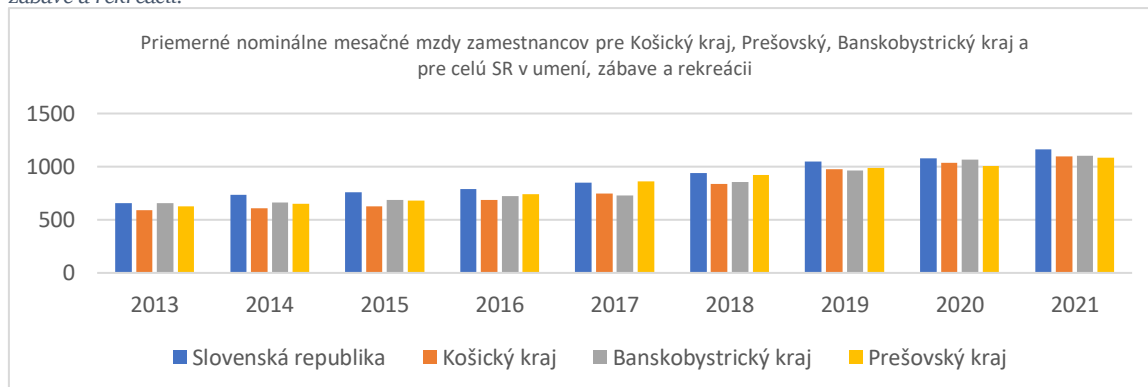
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 5a Priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov pre Košícký, Prešovský, Banskobystrický kraj a pre celú SR v ubytovacích a stravovacích službách.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 5b Priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov pre Košícký, Prešovský, Banskobystrický kraj a pre celú SR v umení, zábave a rekreácii.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

3.2 Kapacity a výkony ubytovacích zariadení

Počet ubytovacích zariadení

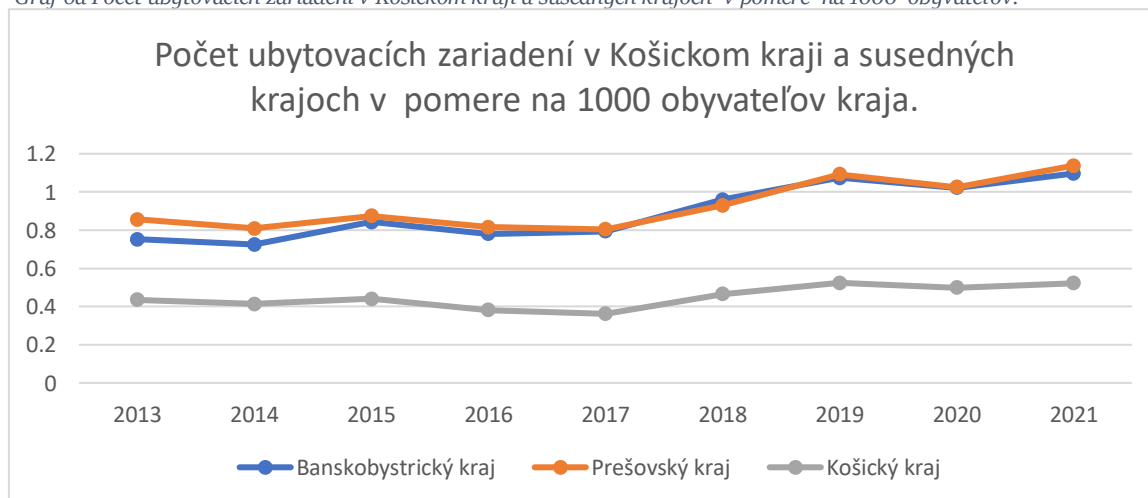
Podľa ŠÚ SR bolo v roku 2021 v okrese Gelnica evidovaných 19 ubytovacích zariadení, čo predstavuje iba 4,66 % zo všetkých evidovaných ubytovacích zariadení v rámci celého Košického kraja, ktorý vykazuje len 408 zariadení. Napriek tomu, že od roku 2013 bol v okrese Gelnica zaznamenaný nárast, stále to predstavuje najmenej ubytovacích zariadení v regióne - susedné okresy ich majú 2-3× viac (Tabuľka 5). Podľa informácií od starostov predmetných obcí, v apríli roku 2022 okres Gelnica disponuje 31 ubytovacími zariadeniami, čo v porovnaní s okolitými okresmi predstavuje aj tak najnižšiu hodnotu. Pri porovnaní počtu ubytovacích zariadení so susednými krajinami a okresmi v prepočte na 1 000 obyvateľov graf 6 a 7 je možné pozorovať zaostávanie Košického kraja za Prešovským a Banskobystrickým krajom. Po prepočte okresov je vidieť, že okresy Gelnica a Spišská Nová Ves sú od roku 2016 na obdobnej úrovni, okres Košice okolie je v počte ubytovacích zariadení na tom horšie a okres Rožňava výrazne lepšie.

Tabuľka 5 Počty ubytovacích zariadení v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji

Územie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	494	475	550	508	516	622	693	657	681
Prešovský kraj	701	663	718	671	662	767	902	848	919
Košický kraj	346	329	351	305	289	373	420	400	408
Okres Gelnica	13	13	16	16	15	19	23	19	19
Okres Košice - okolie	40	38	40	37	34	36	40	42	39
Okres Rožňava	70	68	70	62	59	77	76	71	74
Okres Spišská Nová Ves	70	63	66	47	45	62	66	62	62

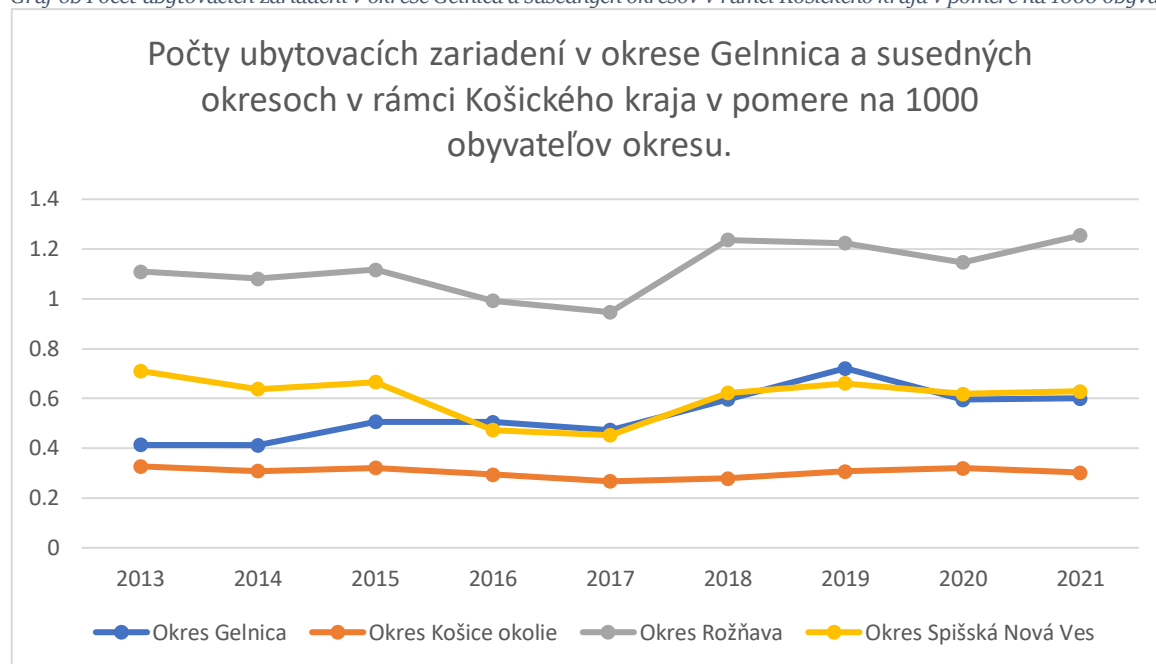
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 6a Počet ubytovacích zariadení v Košickom kraji a susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 6b Počet ubytovacích zariadení v okrese Gelnica a susedných okresov v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach

K roku 2021 eviduje ŠÚ SR v okrese Gelnica 486 lôžok v 19 ubytovacích zariadeniach, čo priemerne predstavuje 25 lôžok na jedno zariadenie. Tento počet je 3× menší ako počet lôžok v okrese Košice - okolie a až 5× menší ako v okrese Spišská Nová Ves. V rámci celého Košického kraja tento počet predstavuje iba 2,51 % z počtu všetkých lôžok v ubytovacích zariadeniach. Počet lôžok v okrese Gelnica od roku 2013 do roku 2019 rástol a v rokoch 2020 – 2021 zaznamenal oproti roku 2019 pokles o cca. 17,4 %. Podľa informácií od starostov predmetných obcí, k mesiacu apríl 2022 okres Gelnica (všetky obce) disponuje 540 lôžkami v ubytovacích zariadeniach, čo v porovnaní s okolitými okresmi predstavuje aj tak ďaleko najnižšiu hodnotu. Pri prepočte lôžok v ubytovacích zariadeniach na 1 000 obyvateľov v porovnávaní Košického kraja so susednými krajinami (graf 7a) je možné vidieť zaostávanie Košického kraja, po prepočte však už nie sú rozdiely také výrazné. Pri takomto prepočte pri porovnávaní okresov (graf 7b) je na tom okres Gelnica mierne lepšie ako okres Košice okolie a horšie ako okresy Spišská Nová Ves a Rožňava.

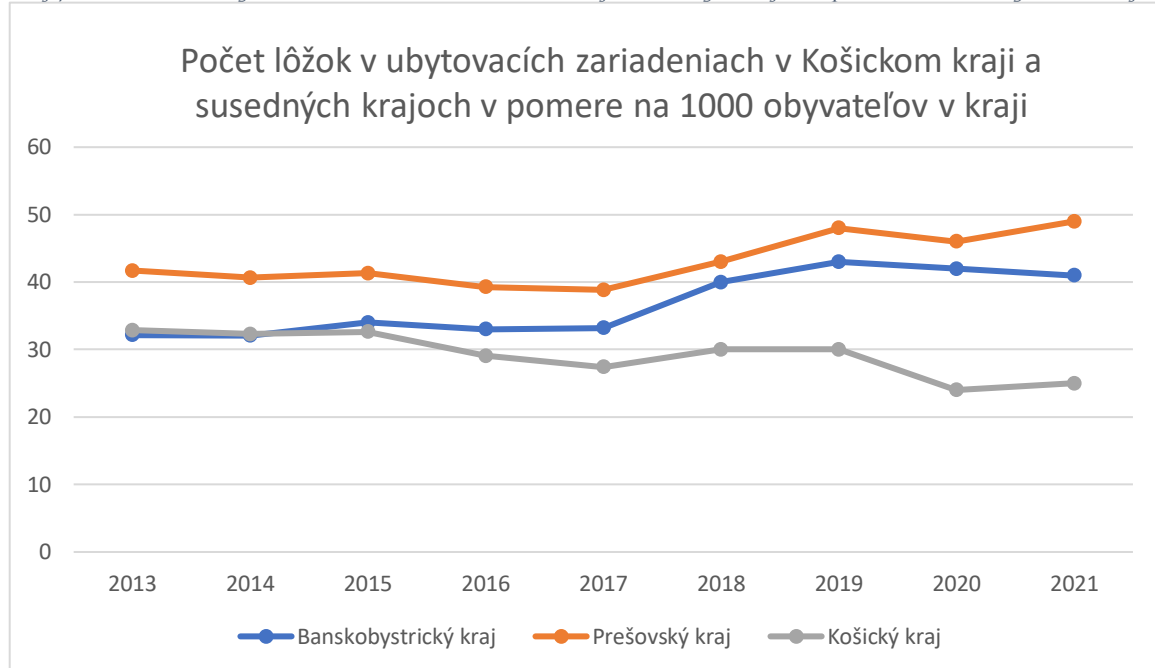
Tabuľka 6 Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajinách, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji

Územie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	21 115	21 016	22 206	21 518	21 587	26177	27754	27110	25605
Prešovský kraj	34 131	33 318	33 927	32 291	32 009	35104	39986	38186	39788
Košický kraj	26 139	25 707	25 989	23 188	21 893	24401	24225	19307	19325
Okres Gelnica	341	344	367	371	373	437	602	486	486

Okres Košice - okolie	1 365	1 241	1 338	1 119	1 067	1269	1595	1755	1521
Okres Rožňava	1 691	1 608	1590	1446	1404	1639	1595	1552	1738
Okres Spišská Nová Ves	3200	2984	3106	2699	2529	2873	2979	2775	2744

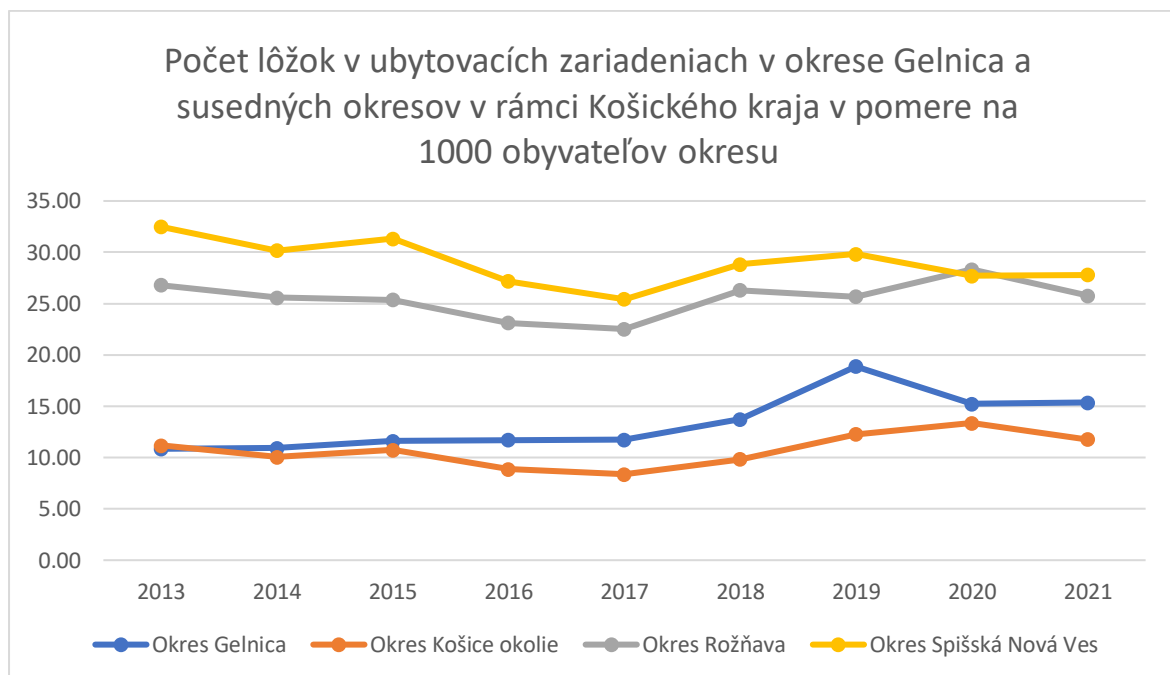
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 7a Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 7b Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a susedných okresov v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach

Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v porovnávaných krajoch je najnižší práve v Košickom kraji, kde sa nachádza aj okres Gelnica s 3 925 návštevníkmi za rok 2020. Aj napriek tomu, že ich počet oproti roku 2013 stúpol, stále patrí medzi okresy s najnižším počtom návštevníkov, nielen v rámci Košického kraja, ale aj celej Slovenskej republiky (ŠÚ SR 2020). Za rok 2020 tvorí počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica len 1,73 % z celkového počtu v rámci celého Košického kraja, čo je len nepatrný príspevok v porovnaní so susedným okresom Spišská Nová Ves (19,5%).

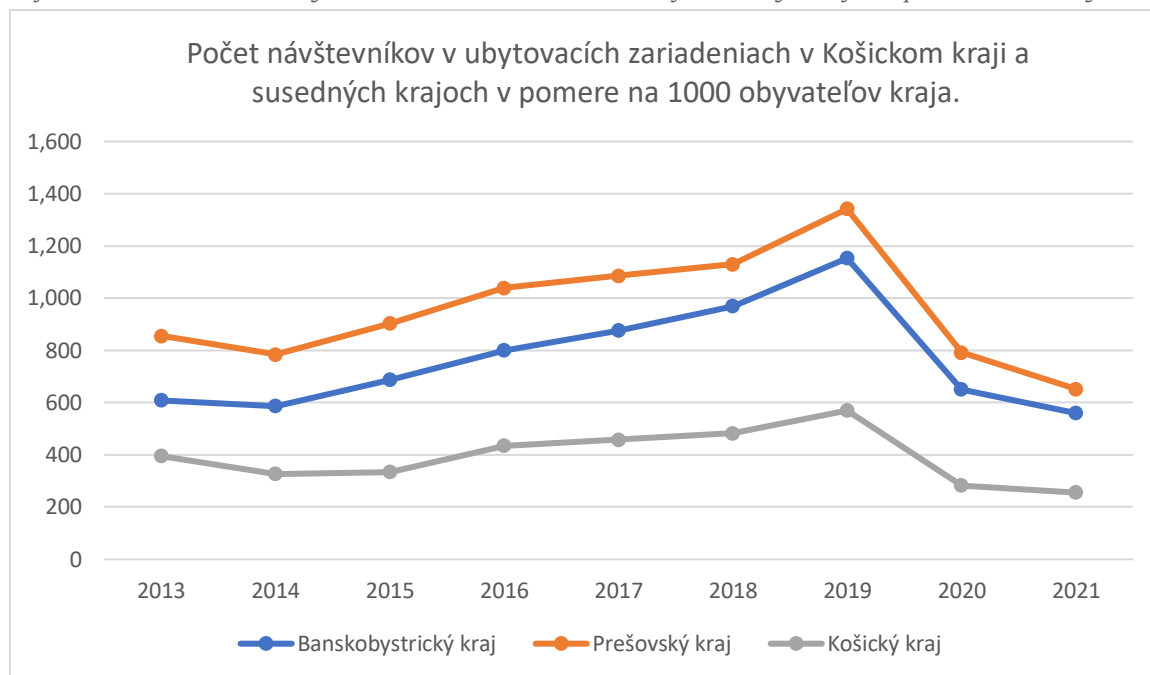
Pri prepočte počtu návštevníkov v ubytovacích zariadeniach na 1000 obyvateľov kraja (graf 8a) je možno vidieť zaostávanie Košického kraja za Prešovským aj Banskobystrickým krajom. Pri takomto prepočte a porovnávaní v rámci okresov do roku 2019 je na tom okrese Gelnica najhoršie, v roku 2020 po celkovom poklese návštevníkov v súvislosti s pandémiou COVID 19 je na tom mierne lepšie ako okres Košice okolie, avšak horšie ako okres Rožňava a výrazne horšie ako okres Spišská Nová Ves. Po prudkom poklese počtu návštevníkov ubytovacích zariadení vo všetkých troch krajoch, ako aj susedných okresoch (graf 8b) je možné (okrem okresu Košice okolie) pozorovať opätovný, avšak už miernejší pokles návštevníkov v roku 2021. Údaje okresu Gelnica v počte návštevníkov ubytovacích zariadení za rok 2021 v čase aktualizácie nie sú k dispozícii. Zníženie počtu návštevníkov ubytovacích zariadení je zapríčinené opatreniami na zamedzenie šírenia pandémie Covid 19.

Tabuľka 7 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji

Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a susedných okresoch.									
Územie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	400 251	384 801	448 568	520 895	569 164	627 660	743 807	418 553	347 569
Prešovský kraj	700 248	642 706	740 701	854 528	894 173	932 121	1 108 313	654 554	526 785
Košický kraj	314 651	260 494	266 358	347 014	366 142	386 088	456 493	226 522	199 168
Okres Gelnica	1 321	995	1 521	2 345	2 353	3 981	5 446	3 925	nedostupný údaj 02/2023
Okres Košice - okolie	25 571	20 166	16 964	20 629	23 314	23 254	30 604	11 986	14 292
Okres Rožňava	21 318	14 552	14 343	17 910	18 989	19 337	20 881	13 681	10 122
Okres Spišská Nová Ves	62 541	37 058	31 885	60 261	61 409	77 809	81 793	44 176	29 785

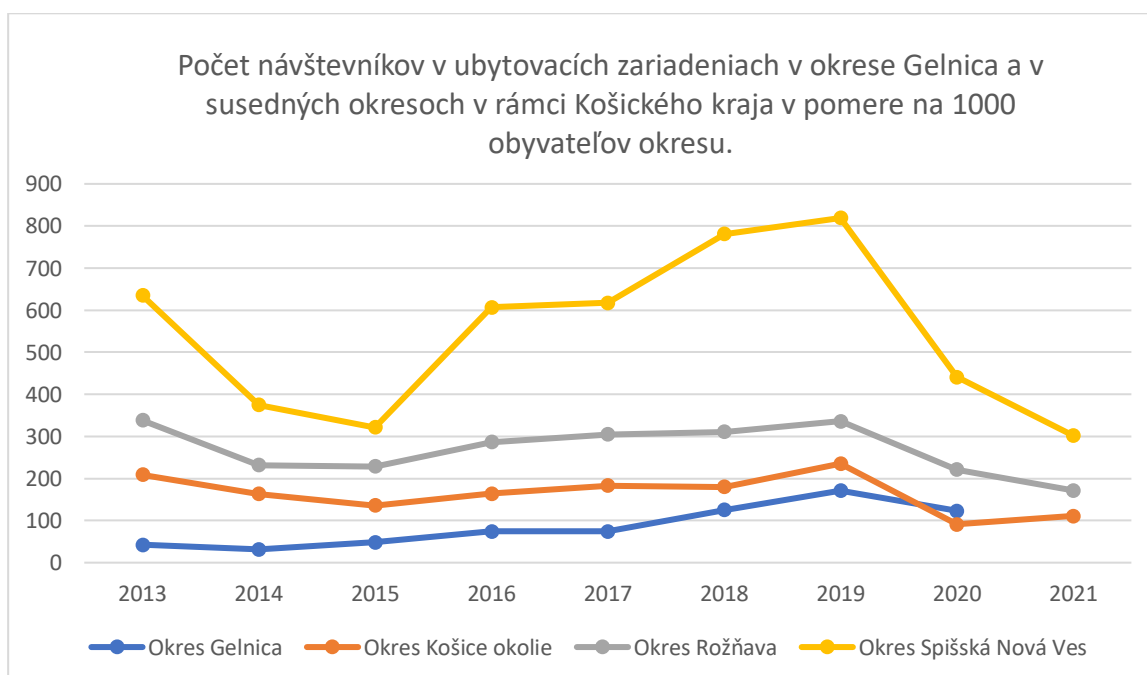
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 8a Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 8b Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a v susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov okresu.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach

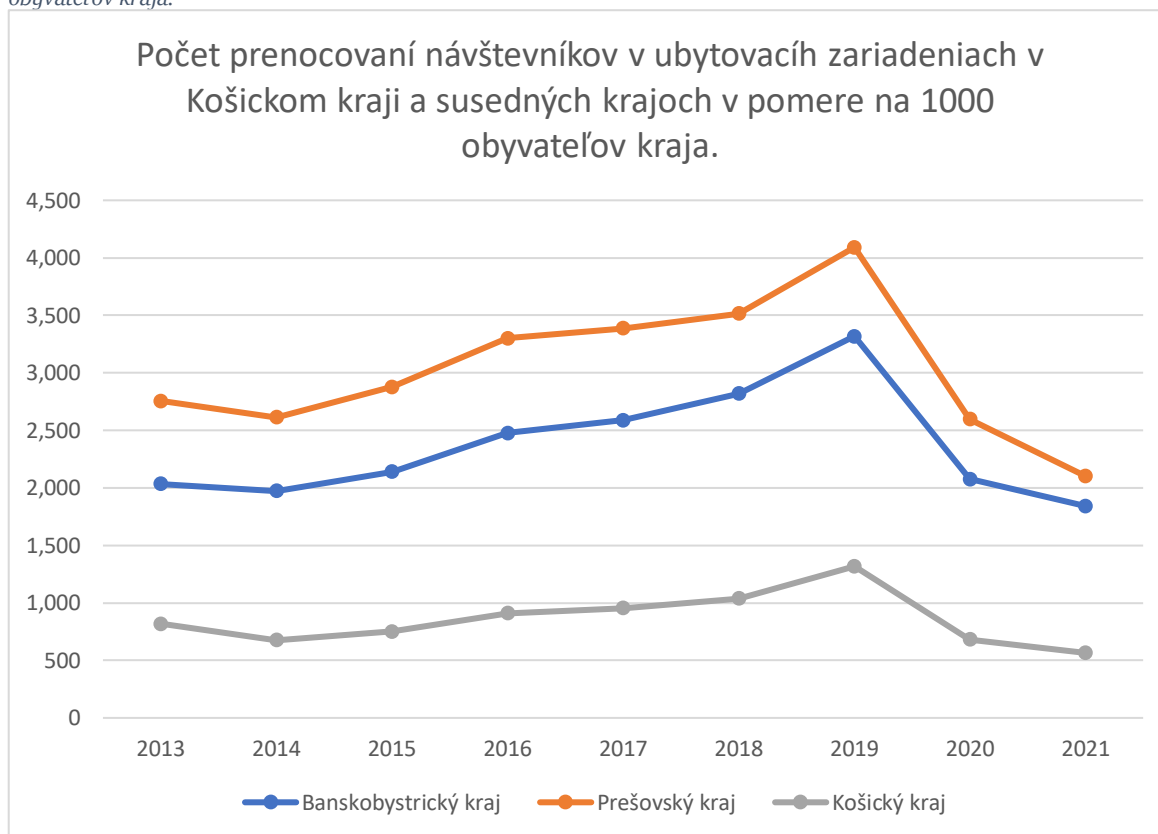
V porovnaní so susednými krajmi, ale aj celkovo v rámci SR, je Košický kraj úplne na chvoste v počte prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach (ŠÚ SR 2022). Za rok 2020 okres Gelnica vykazuje 8022 prenocovaní návštevníkov, čo predstavuje len 1,47 % z celkového počtu prenocovaní v rámci celého kraja. Aj keď od roku 2013 zaznamenal nárast o 4 275 prenocovaní, čo predstavuje nárast o 114,09 %, stále sa radí k okresom s najmenším počtom prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach nielen v Košickom kraji, ale aj v celej SR. Taktiež je viditeľný pokles počtu prenocovaní v okrese Gelnica v roku oproti roku 2019 o 22,29 % čo súvisí s uzavretím ubytovacích zariadení pri realizácii opatrení v súvislosti s pandémiou COVID 19. Pokles prenocovaní v rokoch 2020 a 2021 oproti roku 2019 vo vybraných krajoch a okresoch (okrem okresu Košice okolie) je viditeľný v tabuľke č. 8. Aj v počte prenocovaní je však potrebné zohľadniť veľkosť kraja, alebo okresu (grafy 9a a 9b) a pri tomto ukazovateli je vidieť výrazné zaostávanie Košického kraja za susednými krajmi. V porovnaní okresov po prepočte je na tom za rok 2020 okres Gelnica najhoršie, s menším rozdielom je pred ním okres Košice okolie a výrazne lepšie ja na tom okres Rožňava a najmä okres Spišská Nová Ves.

Tabuľka 8 Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji

Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji									
Územie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Banskobystrický kraj	1 335 415	1 293 066	1 397 260	1 614 400	1 680 911	1 825 981	2 141 489	1 335 801	1 144 025
Prešovský kraj	2 256 759	2 142 701	2 362 386	2 713 587	2 790 308	2 901 080	3 380 394	2 148 439	1 698 428
Košický kraj	649 947	537 533	597 759	726 401	762 490	830 079	1 055 845	545 839	441 058
Okres Gelnica	3 747	2 631	3 981	6 286	6 502	9 192	10 323	8 022	nedostupný údaj 02/2023
Okres Košice - okolie	57 916	46 881	41 006	50 945	58 592	57 264	80 087	44 420	52 073
Okres Rožňava	46 470	33 317	31 330	44 742	47 338	45 457	51 372	36 996	25 887
Okres Spišská Nová Ves	137 366	85 173	71 514	132 608	145 641	176 638	192 585	113 237	79 216

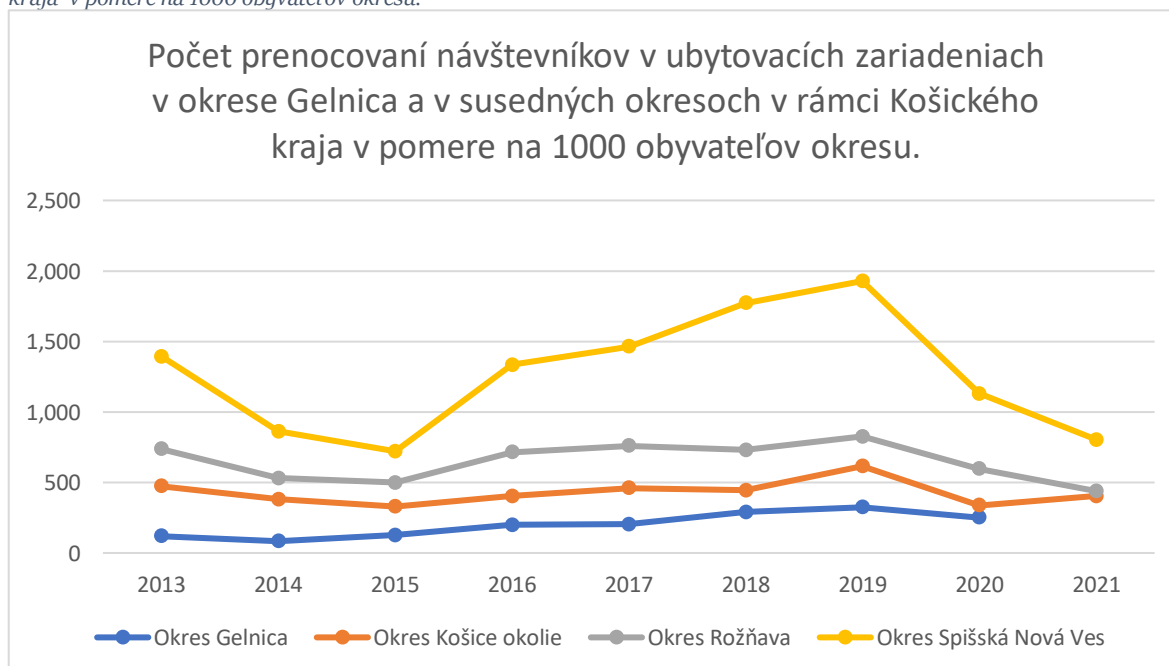
Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 9a Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 9b Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a v susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov okresu.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

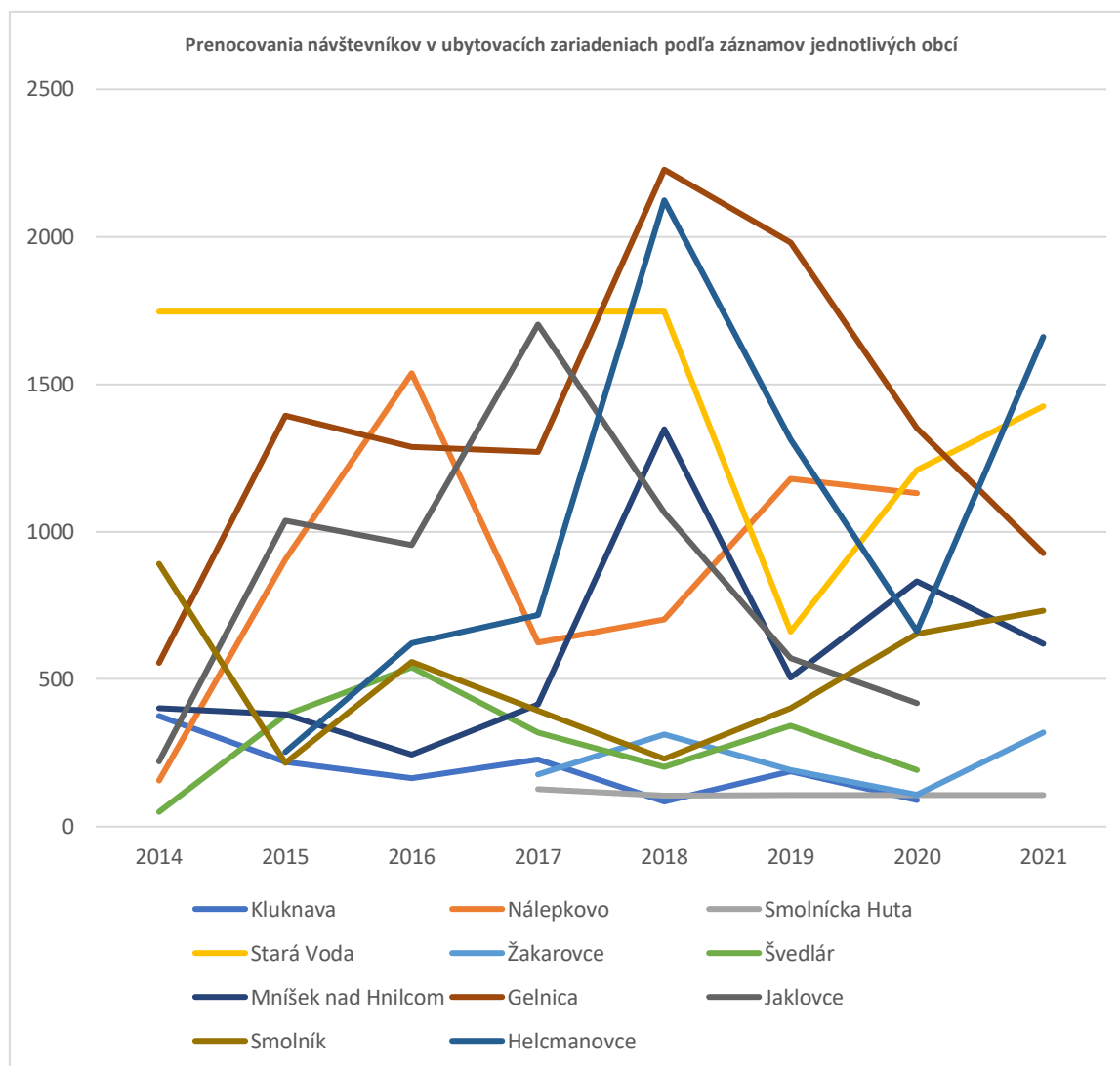
Čo sa týka samotného počtu prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa záznamov jednotlivých obcí, z dlhodobého hľadiska (2014-2021) si najlepšie vedú Stará Voda (12023), Gelnica (10990) a Nálepkovo (6233), v súčasnom období za rok 2021 sú na tom najlepšie Helcmanovce (1661), Stará Voda (1424) a za ňou nasleduje Gelnica (927) a Smolník (733).

Tabuľka 9 Prenocovania návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa záznamov jednotlivých obcí

	Prenocovania návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa záznamov jednotlivých obcí								
Obec	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2014-2021
Kluknava	375	220	164	227	85	188	90	údaj nemá obec k dispozícii 5/2022	1349 (nezapočítaný rok 2021)
Nálepkovo	156	906	1537	623	702	1178	1131	-	6233
Smolnícka Huta	-	-	-	127	105	106	106	106	550
Stará voda*	1746	1746	1746	1746	1746	661	1208	1424	12023
Žakarovce	-	-	-	176	312	191	108	319	1106
Švedlár	50	378	540	318	203	343	191	-	2023
Mníšek n. H.	402	381	244	415	1347	505	832	620	4746
Gelnica	555	1393	1287	1271	2227	1979	1351	927	10990
Jaklovce	221	1038	955	1702	1064	571	419	údaj nemá obec k dispozícii 5/2022	5970 (nezapočítaný rok 2021)
Smolník	891	216	558	392	229	402	653	733	4074
Helcmanovce	-	253	622	718	2123	1312	662	1661	7351
Spolu	4396	6531	7653	7715	10143	7436	6751	5790	56415
*hodnoty predstavujú priemerný počet na jeden rok, nakoľko obec zaslala súhrnnú hodnotu za 5 rokov									

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe záznamov obcí

Graf 10 Prenocovania návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica podľa záznamov jednotlivých obcí za posledných 8 rokov (2014-2021)

Vlastné spracovanie na základe záznamov obcí

Vzhľadom na výšku vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí za posledných 8 rokov (2014 - 2021) si najlepšie vedú Gelnica (€ 3475,1), Helcmanovce (€ 3071,26) a Jaklovce (€ 2234,94). Za rok 2021 dosahujú najlepšie výsledky Helcmanovce (€ 830,50), Gelnica (€ 463,50) a Stará Voda (427,20).

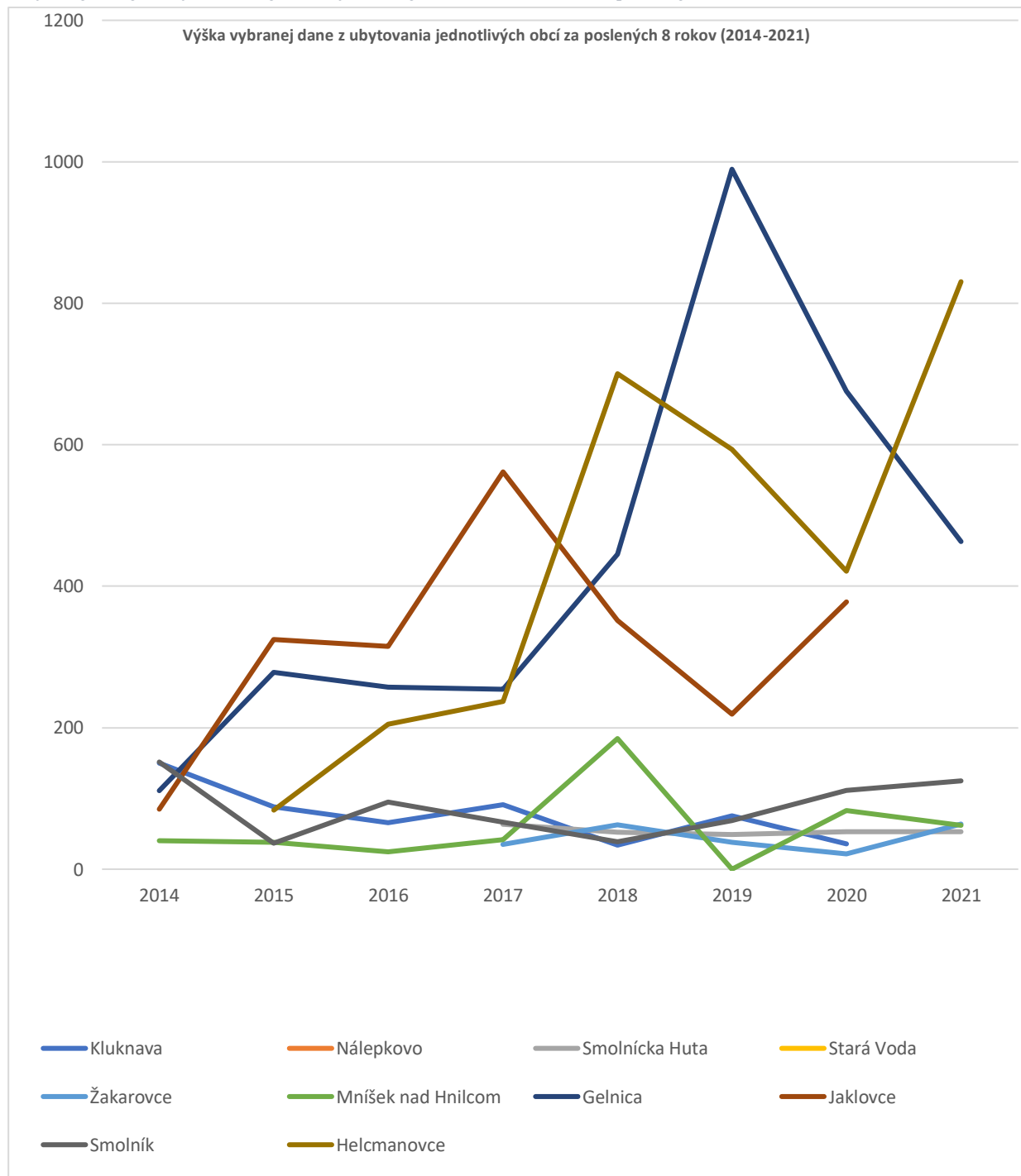
Tabuľka 10 Výška vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí za posledných 8 rokov (2014 - 2021)

Obec	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2014-2020
Kluknava	150	88	65,6	90,8	34	75,20	36	Údaj nemá obec k dispozícii 5/2022	539,60
Nálepko	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Smolnícka Huta	-	-	-	63,5	52,5	49	53	53	271
Stará voda	-	-	-	-	-	362	198	427,20	987,20
Žakarovce	-	-	-	35,2	62,4	38,2	21,6	63,80	221,2
Švedlár*	500	4650	2703,1	1311,23	1074,96	2 560	1 680	-	14479,29
Mníšek n. H.	40,2	38,1	24,4	41,51	184,7	50,50	83,20	62,00	524,61
Gelnica	111	278,6	257,4	254,2	445,4	989,5	675,5	463,50	3475,1

Jaklovce	84,81	324,54	315,15	561,66	351,78	219	378	Údaj nemá obec k dispozícii 5/2022	2234,94
Smolník	151,54	36,72	94,86	66,64	38,93	68,34	111,01	124,61	692,65
Helcmanovce	-	83,49	205,26	236,94	700,59	593,34	421,50	830,50	3071,62
Spolu **	537,55	849,45	962,67	1350,45	1870,3	2445,08	1977,81	2024,61	12017,92
* hodnoty predstavujú celkový zisk z ubytovania, nakoľko obec disponuje obecným ubytovacím zariadením ** hodnota je bez obce Švedlár, nakoľko sa v prípade uvedenej obce nejedná o daň									

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe záznamov obcí

Graf 11 Výška vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí okresu Gelnica za posledných 8 rokov (2014 - 2021)

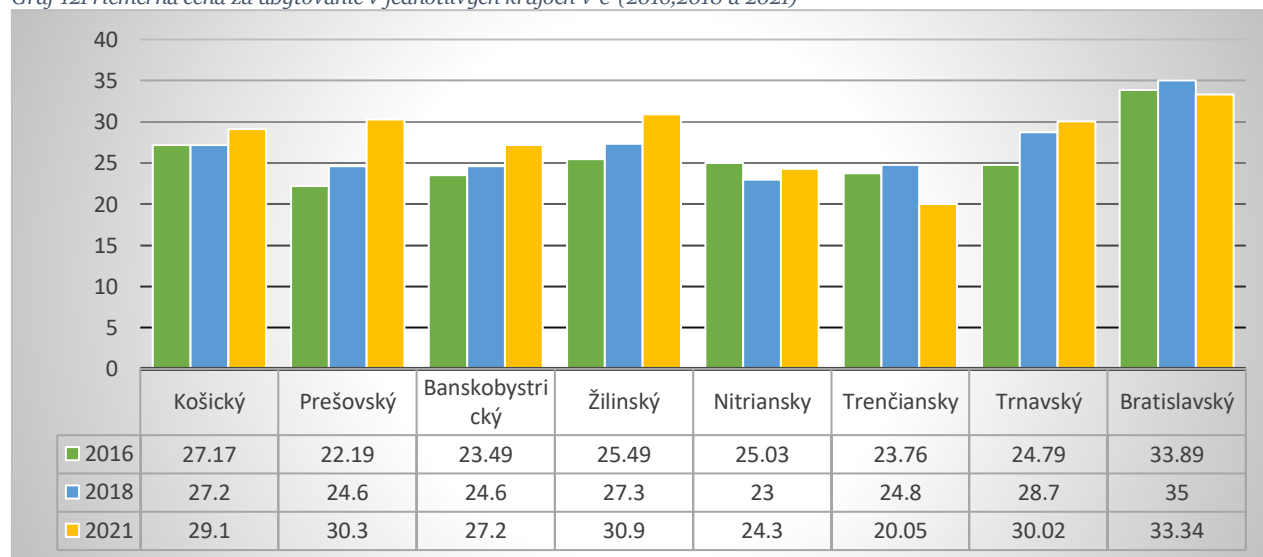

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe záznamov obcí

Priemerná cena za ubytovanie a vyťaženosť kapacít ubytovacích zariadení

V Košickom kraji bola v roku 2016 (ŠÚ SR, 2018) evidovaná priemerná cena za ubytovanie vo výške 27,17 €, v roku 2018 (ŠÚ SR 2021) nedošlo k výraznej zmene a evidovaná priemerná cena za ubytovanie predstavuje sumu 27,20 € a v roku 2021 došlo k jej zvýšeniu na hodnotu 29,1 €. Priemerná cena za ubytovanie v Košickom kraji predstavuje v roku 2018 4. najvyššiu hodnotu po Bratislavskom, Trnavskom, a Žilinskom kraji, v roku 2021 má Košický kraj zaznamenanú 5. najvyššiu hodnotu po Bratislavskom, Žilinskom, Prešovskom a Trnavskom kraji.

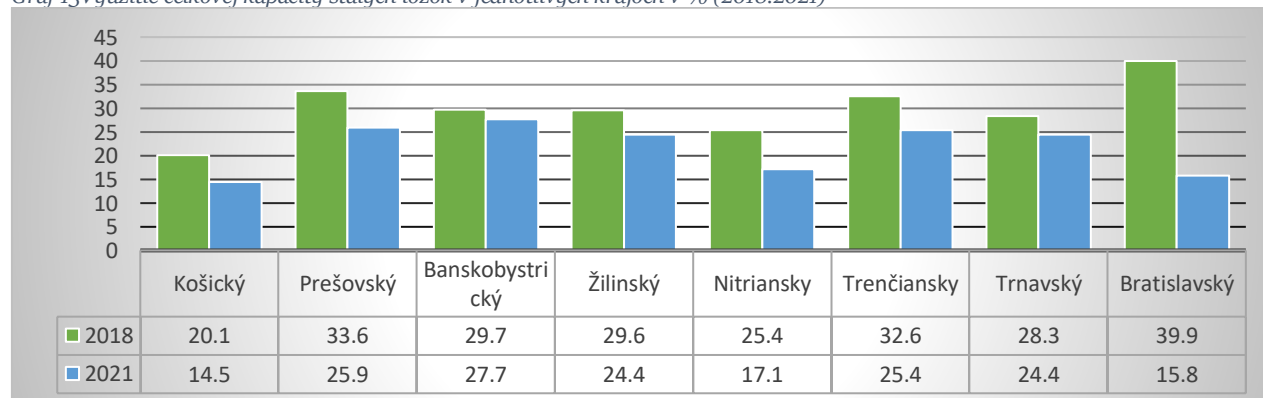
Graf 12 Priemerná cena za ubytovanie v jednotlivých krajoch v € (2016, 2018 a 2021)

Vlastné spracovanie na základe publikácií Naše regióny 2017, Naše regióny 2019, ŠÚ SR 2022

Využitie celkovej kapacity lôžok v Košickom kraji v roku 2021 bolo na úrovni 14,5 %, pričom v porovnaní z rokom 2018 došlo k poklesu o 5,6%. V oboch rokoch je vyššia obsadenosť zaznamenaná v hotelových zariadeniach, oproti penziónom, turistickým ubytovaniam, kempingom a pod.. Pokles bol zaznamenaný vo všetkých krajoch (Graf č. 17) čo vplyva z vplyvu pandémie Covid 19.

Graf 13 Využitie celkovej kapacity stálych lôžok v jednotlivých krajoch v % (2018, 2021)

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe, ŠÚ SR 2022

Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach CR

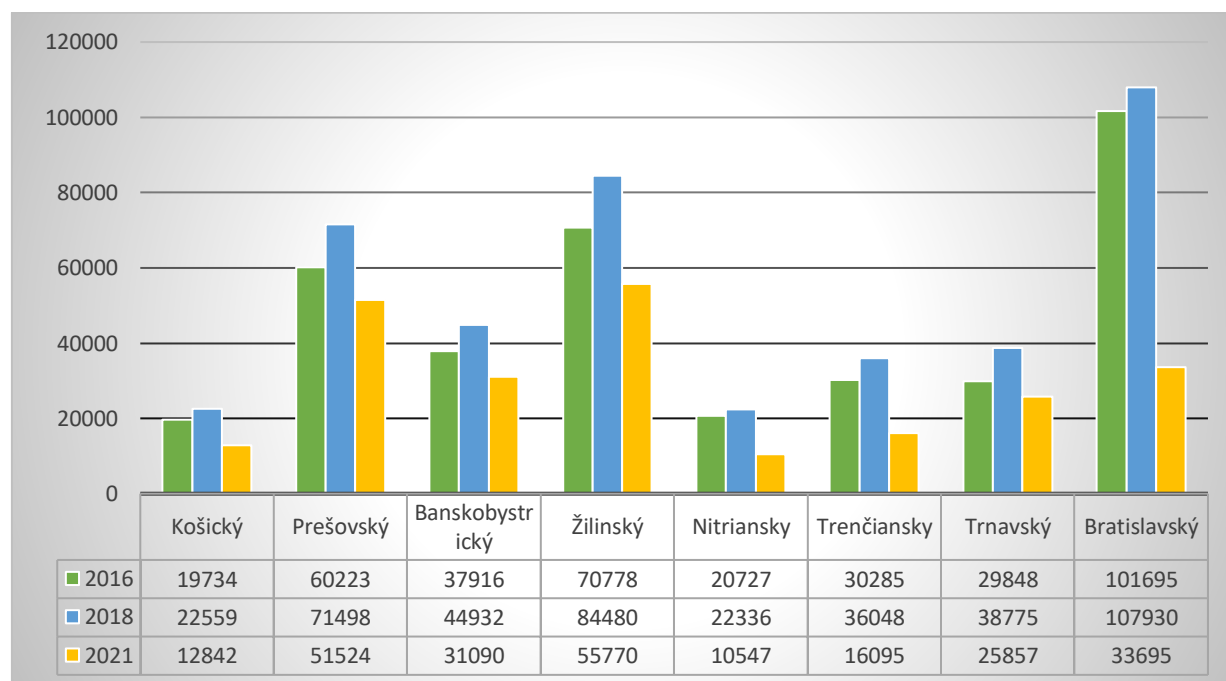
Od roku 2013 do roku 2017 sa objem tržieb v celej SR zvýšil o 38 %. V období od roku 2018 do roku 2021 je po náraste v roku 2019 zaznamenaný výrazný pokles v rokoch 2020 a 2021. Najvyššie tržby boli zaznamenané v Bratislavskom, Žilinskom a Prešovskom kraji. Výrazný pokles tržieb v rokoch 2020 a 2021 súvisí s vplyvom pandémie Covid 19 a prijatými opatreniami na zamedzenie jej šírenia. Výrazný pokles tržieb v roku 2021 oproti roku 2018 je možné pozorovať vo všetkých krajoch (graf 14).

Tabuľka 11 Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach CR pre SR (v tisícoch €)

Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach CR pre SR (v tisícoch €)								
2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
485 144,01	533 720,29	578 280,87	579 249,52	669 330,58	428 556,36	516 184,70	276 881,44	237 421,878

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe <http://datacube.statistics.sk>

Graf 14 Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu v krajoch SR za rok 2016, 2018 a 2021 v tisícoch €

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe publikácií Naše regióny 2017, Naše regióny 2019, ŠU SR 2018

4 Súčasná ponuka cestovného ruchu

4.1 Primárna ponuka cestovného ruchu daná prírodou (prírodný potenciál)

Primárnu ponuku tvorí prírodný a kultúrohistorický potenciál krajiny a dopĺňajú ju organizované podujatia. Obce okresu Gelnica podľa analýz v rámci platných PHSR spája vysoký, no nevyužitý prírodný a kultúrno-historický potenciál pre CR.

Oblasť patrí do mierne teplej až chladnej klimatickej oblasti. Územie je charakteristické priemernými ročnými zrážkami 770 mm a priemernou ročnou teplotou 6,4 °C. Počet letných dní v roku býva v priemere okolo 30 dní a vykurovanie domov trvá približne 238 dní.

Z geomorfologického hľadiska patrí takmer celé územie do oblasti Slovenské Rudohorie, celku Volovské vrchy, podcelkov Hnilecké vrchy, Volovec, Zlatý stôl (najvyšší bod), Pipitka, Kojšovská hoľa, ktoré sa rozprestierajú po brehoch dolného toku Hnilca. Z pohľadu Krajinnoeologickej významnosti atlasu krajiny SR patrí okres Gelnica do oblasti s veľkou ekologickou významnosťou a zároveň disponuje malými zásobami podzemných vôd a nízkou bonitou pôd.

Z hľadiska ochrany prírody, sa v okrese nachádzajú chránené lokality – Kloptaň a Polianske rašelinisko vyhlásené za prírodné rezervácie, Margecianska línia a Závadské skalky vyhlásené za prírodné pamiatky a Volovské vrchy ako chránené vtáčie územie. Vtáčie územie v oblasti Volovských vrchov má rozlohu 12 014 ha a je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhov ako sú bocian čierny, včelár lesný, sova dlhochvostá, žlna sivá či iné.

LESNÉ SPOLOČENSTVÁ

Okres Gelnica je najlesnatejším okresom SR – viac ako 78% územia tvoria lesné pozemky so zastúpením prevažne smrek, jedle a buka, s nadmorskou výškou 290–1322 m. n. m. (horský a podhorský charakter územia) a s celkovou výmerou lesného pôdneho fondu 44 293 ha, čo radí okres na prvé miesto v Slovenskej republike. Okrem vysokohodnotných území patrí časť okresu (obce Kluknava, Richnava, Hrišovce) k jednej z najviac ohrozených oblastí SR z hľadiska životného prostredia Stredného Spiša.

Z hľadiska zastúpenia potenciálnej prirodzenej vegetácie (Atlas krajiny SR, 2002) v oblasti Hnileckého podolia sú v alúviu väčších vodných tokov mapované jelšové lesy na nivách podhorských a horských vodných tokov spoločenstiev Alnetum glutinosae, Aegopodio-Alnetum glutinosae, Salicion triandrae p. p., Salicion eleagni (zastúpených druhmi Alnus glutinosa, Alnus incana, Fraxinus excelsior, Salix fragilis, Prunus padus, Carpinus betulus, Aegopodium podagraria, Matteuccia struthiopteris). Malé plošné zastúpenie južne od toku Hnilca majú javorovo-lipové lesy v nižších polohách spoločenstva Tilio- Acerion

(s prevahou druhového zastúpenia *Acer platanoides*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Lunaria rediviva*, *Impatiens noli-tangere*). Severne od toku Hnilca sa v nižších polohách okolitých vrchov tiahne úzky pás podhorských bukových lesov spoločenstiev Fagenion p. p., *Dentario bulbiferae* Fagetum (so zastúpením druhov *Fagus sylvatica*, *Carpinus betulus*, *Acer platanoides*, *Carex pilosa*, *Dentaria bulbifera*, *Festuca drymeja*, *Galium odoratum*). Nižšie polohy okolitých vrchov predstavujú mapované bukové a jedľovo-bukové lesy so spoločenstvom *Dentario glandulosae*- Fagetum (zastúpených druhmi *Fagus sylvatica*, *Acer pseudoplatanus*, *Tilia cordata*, *Abies alba*, *Dentaria glandulosa*, *Dentaria enneaphyllos*). V najvyšších polohách Volovských vrchov sú mapované jedľové a jedľovo-smrekové lesy spoločenstva *Abietion*, *Vaccinio-Abietenion* (s prevahou druhového zastúpenia *Picea abies*, *Abies alba*, *Calamagrostis villosa*, *Listera cordata*, *Lycopodium annotinum*, *Homogyne alpina*, *Luzula sylvatica*, *Maianthemum bifolium*).

CHRÁNENÉ ÚZEMIA

V území sa nachádzajú štyri chránené územia – prírodné pamiatky (PP) a prírodné rezervácie (PR) so 4. a 5. stupňom ochrany a Chránené vtáčie územie Volovské vrchy podľa zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny:

PP **Margecianska línia** je vyhlásená na ochranu skalnej steny, ktorá odкрýva jednu z najvýznamnejších tektonických línií Západných Karpát, ktorá tvorí hranicu medzi geomorfologickými celkami Volovské vrchy a Čierna hora. Predstavuje estetický prvok bezprostredného okolia vodnej nádrže Ružín.

Predmetom ochrany PP **Závadské skalky** je erodovaný skalný útvar budovaný fylitmi s polohami bázických hornín a detritických metamorfík, výrazne sa uplatňujúceho v okolitom reliéfe, vo Voloveckom pásme Slovenského Rudohoria. Skalky majú význam estetický, krajinotvorný a flóristicko – historický. Platí tu 4. stupeň ochrany.

PR Vrch **Kloptaň** a jeho okolie s plochou viac ako 27 hektárov bol v roku 1993 vyhlásený za národnú prírodnú rezerváciu, dôvodom piateho stupňa ochrany je výskyt vzácných a chránených druhov rastlín, napríklad kosatca sibírskeho. Vyskytujú sa tu bukové lesy a silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou. Tvorí spolu vhodný biotop pre druhy európskeho významu, napríklad Medveď hnedý, Hlucháň hôrny alebo najmenší druh sovy v Európe – Kuvik vrabčí a ďalšie.

PR **Polianske rašelinisko** predstavuje zachovalé rozsiahle rašelinisko a komplex hodnotných rastlinných spoločenstiev na príľahlých pasienkoch. Územie disponuje veľkou druhovou diverzitou rastlínstva, výskytom viacerých vzácných a ohrozených druhov húb. Predstavuje ekostabilizujúci prvok krajiny.

Tabuľka 12 Prírodné pamiatky v okrese Gelnica

Štandardizovaný názov	Stupeň ochrany	okres	Kataster	Rozloha v ha	Rok vyhlásenia
Margecianska línia	4	Gelnica	Margecany	0,44	1990
Závadské skalky	4	Gelnica	Závadka	3,89	1990

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe zoznamu maloplošných chránených území (platnému k 31.12.2020) zverejnenom na portáli Štátnej ochrany prírody a krajiny, dostupné na internete <<http://www.sopsr.sk/web/?cl=114>>

Tabuľka 13 Prírodné rezervácie v okrese Gelnica

Štandardizovaný názov	Stupeň ochrany	Okres	Kataster	Rozloha v ha	Rok vyhlásenia
Kloptaň	5	Gelnica, Košice - okolie	Prakovce, Vyšný Medzev	27,07	1993
Polianske rašelinisko	4	Gelnica	Henclová	19,31	1993

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe zoznamu maloplošných chránených území (platnému k 31.12.2020) zverejnenom na portáli Štátnej ochrany prírody a krajiny, dostupné na internete <<http://www.sopsr.sk/web/?cl=114>>

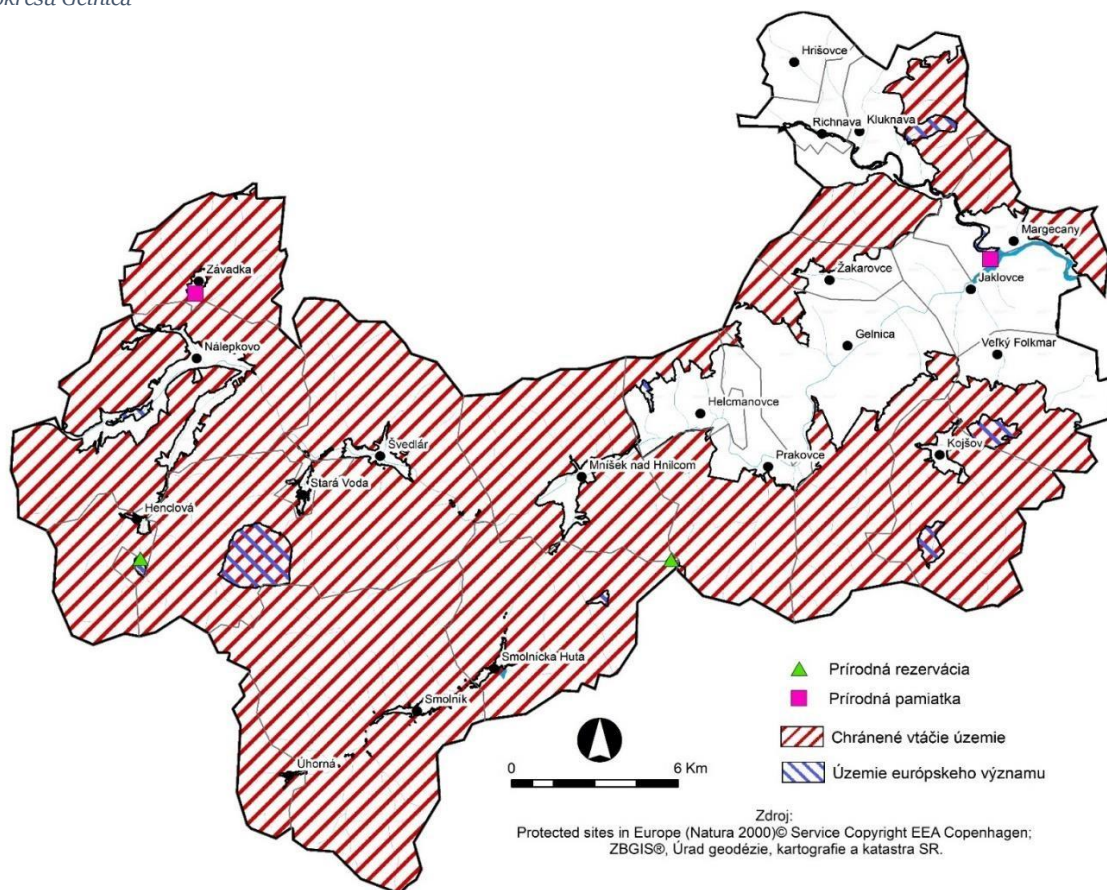
Na území okresu Gelnica sa rozprestiera Chránené vtáčie územie (CHVÚ) **Volovské vrchy** SKCHVU036 (v rámci chránených území NATURA 2000⁴) zasahujúce do ďalších okolitých okresov (Košice – okolie, Rožňava, Spišská Nová Ves, Prešov, Košice I, Košice II).

CHVÚ Volovské vrchy je svojou rozlohou (121 420,65 ha) najrozsiahlejším CHVÚ na Slovensku, ktoré je špecifické 25 ohrozenými vtáčimi druhmi, čím sa zaraďuje k našim chráneným vtáčim územiám s najvyšším počtom výberových druhov. V rámci okresu Gelnica pokrývajú 45 389,332 ha, čo predstavuje 78% z celkovej rozlohy okresu Gelnica, teda najviac zo spomínaných okresov. V CHVÚ Volovské vrchy sa za posledné roky dosť výrazne zhoršila situácia najmä v strednej a západnej časti územia, kde došlo k rozsiahlym výrubom smrekových lesov, najmä v dôsledku výskytu lykožrútov. Časť týchto lesov však bola vysadená smrekmi umelo, nie všade sa vo Volovských vrchoch vyskytovali smrekové lesy prirodzene. Vyskytuje sa tu orol skalný, orol krikľavý, včelár lesný, jariabok hôrny, kuvičok vrabčí, pôtik kapcavý, sova dlhochvostá, výr skalný, tesár čierny, d'ubník trojprstý, d'ateľ bielochrbtý, žlna sivá, krutohlav hnedý, d'ateľ prostredný, muchárik bielokrký, muchár sivý. Počty bocianov čiernych, hlucháňov hôrných a tetřovov hoľňakov sa v poslednej dobe dramaticky znižujú v dôsledku nadmernej a neudržateľnej ťažby v lesoch. Budúcnosť všetkých lesných druhov vtáctva v CHVÚ Volovské vrchy, aj v iných podobných lesnatých územiach bude závisieť od spôsobu obhospodarovania týchto lesov (Pečenovský, 2008).

⁴ Natura 2000 je európska sústava chránených území, ktorú členské štáty Európskej únie vyhlasujú pre zachovanie najcennejších a ohrozených druhov a biotopov Európy. Táto sústava chránených území má zabezpečiť ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a prírodných biotopov vyskytujúcich sa na území štátov Európskej únie a prostredníctvom ochrany týchto druhov a biotopov zabezpečiť zachovanie biologickej rôznorodosti v celej Európskej únii.

pozostáva z chránených vtáčích území (CHVÚ) vymedzených podľa smernice o ochrane voľne žijúceho vtáctva (smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES z 30. novembra 2009 o ochrane voľne žijúceho vtáctva - kodifikované znenie) a z území európskeho významu (ÚEV), vymedzených podľa smernice o ochrane biotopov (smernica Rady 92/43/EHS z 21. mája 1992 o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín). V marci 2018 bolo v rámci celej EÚ vymedzených spolu 27 758 chránených vtáčích území a území európskeho významu. Výmera suchozemských lokalít je 790 213 km² (18,18 % výmery členských štátov Európskej únie). Slovenská republika prispela do sústavy Natura 2000 41 chránenými vtáčimi územiami a 642 územiami európskeho významu.

Obrázok 3 Chránené vtáče územie Volovské vrchy, Územie európskeho významu a prírodné pamiatky a rezervácie na území okresu Gelnica

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe ŠOP SR, 2019; NATURA 2000, EEA 2019, ZBGIS®, Úrad geodézie, kartografie a katastra SR

Na území okresu Gelnica sa nachádza deväť Území európskeho významu, chránených v rámci NATURA 2000. Jedná sa o územia s menšou výmerou a najväčším z nich sú Starovodské jedliny (468,6750 ha) a Folkmarská skala (136,7680 ha).

Zoznam Území európskeho významu v rámci územia okresu Gelnica

(Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov zo ŠOP SR, Natura 2000, EEA 2019)

1. Prostredná dolina

Kód: SKUEV0926

Výmera: 102,1038 ha

Obec: Kluknava

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Chránené rastliny prírodného charakteru v údolí bezmenného ľavostranného prítoku potoka Hornád na južných svahoch Čiernej hory.

Dôležitosť / cieľ ochrany: zachovanie prírodných lesných porastov (lipovo-javorové sutinové lesy, Kyslomilné bukové lesy, bukové a jedľové kvetnaté lesy)

2. Zbojnícka dolina Kód:

SKUEV0924 Výmera:

20,46 ha

Obec: Smolnícka Huta

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Lesné porasty pralesov v údolí bezmenného pravostranného prítoku Smolnícky potok v centrálnej časti Volovských vrchov.

Dôležitosť / cieľ ochrany: zachovanie porastov pralesného charakteru (kyslomilné bukové lesy, bukové a jedľové kvetnaté lesy)

3. Kloptaň Kód:

SKUEV0919

Výmera: 26.27

Obce: Prakovce, Smolnícka Huta a Vyšný Medzev

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský kras

Charakteristika: Lesné spoločenstvá a to hlavne na juhovýchodných a severovýchodných svahoch vrchu Kloptaň (1153 m n. m.), s prevažujúcimi porastmi buka, javora horského a početným zastúpením jedlín. Pozoruhodný je výskyt vzácného kosatca sibírskeho.

Dôležitosť / cieľ ochrany: Územie je súčasťou PR Kloptaň a CHVÚ Volovské vrchy a je charakterizované prítomnosťou bukových lesov a silikátovými skalnými stenami a svahmi so štrbinovou vegetáciou. Tvoria spolu vhodný biotop pre druhy európskeho významu, napríklad *Ursus arctos*, *Tetrao urogallus*, *Glaucidium passerinum* a ďalšie.

4. Abod'

Kód: SKUEV0925

Výmera: 91,2414 ha

Obec: Kojšov

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Lesné porasty prírodného lesného charakteru na konci bezvýznamného ľavostranného prítoku Kojšovského potoka. Lokalita sa nachádza v severnom svahu masívu Kojšovská hoľa v centrálnej časti Volovských vrchov.

Dôležitosť / cieľ ochrany: zachovanie porastov pralesného charakteru (bukové a jedľové kvetnaté lesy, kyslomilné bukové lesy)

5. Folkmarská skala Kód:

SKUEV0351

Výmera: 136,7680 ha

Obec: Veľký Folkmar

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Väčšina miesta je pokrytá lesmi reprezentujúcu bohatú mozaiku rôznych typov, ilustrujúcu vysokú rozmanitosť miestnych ekologických podmienok. Lokalita podporuje flóru medzinárodného významu (*Podarcis muralis*) ako aj celú skupinu endemických (*Campanula xylocarpa*, *Primula auricula* subsp. *Hungarica*, *Sorbus scepusiensis*) a národne chránené rastlinné druhy (*Clematis alpina*, *Gymnadenia conopsea*, *Platanthera bifolia* atď.).

Dôležitosť / cieľ ochrany: podpora xerothermických spoločenstiev trávnatých bylín spojených s vápencami a dolomitmi. Ochrana neprístupných jaskynných útvarov

6. Hnilecké rašeliniská

Kód: SKUEV0354

Výmera: 54,4820 ha

Obec: Henclová, Švedlár a Nálepko

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: V lokalite dominujú nížinné kosné lúky (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*) a 7140 prechodných rašeliniská a trasoviská. Tieto biotopy sa vyvinuli v údolí rieky Hnilec v dôsledku vysokého vodného stĺpca a dlhodobo zavedeného tradičného režimu pravidelného kosenia. Žije tu niekoľko druhov netopierov medzinárodného významu (*Eptesicus nilssonii*, *Myotis daubentonii*, *Myotis brandtii* atď.), ako aj endemit *Aconitum moldavicum* a skupina národne chránených rastlinných druhov (*Dactylorhiza lapponica*, *Crepis conyzifolia*, *Crocus heuffelianus* atď.). Dôležitosť / cieľ ochrany: Miesto bolo vybrané pre svoje cenné biotopy podmäčianých a vlhkých lokalít patriacich k typu prechodných močiarov.

7. Starovodské jedliny Kód:

SKUEVo344

Výmera: 468,6750 ha

Obec: Smolník, Švedlár

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Oblasť zahŕňa bohatú mozaiku lesných spoločenstiev vysokej ochrany, medzi ktorými sú najbežnejšie spoločenstvá bukových lesov *Asperulo-Fagetum* a bukových lesov *Luzulo-Fagetum*. Výskyt populácie niekoľkých druhov národne chránených rastlín, ako je *Clematis alpina*, *Soldanella hungarica*, *Gentiana cruciata* atď. Dôležitosť / cieľ ochrany: V lokalite sa nachádzajú posledné pozostatky poloprirodných bukových a jedľových lesov na území, ktoré je výrazne ovplyvnené ľudskou činnosťou. Lokalita patrí k územiu navrhovanej chránenej krajinej oblasti Volovské vrchy. Jeho biotopy poskytujú cenné hniezdiská pre niekoľko druhov európskeho významu, medzi ktoré patria druhy *Aegolius funereus*, *Glaucidium passerinum*, *Dryocopus martius*, *Dendrocopos leucotos* a *Picoides tridactylus*. Staré nepoužívané banské diela poskytujú dôležité podmienky pre zimovanie niekoľkých druhov netopierov.

8. Helcmanovská bučina

Kód: SKUEVo929

Výmera: 23,1205 ha

Obec: Helcmanovce

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Zachované lesné porasty prírodného charakteru v údolí bezmenného ľavostranného prítoku Hnilec v centrálnej časti Volovských vrchov.

Dôležitosť / cieľ ochrany: Cieľom ochrany je zachovanie prírodných lesných porastov (kyslomilné bukové lesy, lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy)

9. Stredný tok Hornádu Kód:

SKUEVo928

Výmera: 295,8429 ha

Obce: Kluknava, Margecany, Richnava

Územne príslušný útvar ŠOP SR: NP Slovenský raj

Charakteristika: Stredný tok rieky Hornád medzi deltom Prielom Hornádu a VN Ružín. Rieka tečie pozdĺž južného okraja Hornádskej kotliny, je široká, má relatívne stabilný charakter, je lokálne upravená. Na mnohých miestach existujú obojstranné pobrežné porasty a pridružené pobrežné mokrade s prírodnou vegetáciou.

Dôležitosť / cieľ ochrany: Cieľom ochrany je zachovať prítomnosť rýb, obojživelníkov a vydra riečna, ktorá má tu stabilnú populáciu. Predmetom ochrany sú aj lužné vrbovo-topoľové a jelšové lesy.

V oblasti (administratívne už nespadá do okresu Gelnica) sa nachádzajú aj jaskyne, napr. verejnosti voľne prístupná Antonova jaskyňa (alebo tiež Malá Ružínska jaskyňa), nachádzajúca sa v severozápadnej časti Ružínskeho krasu. Zaujímavosťou jaskyne je veľký vstupný portál a stropným oknom. Svoje pomenovanie dostala podľa miestneho lesníka, ktorý ju objavil. Nachádza sa tu aj Veľká Ružínska jaskyňa, nazývaná aj Rothova diera, nachádzajúca sa v pohorí Čiernej hory, na svahu doliny Malý Ružínok a v nadmorskej výške 614 m. n. m. V zimnom období je známa veľkými cencúľmi, ktoré rastú zo zeme a dosahujú úctyhodné rozmery.

Z tohto pohľadu okres Gelnica disponuje prírodnými podmienkami a krásami, ktoré sú predpokladom pre prírodný, poznávací, ale aj vidiecky cestovný ruch. Územie ponúka zaujímavé možnosti pre rozvoj pešej turistiky a cyklickej turistiky.

VODNÉ PLOCHY

Na území okresu Gelnica sa rozprestierajú vodné plochy Vodná nádrž Ružín v blízkosti Margecian, ale aj ďalších obcí, Vodná nádrž Úhorná medzi obcami Úhorná a Smolník a jazerá Turzov v blízkosti mesta Gelnica.

Obrázok 4 Malebný obraz krajiny v okolí VN Ružín

Zdroj: www.slovenskyraj.sk

Vodná nádrž (VN) Ružín patrí medzi najkrajšie vodné plochy na Slovensku. Je dlhá približne 15 km s celkovou rozlohou 455 ha vodnej plochy a má štyri ramená. Nadmorská výška hladiny je 327 metrov. Šírka nádrže sa pohybuje v rozmedzí 50 až 150 metrov pri hĺbke až 54 metrov.

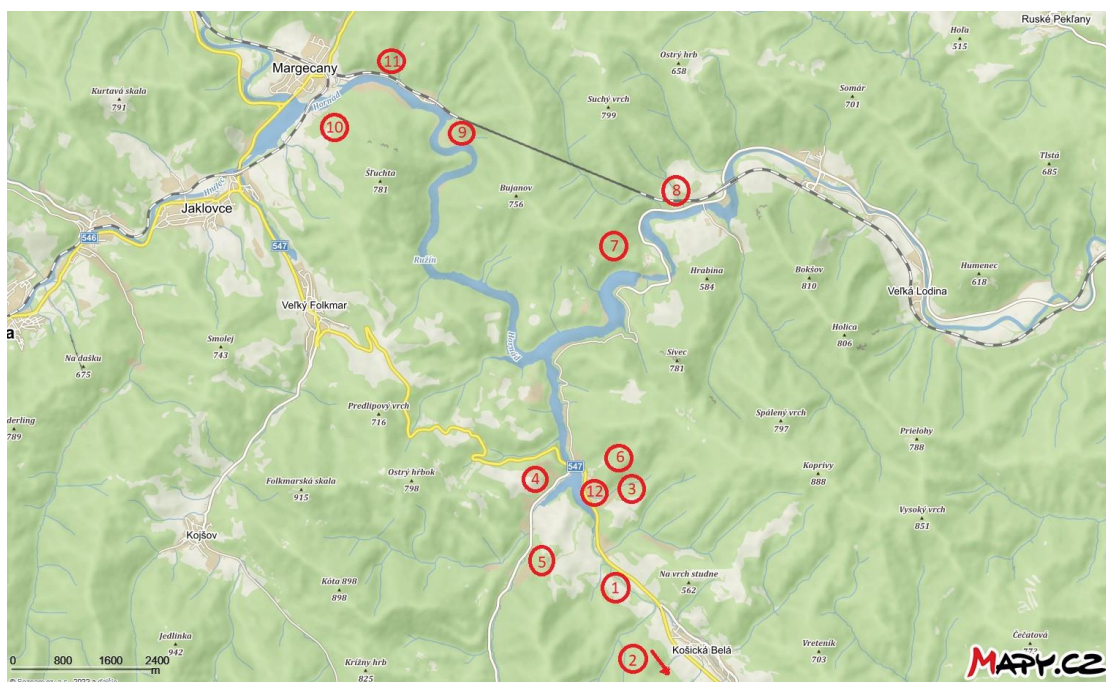
Vznikla v roku 1963-1972 vybudovaním vodného diela na rieke Hornád pri sútoku rieky Hnilec v hlbokom kľukatom údolí Bujanovských vrchov v časti v minulosti nazývanej Dolný prielom Hornádu. Ružínska priehrada je sústava dvoch vodných diel Ružín I. a Ružín II. (nazývaná aj vodná nádrž Malá Lodina). Ružín II. funkčne vytvára vyrovnávaciu nádrž k prečerpávacej vodnej elektrárni Ružín I. Jej účelom je okrem dodávky elektrickej energie v špičke, aj zabezpečenie úžitkovej vody pre bývalú VSŽ Košice (dnes USS).

Vodná nádrž kopíruje pôvodné meandre rieky Hornád, obtáča zalesnené vrchy (listnaté lesy) so strmými bralami. Predstavuje atraktívnu športovo-rekreačnú oblasť nadregionálneho charakteru. Rekreačné zariadenia sú vybudované zväčša v časti priehrady v okrese Košice okolie, pričom ponuka v časti priehrady v okrese Gelnica zatiaľ nie je dostatočne vybudovaná. Ružín je kaprový lovný rybársky revír, kde je možnosť lovu lienov, plotíc, kaprov, ostriežov, zubáčov, sumcov a hlavne pstruhov.

Rekreačná oblasť Ružín pozostáva z lokalít:

1. Zlatník – chatové osady a základňa cestovného ruchu.
2. Potoky – polyfunkčné stredisko cestovného ruchu (chaty, penzióny, hotely, chatová osada).
3. Táleng – polyfunkčné stredisko cestovného ruchu (chaty, penzióny, hotely, chatová osada).
4. Malý Folkmar – chatové osady a základňa cestovného ruchu.
5. Galová lúka – chatová osada.
6. Košické Hámre – stredisko cestovného ruchu.
7. Ružín – chatové osady.
8. Ružín zastávka – chatové osady a základňa cestovného ruchu.
9. Kozinec – chatová osada a stredisko cestovného ruchu (chata Marica).
10. Jaklovce – stredisko cestovného ruchu, rekreačné stredisko Husia pláž a chatové osady.
11. Margecany - stredisko cestovného.
12. Lodenica – stredisko cestovného ruchu a časť Ružína turisticky prispôsobená pre dovolenkárov (bufet, požičovňa člnov, vodných bicyklov a kajakov. Na brehu sú lehátka a slnečníky s prístupom do vody).

Obrázok 5 Mapa priehrady Ružín

Zdroj : www.mapy.cz + vlastná úprava

Z uvedených stredísk sa v okrese Gelnica nachádzajú strediská Kozinec, Jaklovce stredisko cestovného ruchu a Margecany stredisko cestovného ruchu. Tieto strediská sú v súčasnej dobe menej rozvinuté oproti strediskám v časti priehrady v okrese Košice okolie. V strediskách v časti Ružínskej priehrady patriacej územne do okresu Gelnica sa nachádza jedno ubytovacie zariadenie Penzión SKINAUTIQUE CLUB v stredisku Jaklovce, avšak ani to súčasnej dobe nie je v prevádzke. Jediným fungujúcim zariadením poskytujúcim ubytovacie služby v blízkosti priehrady v okrese Gelnica je v súčasnosti (2022) Pampa Jaklovce nachádzajúca sa na čerpacej stanici PHM v obci Jaklovce s kapacitou 25 osôb. V rámci ponúkaných atraktivít je významným projektom zriadenia požičovne malých vodných plavidiel v lokalite Počkaj v rámci projektu „Ekoturizmus – loďkou naprieč Ružinom v okrese Gelnica“. Potenciál rozvoja vodných športov na priehrade je taktiež v rozvoji vodného lyžovania v stredisku Jaklovce. Významným pre cestovný ruch je zrealizovanie projektu Lávka Ružín (2019-2021), kde došlo k vybudovaniu prepojenia turistických lokalít na protiláhlych brehoch VN Ružín – dvoch katastrálnych území Jakloviec a Margecian, t. j. chatovej osady Rovné a relaxačno-spoločenského areálu Husia pláž s Počkaj beach v Margecanoch, zároveň došlo k vytvoreniu nového bezpečného napojenia z Margecian na cyklistický chodník „stará grófska cesta“ – Jaklovce, Veľký Folkmar, Kojšov. Na území obce Margecany je množstvo zámerov na budovanie produktov, skvalitnenie a rozšírenie služieb v strediskách napr. zriadenie požičovňou kanoe a elektro-bicyklov, zaobstaranie vyhliadkovej elektrickej lode s vybudovaním prístavísk na Ružine, osvetlenie cesty Margecany Počkaj – tunel Rolová Huta, vybudovania penziónu v Margecanoch a iné. V zmysle kostrovej siete cyklotrás v Košickom kraji územím Margecian prechádza plánovaná vetva D - Hornádska cyklomagistrála, ktorej začiatok v je v Hrabušiciach, okr. Spišská Nová Ves a koniec v Družstevnej pri Hornáde, okr. Košice okolie, v Margecanoch je v rámci aktualizácie kostrovej siete v pripravovanom strategickom dokumente „Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom kraji, obdobie 2022-2027-2030“ plánované napojenie na vetvu K – Gelnickú vedúcu z Margecian, cez Gelnicu, Mníšek nad Hnilcom až do Rožňavy. V rámci uvedeného dokumentu je Ružín jednou z desiatich navrhovaných cyklodestínácií na území Košického kraja.

Obrázok 6 Lávka Ružín

Zdroj : Vlastné spracovanie

Čo sa týka aktivít priamo na vodnej ploche, je tu zákaz plavby spaľovacích motorov (výnimky kĺzavého režimu), vodné lyžovanie je povolené vo vyhradených častiach VN Ružín I. a plavba plachetníc a windsurfing je povolený vo vyhradených častiach VN.

Ružín ukrýva nespočetné množstvo zátok, brál, nádherných zákutí, ktoré možno pozorovať zo zeme aj z vody. Jedným z nich sú napríklad “Dziery” – sústava jaskýň a skalných útvarov, nachádzajúcich sa pri ústí Trnkového jarku do Ružína, ktoré vznikli eróznou činnosťou vôd a vetra.

Vodná nádrž Ružín má predpoklady v rámci rekreačného potápania ako jednej z foriem vodného turizmu, max. hĺbka nádrže dosahuje 60 m. Nádrž sa nachádza v úzkom údolí medzi strmo sa zvažujúcimi brehmi, ktoré tak značne sťažujú vstup k vodnej hladine, viditeľnosť je do 8 m (leto), v zime je viditeľnosť lepšia, dno je na mnohých miestach pokryté sedimentami, no skalné zrázy padajúce aj 20 – 30 m pod vodnú hladinu tvoria nádhernú podvodnú scenériu. Nachádza sa tu viacero lokalít potápania – chatová osada Bujnisko, Pri priehradnom múre, zátoka Kameňolom, Bujanovský tunel, reštaurácia Bradan (Matlovičová, Klamár, Mika 2015).

Ružínska priehrada je obkolesená nádhernými vrchmi, napr. výhľadový vrch Sivec (781 m n. m.), z ktorého je výhľad na celú vodnú nádrž, Volovské vrchy a za priaznivého počasia aj Vysoké Tatry. Ďalšími prírodnými zaujímavosťami na okolí sú aj výhľadová Drienková skala, výhľadový vrch Holica (Napoleónov klobúk) a Národná prírodná rezervácia Bujanov, ktorá už administratívne spadá do susedného okresu Košice – okolie.

Obrázok 7 Komunálny odpad vo VN Ružín najmä v jarnom období alebo po privalových zrážkach

Zdroj: <https://www.napaleta.sk/v-slovenskych-vodnych-tokoch-a-nadrziach-plavaju-tisice-ton-odpadu>

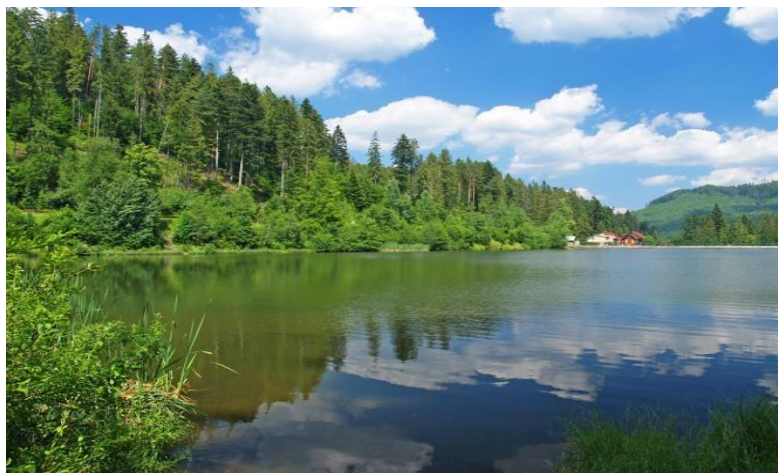
Každoročne po privalových dažďoch je riekami Hornád a Hnilec do VN Ružín splavované veľké množstvo komunálneho odpadu - plastové a kovové fľaše, obaly, polystyrén a pod., ktorý sa následne usádza na brehoch priehrady, čo predstavuje závažný spoločenský a environmentálny problém. Obmedzuje to do

významnej miery využitie rekreačného potenciálu vodnej nádrže Ružín pre oblasti rybolovu, plavby, letnej rekreácie a pod. V rokoch 2013 až 2015 prebiehal pilotný projekt čistenia brehov a vodnej plochy pod gesciou Ministerstva životného prostredia SR, do ktorého sa aktívne zapojila aj obec Margecany a jej obyvatelia. Taktiež boli inštalované testovacie ponorné steny za účelom zachytenia a koncentrácie plávajúceho komunálneho odpadu.

Tieto aktivity sú za podpory okolitých obcí, občianskych združení a jednotlivcov rozvíjané aj v ďalšom období. V rámci rozvoja cestovného ruchu na priehrade a s tým spojenej čistoty priehrady je dlhodobou aktívne občianske združenie Ružínska priehrada, ktoré združuje fyzické a právnické osoby, ktoré majú za hlavný cieľ presadzovať rozvoj regiónu v povodí rieky Hornád nad vodnou nádržou vytvorenou vodnou stavbou (VS) Ružín. V rámci svojej činnosti sa združenie okrem iného spolupodieľa aj na odstraňovaní plávajúcich nečistôt z koryt vodných tokov, príbrežných pozemkov, ako aj z hladiny vlastnej vodnej nádrže Ružín I. Združenie predložilo projekt „Norné steny“ s cieľom zabrániť znečisťovaniu priehrady aj počas príválových dažďov zachytávaním špiny na norených stenách priehrady. Spoločným jednaním združenia so Slovenským vodohospodárskym podnikom š. p., ako správcom vodných tokov Hnilec, Hornád, ako aj vodnej nádrži Ružín I. zo dňa 16.2.2020 združenie dosiahlo súhlas SVP, aby norné steny od výroby cez realizáciu zabezpečovalo združenie. Vyzdvihnutie naplaveniny zabezpečí SVP a odvoz dopadu občianske združenie.⁵

Tajch v k. ú. Smolník (známy ako jazero Úhorná) sa nachádza štyri kilometre juhozápadne od obce Smolník a dva kilometre severovýchodne od obce Úhorná v doline Smolníckeho potoka. Je 8 metrov hlboké, s rozlohou vodnej plochy 4 ha. Jazero bolo vybudované na potoku Smolník v 18. storočí ako zásobáreň vody pre banské zariadenia – Tajch a teda patrí k najstarším vodným stavbám na východnom Slovensku. Bolo postavené z lomového kameňa, bez použitia stmelovacích hmôt. Pod jazerom sa nachádza 35 m dlhá štôlna. Úlohou jazera bolo aj zachytávať dažďovú vodu z okolitých vrchov a tým zabrániť častým povodňam. Jazero ponúka možnosť kúpania, člnkovania, rybolovu, okolie poskytuje turistické a cykloturistické trasy do Volovských vrchov. Jazero je obkolesené horskými lesmi a je domovom vodných vtákov, rýb a rakov čo svedčí o čistote vody. Obklopujú ho zachované smrekové lesy so vzácnou zverou (jelene, diviaky, srnčia zver a iné). Pri jazere začína zelená turistická trasa, ktorá prechádza obcou Úhorná a končí v Krásnohorskom Podhradí. Jazero je v správe Štátneho vodohospodárskeho podniku. Obec Smolník a obec Úhorná tu každoročne od roku 2009 spoločne organizujú podujatie “Tajch Tag” – Deň jazera. Ochranou a zveľaďovaním okolia jazera Úhorná a jeho propagáciou sa zaoberá občianske združenie Zachráňme jazero Úhorná. Rekreačné stredisko vybudované na brehoch Úhornej ponúka návštevníkom ubytovacie a reštauračné služby.

⁵ Dostupné na interne : <<https://www.ruzin.eu/projekt-iii-norne-steny/>>

Zdroj: www.keturist.sk/info/vodopady-jazierka-rieky/uhornianske-jazero

Prírodné kúpalisko Thurzov sa nachádza neďaleko mesta Gelnice a využíva sa na rekreačné účely. Je vhodným miestom na kúpanie, vodné športy alebo rybolov. V minulosti slúžilo potrebám vychýrených kúpeľov (začiatok 20. storočia), ale aj ako chovný rybník. O niekoľko desiatok metrov nižšie sa nachádza druhé, menšie jazero, ktoré využívali na pohon hámrov. Voda z umelo zväčšeného jazera mala aj ďalšie využitie. Odvádzala sa masívnymi drevenými žľabmi cez les až do časti zvanej Cacha, kde sa nachádzali bane. Tam poháňala kolesá strojov na vyťahovanie rudy a mlyn na jej drvenie. Jazero má 1,75 hektára a v najhlbšom bode až 17 metrov (Podľa článku Čierne diery). Jazero v súčasnosti slúži k neorganizovanej rekreácii, ktorá je veľmi obľúbená najmä medzi miestnymi obyvateľmi. V blízkosti sa nachádza penzión Thurzov. Areál Turzovských kúpeľov v roku 2021 prešiel zo súkromného vlastníctva do vlastníctva Košického samosprávneho kraja, čomu predchádzalo chátranie historicky aj architektonicky zaujímavých objektov bývalých Turzovských kúpeľov. Prechod areálu bývalých Turzovských kúpeľov do vlastníctva KSK vytvára príležitosť pre budúce využitie areálu v rámci rozvoja cestovného ruchu.

VODNÉ TOKY

Z pohľadu využiteľnosti vodných tokov v cestovnom ruchu sa v okrese Gelnica nachádza časť toku Hornádu, ktorá sa napája na VN Ružín a rieka Hnilec, ktorá je najväčším pravostranným prítokom Hornádu. Veľkú časť okresu Gelnica tvorí práve Hnilecká dolina, ktorou preteká rieka **Hnilec**, prameniaca pod vrchom Kráľová hoľa (1946 m n.m.) v Nízkych Tatrách. Z hľadiska územného systému ekologickej stability (ÚSES) je v rámci ÚPN VÚC Košického kraja vodný tok Hnilec vyčlenený ako regionálny hydrický biokoridor. Najvýznamnejšie prítoky rieky Hnilec sú Smolník, Stará voda, Kojšovský potok a Bystrá. Hnilecká dolina je pomerne úzka a svahy kopcov často končia až pri brehoch rieky. Na hornom úseku rieky Hnilec, pri obci Dedinky v Slovenskom raji, je vybudovaná vodná nádrž Palcmanská Maša (85 ha). Povodie Hnilca má v rámci základných povodí Hornádu najextrémnejšie sklonové pomery. Tok na trati dlhej 88,9 km prekonáva výškový rozdiel 1 415 m, čo predstavuje spád toku 1,59%. Aj keď má tok malebný vzhľad a plní dôležitú funkciu v krajinej štruktúre, zápasí so znečistením (rieka Hnilec od Mníška nad Hnilcom a

Smolník – V. trieda – veľmi silne znečistená voda). Podzemné aj povrchové vody sú v okresoch Gelnica, Spišská Nová Ves a Rožňava znečisťované odpadovými vodami z rudných baní a podnikov na spracovanie rúd, čo sa prejavuje zaťažením vôd ťažkými kovmi a k nim pridruženými chemickými látkami. Problémom je aj komunálny odpad priamo v toku a na brehoch. Rieka je obvykle splavná (rekreačné splavovanie – napr. kánoe) na hornom úseku, t.j. úseku po priehradu Palcmanová Maša. Pod ňou nie je po väčšinu roka dostatok vody na splavovanie (závisí od vypúšťania priehrady). Z tohto vyplýva, že v súčasnej ani v budúcej dobe sa nedá budovať v okolí rieky Hnilec budovať spoľahlivý a kvalitný produkt CR, ktorý by zahŕňal splavovanie rieky.

Tabuľka 14 Počet splavných dní na strednom a dolnom úseku rieky Hnilec (od obce Hnilec) (aktualizované)

Mesiac	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Rok 2021	15	21	12	19	31	0	1	0	0	0	0	0
Rok 2020	17	0	11	0	0	14	5	1	1	28	3	3
Rok 2019	0	0	0	0	20	7	0	2	0	0	27	30
Rok 2018	8	1	16	23	0	4	1	1	0	0	0	0
Rok 2017	0	0	1	4	16	0	0	0	4	1	0	1
Rok 2016	1	20	17	1	2	0	12	8	1	13	21	0
Priemer	7	7	10	8	12	4	4	3	1	7	9	6

Zdroj: vlastné spracovanie na základe http://www.rieky.sk/slovensko/hnilec.aspx?ID_reky=58

Z pohľadu cestovného ruchu je oveľa zaujímavejší hydrický biokoridor - Stredný tok rieky **Hornád** (medzi deltou Prielomu Hornádu a VN Ružín), ktorý je zároveň aj územím európskeho významu v rámci NATURA 2000. Rieka tečie pozdĺž južného okraja Hornádskej kotliny, je široká, má relatívne stabilný charakter, je lokálne upravená. Na mnohých miestach existujú obojstranné pobrežné porasty a pridružené pobrežné mokrade s prírodnou vegetáciou. Rieka Hornád v strednom úseku toku (stredisko Čingov v NP Slovenský raj – Margecany) je splavná väčšinou po celý rok a je vhodná aj pre splavovanie začiatocníkmi. Z nasledujúcej tabuľky vidno, najmä v 2.-5. mesiaci roka je tu možné niekoľko dní v mesiaci rieku splavovať. **Z toho dôvodu je opodstatnené vytvárať aj produkty CR, ktorého súčasťou bude aj splavovanie stredného a dolného toku Hornádu.**

Tabuľka 15 Počet splavných dní na strednom úseku rieky Hornád (od obce Čingov) (aktualizované)

Mesiac	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Rok 2021	31	28	31	30	31	28	31	31	30	31	26	31
Rok 2020	4	3	4	0	0	5	8	4	10	27	30	31
Rok 2019	4	2	0	0	8	5	0	1	2	0	23	18
Rok 2018	12	0	16	17	0	6	4	0	0	0	0	0
Rok 2017	20	19	0	3	24	0	1	2	8	2	2	10
Rok 2016	0	17	23	14	2	0	4	7	3	14	11	0
Priemer	12	12	12	11	11	7	7	8	9	12	15	15

Zdroj: vlastné spracovanie na základe <https://www.rieky.sk/slovensko/hornad.aspx>

4.2 Primárna antropogénna ponuka cestovného ruchu (kultúrno-historický potenciál krajiny)

Jedná sa o ponuku cestovného ruchu vytvorenú činnosťou človeka, ktorá v danom území už existuje, alebo tu je predpoklad, aby v budúcnosti existovala. Či už na základe minulých atribútov (napr. zabudnutých stratených tradícií) alebo na základe vhodných podmienok vzniku.

TRADÍCIE BANÍCTVA A TECHNICKÉ PAMIATKY BANSKEJ HISTÓRIE

Na území dnešného okresu Gelnica predstavovalo baníctvo a spracovanie rúd veľmi dôležitú úlohu, ktorá dodnes buduje banskú identitu regiónu a predstavuje potenciál pre rozvoj CR, zameraného na spoznávanie histórie a pamiatok. V obciach sa nachádza množstvo bývalých banských budov, štôlní a technických zariadení s možným využitím pre turistických návštevníkov. Tento potenciál zatiaľ nie je dostatočne využitý, čo súvisí s nedostatočne zviditeľnenou históriou banskej činnosti a banskými tradíciami.

Najdôležitejším banským mestom v spišsko-gemerskej oblasti bola práve **Gelnica**. Mesto Gelnica je jedno z najstarších sídiel na Spiši s výraznou históriou kráľovského banického mesta, so zachovanými pamiatkovými hodnotami, ktoré sa môžu stať dôležitým prvkom jeho budúceho rozvoja. Hlavný rozvoj baníctva nastal v 13. storočí, kedy prišli nemeckí kolonisti s lepšou technikou dobývania rudy. Pôvodne sa tu ťažilo zlato, striebro, tie však len krátko, potom najmä meď, železná ruda a sčasti aj ortuť. V 13. storočí gelnické právo svojou rozvinutosťou predstihovalo podobné právne okruhy na strednom Slovensku. O význame Gelnice v 13. storočí - najstaršieho a pôvodne najvýznamnejšieho banského mesta na východnom Slovensku (jeho výsady nespomínali žiadne povinnosti mesta a mešťanov voči panovníkovi a ďaleko presahovali privilégia iných miest, dokonca aj výsady spišských Sasov), ktoré bolo strediskom banského podnikania pre celý úval Hnilca a jeho prítokov - napokon svedčí aj zachovaný mýtny register z roku 1278. Takto nastavené výsady prispeli k rozmachu Gelnice i celého banského regiónu. Podľa historických prameňov sa zdá, že všetci obyvatelia Gelnice, ba i celej gelnickej banskej oblasti boli osobne slobodní. Baníctvo bolo vykonávané ako slobodné remeslo. V roku 1435 sa Gelnica stáva slobodné kráľovské mesto z privilégia Žigmunda Luxemburského.

Mesto Gelnica v súčasnosti pre turistov ponúka exponáty **Banického múzea** a zároveň **pamiatkovú zónu mesta** s mnohými banickými domami, ponúkajúca historický kolorit banického mesta. Pre verejnosť bola v auguste 2016 sprístupnená **štôlna Jozef** a stala sa súčasťou expozície Banického múzea v Gelnici. Štôlna vznikla pred viac ako tristo rokmi a mala dĺžku 1,7 kilometra. Sprístupňovala juhovýchodnú časť Gelnickej žily. Nachádza sa tu aj **Banský náučný chodník** a má 6 zastavení - Banické námestie, Pod hradným kopcom, Dedičná štôlna krížová, Nová krížová štôlna, Boží dar a Dedičná štôlna Jozef. Pri Schlossgrundskom potoku bola v r. 1889 zriadená dodnes stojaca fabrika na kovanie patriaca rodine Antonyiovcov, ktorá má potenciál aj pre rozvoj cestovného ruchu, napr. vznik múzea alebo expozície

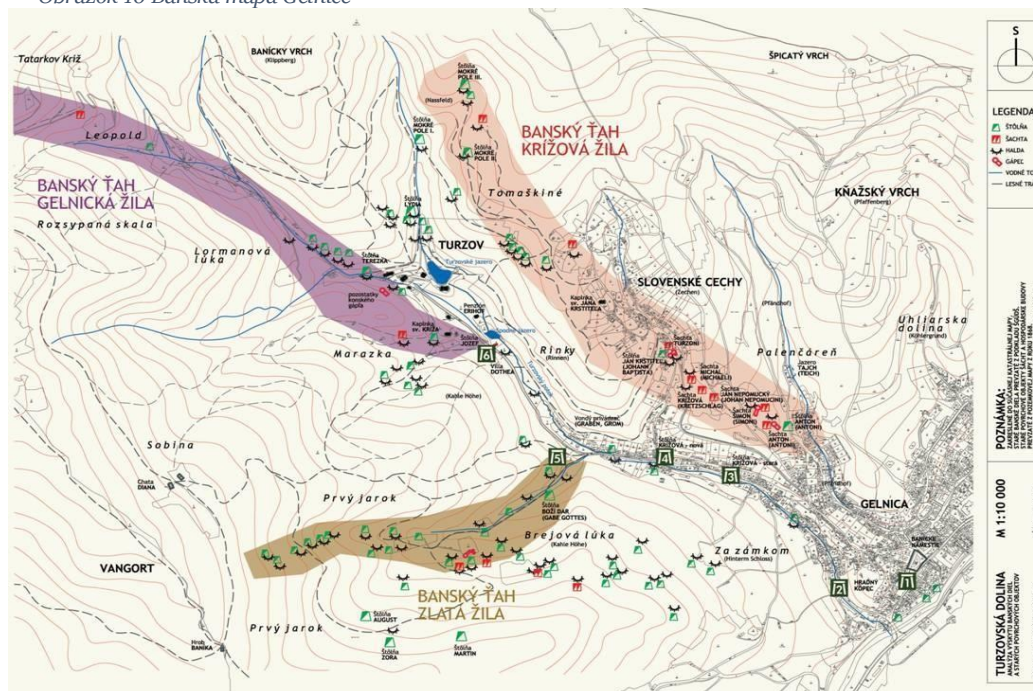
remeselného spracovania kovov, a pod. V blízkosti štôlne Jozef s podporou Košického samosprávneho kraja a programu Terra Incognita vzniká banský skanzen, ktorého prvým exponátom dokončeným v roku 2018 je historický banský drviaci stroj Pochwerk, ktorý poháňa voda z neďalekého Turzovského jazera. V roku 2019 k historickému drviacemu stroju pribudla taviaca pec.⁶ K týmto exponátom by mali v budúcnosti pribudnúť ďalšie. V súčasnosti (2022) je v realizácii projekt „Turistický vláčik v meste Gelnica a okolí“, ktorý umožní presun turistov z centra mesta do lokality Turzovských kúpeľov.

Obrázok 9 Slávnostné otvorenie štôlne Jozef v Gelnici

Zdroj: <https://www.gelnica.sk/www.virtualne.sk/stolna-jozef.phtml?id3=116909>

Obrázok 10 Banská mapa Gelnice

Zdroj: <https://www.gelnica.sk/naucny-bansky-chodnik.phtml?id3=104099>

⁶ Dostupné na internete : <<https://www.gelnica.sk/bansky-skanzen-gelnica.phtml?id3=116909>>

Ďalším dôležitým banským mestom bol v minulosti aj **Smolník**, ktorý sa v 14. storočí usiloval o svoju právnu a ekonomickú nezávislosť od Gelnice. V roku 1327 sa stalo kráľovským banským mestom. Získal banské, trhové, poľovné a rybárske právo podľa vzoru štiavnického práva. V roku 1456 povolil kráľ Ladislav V. Smolníčanom, aby mohli otvárať ložiská a bane na všetky kovy, otvárať všetky staré bane a spracovávať rudy na kovy modernejším spôsobom. Veľmi dlhú tradíciu má v Smolníku aj výroba mincí. Úzko súvisela s rozvojom mesta, s jeho baníctvom, hutníctvom. Mincovňa v 14. a 15. storočí a krátko aj 16. storočí produkovala iba strieborné mince, obnovenie mincovnej tradície v 2. polovici 18. storočia súviselo s razbou medených mincí. Banícka história Smolníka sa rokom 1992 úplne uzavrela, pretože závod Železorudné bane Smolník sa v ďalšom období orientoval na výrobnú činnosť strojárskeho a drevárskeho charakteru.

Neďaleko Smolníka, medzi kopcami Malá Hekerová a Vtáčí vrch sa nachádza „Priechodový kanál“, alebo podľa historického názvu - **Tereziánska štôlna**. Bol vybudovaný kvôli nedostatku vody v obci, ktorý vznikol vybudovaním Úhornianskeho jazera. Dvojkilometrový tunel tesali 26 rokov, dokončili ho v roku 1794. Voda pretekala podľa plánov, keďže otvor pri Smolníku je 15 metrov nižšie ako ústie pri Bystrom potoku. Prietok bol dostačujúci a poskytoval 70 litrov za sekundu. Dnes časť vody preteká po dne a časť je vedená potrubím, ktoré slúži ako zdroj pre zásobovanie obce. V štôlni žijú vzácne netopiere i salamandry. Štôlna je prístupná, ale nie je využitá v prospech organizovaného CR. V Smolníku bola v mesiaci máj v roku 2021 v podzemných priestoroch reštaurácie Alžbetin dom otvorená expozícia „Príbeh medi – Smolník“, ktorá približuje históriu baníctva v regióne.

Medzi ďalšie významné miesta z hľadiska ťažby rúd a ich spracovania v rámci okresu Gelnica sú aj Smolnícka Huta, Mníšek nad Hnilcom, Prakovce, Jaklovce, Kluknava, Žakarovce, Rolova Huta a z pohľadu baníctva najmä: Jaklovce, Kluknava, Mníšek nad Hnilcom, Švedlár a Nálepkovo.

V Smolníckej Hute, v okolí ktorej sa nachádzali bane, huty a úpravne medenej huty, je Pamiatkovým úradom SR evidovaná **vysoká taviaca pec**, ktorá v roku 1863 nahradila starú hutu, ktorá spracúvala meď, ortuť, olovo a striebro. V obci Smolnícka Huta boli zrealizované projekty podporujúce rozvoj cestovného ruchu a prezentujúce banskú históriu obce. Takýmto projektom je zrealizovaný projekt náučnej cyklotrasy a chodníka, ktoré spájajú obce Smolnícka Huta a Mníšek nad Hnilcom. Projekt spája pohybové aktivity (turistika a cykloturistika, bežecké lyžovanie) s poznávaním histórie obce Smolnícka Huta. Trasa vedie krásnou prírodou a kopíruje časť trasy bývalej úzkokolejnej trate Gelnica – Smolnícka Huta. Na trase sa nachádzajú oddychové zóny a 6 infotabúl obsahujúcich fotografie a informácie z histórie obce. Banská história a tradície sú prezentované aj zrealizovaným projektom izba tradícií Heimatstube, v ktorej expozícii sú zhromaždené zaujímavé artefakty od občanov obce, ktoré približujú históriu a tradície obce. Množstvo artefaktov je spojených práve s banskou históriou obce.

V obci Kluknava sa nachádzajú dve technické pamiatky, ktoré súvisia s baníctvom. Jednou je **Medená Huta**. V miestnej časti Štefanská Huta bol v roku 1787 postavený hámor - hutnícke zariadenie, v ktorom sa spracovávala ruda. Do tridsiatych rokov 19. storočia tu boli šachtové pece, neskôr menšia železiareň - hutný kombinát postavený v rokoch 1845 - 1848. Bola to prvá továreň v Európe, kde sa elektrolýzou vyrábala meď (1889), neskôr striebro a ortuť. Z hutného objektu sa zachovalo už iba torzo obvodných múrov. Pamiatka je v súkromnom majetku a je snaha o jej postupné obnovenie. Druhou technickou pamiatkou je cestný most - drevený krytý most, ktorý spája Kluknavu s miestnou časťou Štefanská Huta cez rieku Hornád. Bol postavený v roku 1832 zo smrekovca a v rokoch 1981-1984 bol zrekonštruovaný. V roku 2015 prebehla rozsiahla oprava zdemolovanej fošňovej podlahy mosta a hnilobou poškodených pozdĺžnych nosníkov a prahov, ktoré boli vyrobené z hĺbkovo impregnovaných železničných podvalov (vymenené nosníky boli zosilnené bočnými príložkami, parapety boli vymenené na celom moste, debnenie konštrukcie v polovici mosta, most bol ošetrený konzervačným prípravkom). V roku 2016 sa zrealizovala rekonštrukcia strešnej krytiny na tejto unikátnej národnej kultúrnej pamiatke. Drevený most je jediný svojho druhu, ktorý sa zachoval dodnes a svedčí o zručnosti niekdajších spišských tesárov. Most vyniká svojím ojedinelým technickým riešením.

História baníctva je spojená aj s Rolovou Hutou, v súčasnosti časťou obce Margecany, osídľovanie osady nemeckými osadníkmi za účelom zhutnenia medených rúd začalo v roku 1597. Už v 16. storočí boli v osade postavené hámre s troma pecami a ročnou výrobou asi 6700 kg čistej medi. Banská história Rolovej Huty sa spája s rodinnou Rollovcov. V polovici 18. storočia bola v lokalite Rolovej Huty ťažená medená ruda a na jej spracovanie bola postavená huť nazývaná Fönixhuta. Osadníci zároveň založili obec, ktorá bola v roku 1960 pripojená k Margecanom. V súčasnosti v osade zostala len železničná budova - dnes Margecany-zastávka. Všetky budovy, kaštieľ, kaplnka a 12 rodinných domov bolo asanovaných z dôvodu výstavby vodnej priehrady Ružín.⁷ V Margecanoch, v časti Rolova Huta sa nachádza technická pamiatka **Margecianský železničný tunel** spájajúci Rolovu Hutu a rekreačnú oblasť Kozinec. Jeho dĺžka je 431 m a bol vybudovaný počas jednokoľajnej Košicko-bohumínskej železnice (KBŽ) v roku 1872. A ako železničný tunel slúžil až do roku 1955, kedy sa otvorila prevádzka na novej dvojkoľajnej Trati družby. Bol druhým najdlhším tunelom po Strečnianskom tuneli na trati KBŽ. Neskôr začal slúžiť ako príjazdová cesta k chatovej oblasti. V rámci projektu Otvorená galéria v Margecianskom tuneli vďaka podpore Košického samosprávneho kraja a podpore programu Terra Incognita sa podarilo tunel dočistiť, odvodniť, vyriešiť jeho osvetlenie a na vstupnom portáli nainštalovať tabuľu s informáciami o histórii a technických parametroch.⁸

Baníctvo v Žakarovciach začalo pravdepodobne už v 14. alebo 15. storočí. Písomné zmienky však pochádzajú až z konca prvej polovice 16. storočia. V roku 1574 sa spomína ťažba ortuťových rúd na tzv. Klippbergu. Tieto rudy sa skutočne vyskytovali na takzvanej žakarovskej Hrubej žile. Ako hlavnú rudu však táto žila obsahovala siderit. V Žakarovciach sa ťažila aj meď. Ťažba železnej rudy nadobudla veľké rozmery až po

⁷ Dostupné na internete : < <https://www.margecany.info/o-obci/rolova-huta/> >

⁸ Dostupné na internete : < <https://www.terraincognita.sk/otvorena-galeria-v-margecianskom-tuneli/> >

roku 1872, keď majiteľom baní sa stala Těšínsko - třinecká železiarska spoločnosť patriaca Albrechtovi Habsburskému. Ložiská sideritu v Žakarovciach sa úplne vyčerpali po čas II. svetovej vojny, a tak sa začali ťažiť menšie susedné výskyty železných rúd.⁹ V Žakarovciach je s podporou Košického samosprávneho kraja (program Terra Incognita) realizovaný projekt „Banský chodník Žakarovce“, ktorého cieľom je obnova baníckej histórie v obci Žakarovce a jej využitie v cestovnom ruchu. Banícky chodník pozostáva zo štyroch zastavení a to : Žakarovská koľajnica, Klopačka, Portál Zuzana, Pekárnik a suché WC. V budúcnosti obec plánuje rozšíriť banícky chodník o ďalšie zastavenia a prepojiť banícky chodník s banskými pamätihodnosťami mesta Gelnica a okolia. Zámerom obce je zakomponovať do baníckeho chodníka interaktívne prvky, ktoré by mohli využívať okolité školy pri svojej výučbe.¹⁰ S bankou históriou súvisí aj národopisná expozícia v budove kultúrneho domu v Žakarovciach obsahujúca množstvo zozbieraných zaujímavých artefaktov súvisiacich s banskou históriou obce.

Významný potenciál pre rozvoj cestovného ruchu v oblasti baníckej histórie je aj v ďalších obciach, najmä v tých, kde sa nachádza veľké množstvo opustených banských štôlní. Niektoré z nich (napr. Nálepko, Helcmanovce, Stará Voda ale aj iné) majú ambíciu sprístupniť niektoré štôlnie pre turistov a tiež vybudovať nadväzujúce banícke múzeum či banský náučný chodník. Z dôvodu, že viaceré obce tu zdieľajú podobnú banskú minulosť, je dôležité aby boli tieto aktivity vzájomne koordinované a ideálne, aby vytvárali výnimočný spoločný produkt, ktorý bude lákavý aj pre návštevníkov. Pri rozvoji CR zameraného na banskú históriu a spracovanie kovov je potrebné spolupracovať s výskumníkmi a odborníkmi na banskú históriu v regióne, ale aj s ďalšími aktérmi (napr. banícke spolky) a vychádzať z kvalitných odborných podkladov ako napr. TECHNICKÉ PAMIAHKY SPOJENÉ S BANSKOU A HUTNÍCKOU ČINNOSŤOU NA SPIŠI, II. časť – GELNICA A OKOLIE z roku 2012, a pod.

ARCHITEKTONICKÉ PAMIAHKY (SVETSKÉ A SAKRÁLNE)

V okrese sa nachádza niekoľko architektonických pamiatok. Pamiatkový úrad SR eviduje pre okres Gelnica 88 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NKP).

Tabuľka 16 Prehľad nehnuteľných NKP v okrese Gelnica podľa obcí (2022)

Obec	Nehnuteľné NKP
Gelnica	radnica Banícke námestie č. 7a 8, kostol Nanebovzatia Panny Márie, evanjelický kostol, evanjelická fara, meštianske a banícke domy na uliciach Banícke námestie, Slovenskej ul. a Hlavnej ul., Ľudový dom na ul. Slovenskej, cestný most, štôlna Mária Huta, Vila (CVČ) na Slovenskej ul., kaplnka pri rím. katolíckom kostole, fara pri rím. katolíckom kostole, bytový dom na Lutherovom námestí, administratívna budova Banícke námestie č. 4 (Mestský úrad), administratívna budova Hlavná ul. č. 50 (Priemyselný park), kúpeľný dom Pionier, umelé jazero Thurzov - kúpele, vodáreň – údolie nad amfiteátrom, hotel Runa

⁹ Dostupné na internete :

< https://fns.uniba.sk/fileadmin/prif/chem/kag/Zam-Jesenak/2017/10_cast_jesenak.pdf >

¹⁰ Dostupné na internete : <<https://www.zakarovce.sk/projekt/banicky-chodnik-zakarovce/>>

Helcmanovce	pomník padlým v I. a II. sv. vojne, Csákyovský kaštieľ, kostol chrám sv. Michala Archanjela,
Henclová	pomník padlým v SNP, dvojhrob sovietskeho a slovenského partizána,
Jaklovce	kaplnka sv. Jána Nepomuckého, kaštieľ – kúria, kostol sv. Antóna Pustovníka,
Kluknava	kostol sv. Kataríny, most do Huty, vodný mlyn s Francisciho turb., medená huta, Csákyovský kaštieľ, dom služobníctva a stodola (Šustrov dom), kaplnka sv. Jána Nepomuckého,
Kojšov	píla, kostol - chrám sv. Petra a Pavla
Margecany	Margeciansky tunel
Mníšek nad Hnilcom	kostol sv. Kríža, ľudový dom, pekáreň, evanjelický kostol
Nálepkovo	miesto popravy partizánov, meštiansky dom na ul. Hlavnej, meštiansky dom na ul. Letnej, evanjelický kostol
Prakovce	kostol sv. Ľudmily
Richnava	špeciálna základná škola,
Smolnícka Huta	pec na tavenie medi a striebra
Smolník	reštaurácia Alžbeta, kaplnka sv. Jána Nepomuckého, vodná nádrž Úhorná, súsošie na stĺpe sv. Trojica - kópia, kostol sv. Kataríny, zvonica, Fritschov dom, sklad tabaku, tabaková továreň, ľudový dom
Švedlár	tolerančný evanjelický kostol, kostol sv. Margity, pekáreň, gáter
Závadka	kostol – chrám sv. Michala Archanjela

Zdroj : vlastné spracovanie na základe : <http://www.pamiatky.sk/>

Najviac z nich (34) je evidovaných v meste **Gelnica**, ktoré je zároveň mestskou pamiatkovou zónou. Medzi tie najatraktívnejšie patria rímsko-katolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie, ktorý bol postavený na ruinách niekdajšieho Gelnického hradu z 13. storočia, katolícka fara, evanjelický kostol, evanjelická fara, bývalá radnica (dnešné Banické múzeum), nemocnica, meštianske a banícke domy, ľudový dom, budova ľudového súdu, Kúpeľný dom pionier v blízkosti jazera Thurzov, ale aj Štôlna Vilém IV., vodáreň, či cestný kamenný most cez rieku Hnilec.

Mestskou pamiatkovou zónou disponuje aj obec so slávnou históriou - **Smolník**, kde sa nachádza až 16 nehnuteľných NKP, napr. mincovňa, ktorá tu pôsobila od začiatku 18. storočia a zanikla v roku 1816 a tabaková továreň, zriadená koncom 19. storočia, kostol sv. Kataríny a zvonica, evanjelický kostol, kaplnka sv. Jána, Trojičný stĺp, Fritschov dom, ale aj technická banská pamiatka - jazero Úhorná.

Obrázok 11 Smolník. V roku 1872 budovu Komorného divadla prestavali na tabakovú továreň, ešte nie tak dávno jediná výrobu ručne šúľaných cigár na Slovensku.

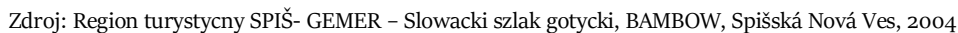
Zdroj: ciernediery.sk/smolnik/

V Smolníckej Hute v Kostole Nanebovzatia panny Márie je umiestnená relikvia Pátra Pia so svojim významom pre religiózny (duchovný) pútnický cestovný ruch.

V **Kluknave** sa nachádza 8 NKP, napr. Csákyovský kaštieľ (prvá písomná zmienka o kaštieli je z roku 1682), v ktorého zrekonštruovaných priestoroch veže bola v roku 2011 otvorená informačná kancelária. V súčasnosti však nie je v prevádzke, ďalej kostol sv. Kataríny, ktorý bol postavený neďaleko kaštieľa v renesančnom slohu, kaplnka sv. Jána, ktorá je barokovou stavbou z druhej polovice 18. storočia, postavená grófom Imrichom Csákym. Stavba je takmer štvorcového pôdorysu s oblou oltárnou konchou. Oltár so sochou sv. Jána Nepomuckého je vzácna drevorezba, ktorá bola v roku 2000 renovovaná. Národnou kultúrnou pamiatkou je aj Šustrov dom (dom služobníctva a stodola). Nachádzajú sa tu aj ďalšie NKP technického charakteru – vodný mlyn s Francisiho turbínou z roku 1910, Štefanská medená Huta (budova amalgamácie) a drevený cestný most medzi Kluknavou a Štefanskou Hutou.

V **Jaklovciach** sa nachádza klasicistický kaštieľ postavený v druhej polovici 18. storočia, ktorý je v súčasnosti v súkromnom vlastníctve a pôvodne gotický Kostol s kaplnkou sv. Antona Pustovníka. **Helcmanovce** disponujú Csákyovským kaštieľom, chrámom sv. Michala Archanjela a pomníkmi padlým v I. a II. sv. vojne. V **Mníšku nad Hnilcom** a v **Nálepkove** sa nachádzajú kostoly, vždy jeden evanjelický a jeden rímskokatolícky v rámci každej obce a niekoľko ľudových domov. Vo **Švedlári** sa nachádza taktiež evanjelický a rímskokatolícky kostol, pekáreň a vodný mlyn. V **Závadke** je vyhlásený za kultúrnu pamiatku Gréckokatolícky kostol (cerkov), zasvätený Archanjelovi Michalovi, pôvodne postavený v rokoch 1775 - 1778 a v **Prakovciach** je ako NKP evidovaný len rímskokatolícky kostol sv. Ľudmily z roku 1900. V

Obrázok 12 Spišsko- gemerský okruh Gotickej cesty v tlačenej informačnej brožúre

Ďalšou zastávkou na Gotickej ceste je **Obec Jaklovce** s pôvodne gotickým kostolom sv. Antona Pustovníka, ktorý sa prvý raz spomína v listinách v r. 1297. Po neskorších prestavbách je dnes sakristiou chrámu. Dnešná svätyňa bola postavená neskôr, tiež v gotickom slohu s lomenou klenbou, oddelená gotickým víťazným oblúkom od chrámovej lode, zrenovovaný v roku 1872, v rokoch 1973 - 1975 opravovaný pod dohľadom Pamiatkového ústavu Prešov. V interiéri kostola sv. Antona je vzácna kultúrna pamiatka - gotická socha Madona z Jakloviec, rezbárske dielo Majstra Bielej Madony z Toporca, neznámeho

majstra tvoriaceho na Spiši približne v rokoch 1425-1465. Madona z Jakloviec je ozdobou kostola sv. Antona v obci už viac ako 550 rokov.

Súčasťou Gotickej cesty na Slovensku sa stala so svojimi početnými historickými a kultúrnymi pamiatkami aj **Obec Kluknava**. Sú to: Csákyovský kaštieľ, krytý drevený cestný most a bývalá medená huta v miestnej časti Štefanská Huta, pod ktorou sa nachádzajú zachovalé kamenné klenby bývalého vodného kanála, kostol sv. Kataríny Alexandrijskej, kaplnka sv. Jána Nepomuckého, zvonička sv. Floriána, kostolík sv. Anny.

ARCHEOLOGICKÉ LOKALITY

Najvýznamnejšími archeologickými lokalitami v oblasti sú:

- Lokalita Zámčisko v Gelnici - najstaršími dokladmi z Hnileckej doliny o osídlení územia mesta sú ojedinelé archeologické nálezy - praveké kamenné nástroje, datované na koniec eneolitu, t. j. neskej doby kamennej (okolo r. 1900 - 2000 pred n. l.), pochádzajúce z polohy hradného vrchu - Zámčiska,
- Gelnica v polohe Banického námestia - zachytené sídliskové objekty - polozemnice (1. pol. 13. stor.) a takmer v celej dĺžke Slovenskej ulice sídlisková kultúrna vrstva (so zvyškami polozemnice), dokladajúce intenzívny predmestský vývoj. Nepochybne ide o pozostatky banickej osady, resp. viacerých osád, eventuálne o centrum väčšej sídliskovej aglomerácie, ktorej rozsah sa zachoval v najstarších hraniciach Gelnického chotára, a ktoré predchádzali potvrdeniu banských a mestských práv, udelených hosťom z Gelnice (Gylmpnuchbana) uhorským kráľom Belom IV.,
- Nález zlatých mincí Folkmarského zlatého pokladu v roku 1992 s veľkou numizmatickou a historickou hodnotou, ktorý bol objavený pri rekonštrukcii starého domu. Mala keramická nádoba ukrývala 65 dukátov z obdobia od začiatku 15. storočia až po 40 roky 16. storočia. Ide o druhý najväčší poklad nájdený na území Slovenska z tohto obdobia. Poklad je uložený vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach.
- Jaskynné lokality s osídlením z praveku vo Veľkom Folkmare,
- Svätá Anna, severovýchodne od obce Kluknava, v blízkosti stojaceho kostola - viedla tadiaľto dôležitá stredoveká cesta, významná spojnica medzi Hornádkou kotlinou a juhozápadným Šarišom. Lokalita je známa ako pútnické miesto, kde sa okolo kostola koncentrovalo osídlenie a kde bola aj furmanská krčma. V súčasnosti profánne objekty zanikajú, len cesta je využívaná pracovníkmi štátnych lesov.
- Hradisko, "Grófsky hrad powyše Kluknavy" spomína Alexander Munnich v správe z roku 1892. Lokalita by mala byť južne od obce nad pravým brehom rieky Hornád. V roku 2012 sa uskutočnil prieskum (M. Soják) na Hradisku (poloha nazývaná tiež Farské) - nájdené ojedinelé kovové nálezy zo stredoveku a novoveku,

- Ovčia dolinka - predpokladaná existencia mohyly v Kluknave. V roku 2012 ju tu však prieskum nedoložil (M. Soják), ide azda o nahromadeninu kameňov v inundácii medzi dvoma ramenami potoka,
- Pod Čiernou horou - severovýchodne od obce Kluknava. Ojedinelý nález meča z 15. storočia, objavený buldozeristom pri úprave lesnej cesty. Nález prevzal spoluvedúci výskumu areálu Spišského hradu A. Vallašek,
- Kaštieľ v Kluknave - výskum M. Sojaka z roku 2008. Doložené osídlenie z neskorého paleolitu (ojedinelé štiepané kamenné nástroje), z 15. stor. (nálezy z predpokladaného sídliskového objektu) a z novoveku (súvis s existenciou kaštieľa).
- Ku trom dubom - pohanské kultové miesto v Kluknave - "runy" (tajuplné značky) a kríže vysekané na geologickom podloží.
- Švedlár - hromadný nález bronzových predmetov - o využívaní ložísk kovov, resp. o eksploatacii rýdzich kovov - predovšetkým medi
- Opevnené sídlisko, resp. hradisko v katastrálnom území Mníška nad Hnilcom

KÚPEĽNÍCTVO (Z HISTÓRIE)

Čiernohorské kúpele pri Nálepkově - Čiernohorské kúpele poskytovali liečebné procedúry pod lekárskym dozorom, získali dostatok klientov najmä z rovinatých krajov dolného Maďarska, ktorí sem radi dochádzali na letnú dovolenku aj s rodinami, aby si užili čerstvý horský vzduch. Základnou podmienkou pre vznik vodoliečebných kúpeľov bol dostatok výdatných prameňov. Uvádza sa, že pod Čiernou horou ich vyvieralo až 14. Tie najvýznamnejšie dostali mená a zaradili ich medzi liečebné pramene. Pri hudobnom pavilóne vyvieral Hlavný prameň Főforrás. Okrem neho boli v okolí ešte pramene Amália, Klotilda, Kornidesz, Priessnitz a Popoluška. Spájali ich udržiavané chodníčky. Z Priessnitzovho prameňa vznikol potôčik, ktorý viedol cez kúpele a dostal meno po prameni. Dnes ho poznáme ako Čiernohorský potok. Dnes, z kedysi slávnych kúpeľov, zostali len prázdne budovy, ktoré každým dňom chátrajú stále viac.

Obrázok 13 Čiernohorské kúpele pri Nálepkově

Zdroj: <http://ciernediery>

Turzovské kúpele v Gelnici – Prírodné kúpalisko - Turzovské jazero a kúpele sa nachádzajú len 3 kilometre od mesta Gelnica, zriadené boli v roku 1899 a do činnosti uvedené v roku 1903. Išlo predovšetkým o klimatické kúpele, ktoré v minulosti navštevovali hostia s chorobami dýchacích ciest a nervovými chorobami. I keď jazero nemá minerálnu vodu, efektivita liečby bola zvyšovaná preváraním vody z jazera s ihličím, čím tvorili kúpele s inhaláciou liečivých živíc. Z lekárskeho hľadiska sa takýmto prekrvením (hyperémiou) zabezpečilo rýchlejšie odbúravanie škodlivých látok z tela. Využívané boli najmä obyvateľmi Budapešti a Debrecínu. V súčasnosti sú budovy v areáli bývalých kúpeľov v zdevastovanom stave a nádejou pre zmenu stavu a zmysluplné využitie areálu v budúcnosti je zmena vlastníckych pomerov, nakoľko v roku 2021 prešiel areál do vlastníctva Košického samosprávneho kraja. Z historicky a architektonicky zaujímavých objektov dnes ešte stoja pamiatkovo chránené liečebné domy Praha a Pionier, ktoré postavil architekt Gedeon Majunke.

Obrázok 14 Thurzovské kúpele s kúpeľným domom

Zdroj: Čierne diery na <https://goo.gl/oLBscZ>

V súčasnej dobe sú oba kúpeľné objekty zanedbané a nefunkčné, wellness služby a pobyty v okrese Gelnica ponúka Penzión Zlatý orol v Helcmanovciach, ktorý sa nachádza priamo v strede obce, poskytujúci ubytovacie, stravovacie služby a wellness služby (vrátane bazény, sauny a masáží) od roku 2011.

FOLKLÓR

V niektorých obciach sa zachoval autentický život vidieka s prvkami pôvodnej architektúry, napríklad drevenicami vo Švedlári, Žakarovciach s cirkevnými i svetskými budovami historického významu predovšetkým v strednej a dolnej časti Hnileckej doliny. V oblasti sú zachovávané ľudové tradície, ktoré sa na niektorých miestach prejavujú existenciou rôznych spolkov a folklórnych skupín a súborov. Región je zaujímavý pre súžitie rôznych národností a ich kultúr - slovenská, nemecká - mantácka (Karpatskí Nemci), rómska a ostatné v slabšom zastúpení. Zaujímavosťou regiónu je spätosť s baníckou a kovo -

spracovateľskou tradíciou. Príkladom sú banícke dni v Gelnici a v Smolníku, ale aj banícke ďakovné slávnosti v Nálepkove – v Evanjelickom kostole na Michala, v Katolíckom kostole na Turíce od r. 1760 až do roku 1945, ktoré boli opätovne obnovené samosprávou obce v roku 1995.

O udržiavanie ľudových tradícií a remesiel, ale aj o pozdvihnutie spoločenského života sa v **Jaklovciach** snaží Divadelný súbor J. G. Tajovského, ktorý je v okrese raritou, funguje nepretržite od roku 1921. Začiatky ochotníckeho divadla v Jaklovciach sú natrvalo spojené s menom správcu ľudovej školy Dezidera Bramušku; Ďalej tu pôsobí Detský divadelný súbor Bodliačik (aktívna ochotnícka činnosť má svoje podhubie v dramatickej činnosti detí od roku 1921), Folklorný súbor Červená chustečka, Detský folklórny súbor Pustovníček a Rómsky detský folklórny súbor Romano jilo (Rómske srdce). Miestni remeselníci sa zaoberajú rezbárskymi prácami.

Kluknava v roku 2018 oslavovala 60. výročie organizovaného folklóru v obci. V roku 1958 vznikol folklórny súbor Bradlan, ktorého pokračovateľom je v súčasnosti folklórna skupina Kluknavčanka, ktorá sa zúčastňuje na regionálnych folklórnych súťažiach, na rôznych podujatiach, na slávnostiach, atď. Folklórna skupina vystúpila s ôsmimi ľudovými tancami i pre projekt Národného osvetového centra v Bratislave pod názvom "Dokumentácia ľudových tancov slovenských regiónov". Repertoár skupiny je zameraný na ľudové zvyky a tance v obci. Kluknavské kroje reprezentujú členky občianskeho združenia - folklórnej skupiny Kluknavčanka na cirkevných slávnostiach.

Z pohľadu rozvoja kultúry a tradícií v **Závadke** má veľký význam predovšetkým ochotnícky ľudový spevácky súbor Závadčan, ktorý v obci pôsobí pod vedením Alžbety Bučkovej. Tento folklórny súbor sa pravidelne zúčastňuje rôznych folklórnych podujatí. Významným podujatím sú aj „Spišské klapancie“, čo je súťaž v prerozprávaní vtipnej príhody, organizovaná Spišským osvetovým strediskom. V obci Závadka taktiež pôsobí detský folklórny súbor Sosninka.

Obyvatelia **Kojšova** si od nepamäti uchovávajú zvyky a obyčaje svojich predkov prostredníctvom Folklórnej skupiny Jedlinka, ktorá pôsobí v rámci občianskeho Združenia ULIJANA z Kojšova a Ľudovej hudby Kojšovan. Prekrásne výšivky na tradičných kojšovských ženských, dievčenských a mužských krojoch si zachovali dodnes svoju autenticitu a v súčasnosti sa nimi pýšia členovia dedinskej folklórnej skupiny. V interiéri tradičného kojšovského kamenného domu je inštalovaná výstava 15 kompletných krojov v reálnej veľkosti. Občianske združenie Uljana z Kojšova sa podieľa na príprave pravidelných kultúrnych podujatí s prvkami tradičných zvykov pre miestnych, ale aj návštevníkov obce. Usporadúva napríklad Kojšovskú fašiangovú zabíjačku, Kojšovskú heligónku či Kojšovské vianočné trhy. Regionálnou kultúrnou akciou je každoročná Kojšovská heligónka – nesúťažná prehliadka sólistov - heligonkárov na počesť Štefana Ševčíka z Kojšova. Festival trvá tradične dva dni počas víkendu a sprievodným programom je detský folklórny festival, súťaž v jedení bryndzových pirohov, či výroba oštiepkov, svätá liturgia, krojovaný sprievod obcou, ochutnávky tradičných jedál, vozenie na furmanskom voze a veľa iného.

V Mníšku nad Hnilcom rozvíja tradície spevácky spolok pri Karpatsko nemeckom spolku. Spevokol rozvíja tradície v obci Smolnícka Huta, spolok vystupuje na rôznych podujatiach v rámci obce ale aj Slovenska (Chmeľnica, Kežmarok a pod.).

Vo Veľkom Folkmari sa o zachovanie kultúrnych zvyklostí starajú aj viaceré folklórne skupiny miestnych dobrovoľníkov ako folklórne súbory Folkmarčanka, Folkmarčanka I., Matičiar a detská folklórna skupina Zornička. Na Folkmarských folklórnych slávnostiach sa predstavujú folklórne skupiny z obce a okolia. Svojou ukážkou ľudových tradícií dokážu aj takto zachovať kultúrne dedičstvo svojich predkov. Obec je výnimočná aj pri iných ľudových zvyklostiach, ako napr. Staričko – vinšovanie na “mláďzenky” v každom dome mladými regrútmi.

Aj v **Prakovciach** sa udržiavajú ľudové tradície prostredníctvom detského folklórneho súboru Vánok, dievčenskej folklórnej speváckej skupiny Kloptaň, ľudovej hudby Prakovčan a pôsobí tu aj dychová hudba Prakovčanka.

V Žakarovciach v roku 1972 vznikla folklórna skupina Kliperčan, ktorej názov je odvodený od názvu najvyššieho vrchu nad obcou - Kliperk. Folklórna skupina združuje členov rôznych vekových kategórií. Je známa na celom Slovensku, svojou neopakovateľnou choreografiou zo života ľudí a zvykov v obci. Pravidelne sa zúčastňuje podujatí v rámci okresu a tiež Spišských slávností v Spišskom Podhradí. Je niekoľkonásobným víťazom okresnej súťažnej prehliadky dedinských folklórnych skupín - nositeľov tradícií. Tanečné páry FS sa zúčastňovali súťaží ľudových tancov, kde obsadili popredné miesta. Vo svojich folklórnych pásmach má podchytené zvyky od narodenia až po starobu, svadobné obrady, pastiersku a banícku tematiku, kúdzelná - priadky, vianočné a ostatné zvyky a tradície.

V Helcmanovciach pôsobí dychová hudba Seľanka jedná sa o najstaršiu rusínsku dychovú hudbu na Slovensku založenú v roku 1920, v súčasnosti je jednou rusínskou dychovou hudbou vykonávajúcou činnosť. Folklórne tradície v obci rozvíja aj folklórna skupina Seľane pôsobiaca pri Slovenskom zväze zdravotne postihnutých v Helcmanovciach. Pri ZŠ a MŠ v Helcmanovciach pôsobí detský folklórny súbor Seľančík.

V Margecanoch pôsobí folklórna skupina Jadlovec, ktorá vznikla v r. 1976, ako pôvodne ženská spevácka skupina. Vo svojej činnosti sa zameriava na vyhľadávanie, zbieranie, uchovávanie, scénické spracovávanie a propagovanie folklórneho bohatstva ľudových zvykov, piesní a tancov z obce Margecany. Počas svojho pôsobenia na folklórnej scéne členovia skupiny navštívili mnoho folklórnych festivalov doma i v zahraničí.¹¹ V Margecanoch pôsobia taktiež detské folklórne súbory Jadlovček a Margarétka. Folklórnu tematiku má aj pravidelne organizované podujatie Margecianske fajnoty, ktoré je s výnimkou ročníkov ovplyvnených pandémiou Covid 19 usporadúvané každoročne. Podujatie má vysokú návštevnosť a je to

¹¹ Dostupné na internete : < <http://www.fskjadlovec.sk/historia.html> >

gurmánsky festival, ktorý prezentuje prehliadku pochúťok dolnospišskej kuchyne, zručnosti spišských remeselníkov a tradície regiónu.

Furmanstvo

Obec Veľký Folkmar, tak ako aj ďalšie obce v okolí v 17. – 19. storočí, žili povozníctvom alebo tzv. furmanstvom. Povožník alebo furman (z nem. Fuhrman) bol vo vidieckom prostredí človek, ktorý chodil so záprahom koní alebo volov na zárobky. Tradície furmanstva sú rozvíjané v obci Švedlár, kde sa v roku 2021 uskutočnil 5 ročník podujatia Furmanské preteky a je záujem na organizácii podujatia aj v ďalších rokoch.

Obrázok 15 Ženský kroj z Kojšova

Zdroj: http://www.kojsov.sk/?page_id=4169

Vidiecke usadlosti ako základ pre vidiecky turizmus/ agroturizmus

Aj keď obce v Gelnickom okrese disponujú prírodnými podmienkami, pokojom a malebným obrazom krajiny, autentickou architektúrou, ale aj banskými a remeselnými tradíciami a silnou inklináciou k folklóru, neexistuje tu žiadny produkt vidieckeho CR alebo agroturizmu. Aj keď v letných mesiacoch do oblasti prichádzajú návštevníci za zberom húb a lesných plodov, jedná sa zvyčajne o jednodňové návštevy, ktoré nepredstavujú pre miestnu ekonomiku žiaden prínos. Základom vidieckeho turizmu a agroturizmu sú kvalitné ubytovacie a stravovacie služby, ale aj ďalšie originálne služby a aktivity s individuálnym prístupom k návštevníkovi. V susedných okresoch Košice-Okolie, Spišská Nová Ves, či Rožňava sa nachádza niekoľko rodinných fariem, vidieckych domov a penziónov s možnosťou jazdenia na koni, rybolovu, či len relaxom v okolitej krajine, so zameraním na návštevníka prostredníctvom rodinnej atmosféry a domácej kuchyne, ktoré by mohli byť inšpiráciou aj pre podnikateľov obcí okresu Gelnica. Pozitívne sú však ambície viacerých obcí (podľa zámerov v PHSR obcí), ktoré majú snahu posunúť sa týmto smerom.

KULTÚRNO – OSVETOVÉ ZARIADENIA

Pod týmto pojmom sa myslia všetky zariadenia ako divadlá, galérie, múzeá, kiná, ZOO, a pod.) V okrese Gelnica sa nachádza len niekoľko takýchto zariadení, napr. Banícke múzeum v Gelnici.

Banícke múzeum v Gelnici - Počiatky Baníckeho múzea v Gelnici sa datujú od roku 1938, keď boli sprístupnené prvé expozície v budove, ktorá slúžila ako niekdajšia stajňa. Tradície zberu dokumentačného materiálu súvisiaceho s baníctvom siahajú v Gelnici do obdobia vlády Márie Terézie. Dnešné banícke múzeum vzniklo v roku 1963 a sídli v budove bývalého mestského magistrátu. Banícke múzeum v Gelnici dokumentuje svojimi zbierkovými fondami hlavne baníctvo, národopis, geológiu, históriu mesta, cechovníctvo. V súčasnosti má desať stálych expozícií. Medzi najzaujímavejšie exponáty patria monumentálny obraz Júliusa Szent Istványa „Smrť baníka“, drevená socha Madony zo začiatku 15. storočia, drevené modely ťažných banských zariadení (gáter, vrátok, vodné koleso a pod.), tiež prezentácia cechov a bohaté zastúpenie dobového vybavenia domácností. Súčasťou múzea je aj Historická knižnica, v ktorej sa nachádza zhruba 5-tisíc zväzkov kníh, ale aj dobová tlač. Vysunutou expozíciou Baníckeho múzea je Štôlna Jozef v blízkosti areálu Turzovských kúpeľov, ktorá bola pre verejnosť sprístupnená v roku 2016 a v súčasnosti umožňuje prehliadku viac ako tristo metrov podzemných chodieb. V tesnej blízkosti Štôlny Jozef mesto Gelnica s pomocou Košického samosprávneho kraja buduje Banský skanzen, ktorý v súčasnosti obsahuje dva prvky: pochwerk a taviacu pec.

Banícke múzeum prešlo v posledných troch rokoch (2019-2021) rekonštrukciou veže a strešnej krytiny. Predovšetkým rekonštrukcia strechy bola pre múzeum kľúčová, keďže stará krytina už bola do značnej miery poškodená, dochádzalo k zatekaniu, čo ohrozovalo exponáty v expozíciách. V roku 2021/2022 bola realizovaná obnova vonkajšej fasády. Pre ďalší rozvoj múzea je potrebné zmodernizovať výstavné siene a rekonštruovať momentálne nevyužívané priestory, kde by mohli vzniknúť nové expozície, prípadne priestor pre rezidenčné pobyty umelcov. Rovnako je potrebné zrekonštruovať nádvorie tak, aby mohlo lepšie slúžiť na organizovanie menších kultúrnych podujatí. Opraviť je potrebné aj bývalý Dom baníka na Baníckom námestí, kde by mohla vzniknúť ďalšia vysunutá expozícia múzea.

Pri približovaní histórie návštevníkom vytváraním expozícií a vystavovaním zaujímavých exponátov sú zaujímavé aktivity viacerých obcí okresu, ako príklady možno uviesť :

- V Smolníku bola v mesiaci máj v roku 2021 v podzemných priestoroch reštaurácie Alžbetin dom otvorená expozícia „Príbeh medi – Smolník“, ktorá obsahuje samostatné oddelenia :
 - Zbierka minerálov a vzoriek rúd Smolníka a Slovenského rudohoria
 - Historické baníctvo v Smolníku
 - Alchýmia a cementácia

Expozícia je určená odbornej a laickej verejnosti, žiakom, študentom a rodinám s deťmi. Návštevníci si môžu pozrieť zbierky minerálov, rúd a hornín, predovšetkým z oblasti Slovenského rudohoria.

V expozícii je umiestnená kópia historickej banskej mapy z okolia Smolníka z roku 1748. Prezentované sú modely ložísk úžitkových nerastov.

- Súkromné múzeum v Kojšove – Návštevníci Kojšova majú možnosť vidieť, ako sa kedysi bývalo a odievalo vďaka súkromnému múzeu, ktoré založilo miestne občianske združenie Ulijana v roku 2007. Nachádza sa v starom kamennom dome v obci. Miestny zberateľ tu vystavuje pracovné nástroje, kojšovské odevy a kroje (15 kompletných krojov v reálnej veľkosti), hračky, riady, sakrálné doplnky, či truhlice a textilie. Všetky predmety pochádzajú z Kojšova.

Zámerom obce Kluknava je dokončenie už jestvujúceho múzea obuvi v objekte ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou – Šustrov dom. Realizácia zámerov, ktoré umožnia múzeu dostať sa cez MK SR do oficiálneho Registra Múzeí a galérií SR. Plánuje sa rozšírenie pôsobnosti o turistickú informačnú kanceláriu s možnosťou predaja tématických suvenírov (napr. turistická známka, wander card, magnetky a pod.)

- V Mníšku nad Hnilcom v objekte Požiarnej zbrojnice je zriadené múzeum Hasičskej techniky, jedná sa o expozíciu hasičskej techniky a výzbroje vyžívanou miestnym dobrovoľným hasičským zborom v období od jeho vzniku v roku 1878. Medzi zaujímavé exponáty patria ručné hasičské striekačky z roku 1879, motorová striekačka Fláder z roku 1934, hasičské prilby z rôznych období a iné.
- V budove kultúrneho domu v Žakarovciach je zriadená národopisná expozícia, ktorá obsahuje množstvo zozbieraných zaujímavých artefaktov približujúcich život obyvateľov obce v rôznych obdobiach. Mnohé artefakty súvisia s banskou históriou obce.
- Banská história a tradície sú prezentované aj zrealizovaným projektom izba tradícií Heimatstube, v ktorej expozícii sú zhromaždené zaujímavé artefakty od občanov obce, ktoré približujú históriu a tradície obce. Množstvo artefaktov je spojených práve s banskou históriou obce.
- V Jaklovciach je vďaka nadšencom zámerom sprístupniť múzeum gitár.

Spišské kultúrne centrum a knižnica (SKCaK) je kultúrno-osvetovou inštitúciou Košického samosprávneho kraja (KSK). Svoju činnosť vyvíja v súlade so zákonom č. 189/2015 o kultúrno-osvetovej činnosti a na základe zriaďovacej listiny KSK. Riadi sa strategickými a koncepcnými dokumentmi schválenými Zastupiteľstvom KSK – Stratégiou rozvoja kultúry v KSK a Koncepciou starostlivosti o tradičnú ľudovú kultúru v KSK, plánmi práce schválenými Odborom kultúry a cestovného ruchu Úradu KSK. Pôsobnosť SKCaK je na území dvoch okresov Spišská Nová Ves a Gelnica. Poslaním SKCaK je poskytovanie poradenských a metodických služieb, organizovanie tvorivých aktivít v jednotlivých zámeroch a odboroch vzdelávaco-umeleckej činnosti neprofesionálnej tvorby (fotografia, film, výtvarníctvo, umelecké slovo, divadlo, hudba, spev, tanec, cestovný ruch a turizmus, astronómia). SKCaK

podporuje kultúrno-vzdelávacie aktivity národnostných menšín žijúcich v regióne a aktivity pri rozvíjaní regionálnej a cezhraničnej spolupráce. V rámci činnosti SKCaK je v Gelnici zriadené vysunuté pracovisko v budove Banického múzea, ktoré sa zameriava na kultúrno osvetovú činnosť v rámci okresu Gelnica.

4.3 Organizované podujatia

V obciach okresu Gelnica sa každoročne organizuje 80 kultúrnych, spoločenských a športových udalostí s počtami návštevníkov od cca. 50 po 14 000. Najviac navštevované sú Margecianske fajnoty, Gelnický jarmok, Kluknavské folklórne slávnosti, Gelnické Iluminácie, Festival hradných remesiel v Gelnici, Deň Prakoviec a Kojšovská heligónka. Jedná sa prevažne o letné, príp. jesenné podujatia. Zimným podujatím sú Lyžiarske preteky v Nálepke o Pohár starostu obce vo februári a rôzne vianočné a novoročné podujatia komunitného / lokálneho charakteru.

Tabuľka 17 Organizované Podujatia v obciach gelnického okresu

Obec	Zoznam pravidelných udalostí regionálneho a širšieho charakteru
Gelnica	Gelnický jarmok (cca. 10 000) Gelnické Iluminácie (cca. 1000) Festival hradných remesiel (cca. 1500) Banický deň (cca. 500) Gelnické lomidrevo (cca. 1500) Jašiáda (cca. 1000) Vianočné trhy (cca. 3000) Vianočný koncert (cca. 500) Gelnický Šľapajcug (cca. 500)
Helcmanovce	Memoriál m.š. Štefana Piska – futbalový turnaj - 400-500 Seľanské halušky – 700 Obecná zabíjačka - 400 Festival DV - 500 Stavanie mája Futbalový turnaj MDD SNP vatra Banický majáles – zámer do budúcnosti
Henclová	Country večer (cca. 250) Gril fest (cca. 100)
Hrišovce	JUNIÁLES, + Deň detí, Mesiac úcty k starším, MIKULÁŠ, Podpora TJ Družstevník Hrišovce, - stolný tenis
Jaklovce	Kynologický deň Hokejbalový turnaj Jakľofski bicigel'
Kluknava	Kluknavské folklórne slávnosti (cca. 1100) Výstup na Roháčku Kluknavská fašiangová zabíjačka Plánované rozšírenie o: Tematické túry so sprievodcom prírodou Kluknavský beh cez prekážky

Kojšov	Kojšovská heligónka (cca. 800) Kojšovská zabíjačka (cca. 300) Výstup na Kojšovskú hoľu (cca. 100) Kojšovská 25 ka (cca. 120)
Margecany	Margecianske fajnoty (cca. 25 000) Dni obce Margecany (cca. 1 200) Fašengy(folklórne podujatie, cca 100) Rusadle (folklórne podujatie so stavaním mája, cca 100) Hasičský deň detí (cca 150) Beh Margecian (cca 100) Detský kermeš (cca 150) Lampiónový sprievod a zapálenie vatry - oslavy výročia SNP (cca 100) Margecianska inline hodinovka (cca 100) Súťaž o najsilnejšieho chlopa Rolovej (cca 100) Beh na Roháčku (cca 50) Vianočný koncert (cca 300) Silvestrovský výstup na Roháčku
Mníšek nad Hnilcom	Motokross, futbalový turnaj, turistické výstupy , Deň obce (mesiac júl), Prehliadka dychových hudieb (mesiac máj)
Nálepkovo	Lyžiarske preteky o Pohár starostu obce vo februári (50-70) Jánska vatra (100-200) Furmanské preteky, júl (300-500) Oslava SNP -vatra (70-150)
Prakovce	Pivný pochod, máj (cca. 200) Na prakofskim ganečku, posledný víkend mesiaca máj (cca. 800) Deň Prakoviec, posledný víkend mesiaca jún (cca. 2000) Slovanská pieseň - súťažná prehliadka slovenských a slovanských piesní, jún (cca. 200)
Richnava	Výstup na Sľubicu, máj (250-350)
Smolnícka Huta	Fašiangová zabíjačka v maskách aj so sprievodom, v posledný fašiangový víkend (200-250) Veľkonočný výstup k chate na okrúhlej lúke, dátum konania veľkonočný pondelok (100-115) Dni obce (stretnutie rodákov , krajanov a sympatizantov Smolníckej Huty) , dátum konania okolo 15.8. (cca. 400) Tajch Tag - súťaž vo varení gulášu, Jazero Úhorná - cca. 300 (spoločná akcia obcí Smolník, Smolnícka Huta)
Smolník	Tajch Tag - súťaž vo varení gulášu, Jazero Úhorná - cca. 300 (spoločná akcia obcí Smolník, Smolnícka Huta) Banický deň (cca. 300) Deň plný prekvapení (cca. 200) Fašiangová zabíjačka (cca. 150) Horský beh (cca. 600) MTB maratón (cca. 300)
Stará Voda	Konajú sa turistické zrazy nevidiacich seniorov s túrami. Obecná zabíjačka Futbalový turnaj Ping pong na Štefana
Švedlár	Furmánske preteky - konajú sa vždy v prvom septembrovom týždni v sobotu, (800 do 1.000)
Úhorná	Tajch Tag - súťaž vo varení gulášu, Jazero Úhorná - cca. 300 (spoločná akcia obcí Smolník, Smolnícka Huta a Úhorná)
Veľký Folkmar	Michalská hoscina (cca. 400) realizované koncom mesiaca september Folkmarske folklórne slávnosti (200 až 300) realizované v letných mesiacoch
Závadka	Zábava pod Sosnyňkami (cca. 500 až 700)
Žakarovce	Žakarovské folklórne slávnosti Janky Guzovej (cca. 200) Žakarovská haluška (cca. 100)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe informácií od obcí

5 Objekty sekundárnej ponuky cestovného ruchu v okrese Gelnica

5.1 Supraštruktúra cestovného ruchu

Pod pojmom supraštruktúra CR sa zvyčajne myslia ubytovacie a stravovacie zariadenia rôznych typov a kategórií. Podľa charakteru využívania sa delia na 3 typy: ubytovacie zariadenia voľného CR (hotely, motely, botely, stanové tábory), ubytovacie zariadenia viazaného CR (rekreačné zariadenia podnikov, spoločností), objekty individuálnej rekreácie (súkromné chaty, chalupy). Stravovacie zariadenia plnia funkciu základného a doplnkového stravovania v závislosti od typu zariadenia, poskytujú aj spoločenské a zábavné služby. Spolu teda tvoria súbor zariadení a služieb, potrebných na to aby sa účastník CR mohol na cieľovom mieste ubytovať, stravovať, príp. vykonávať ďalšie aktivity.

Podľa informácií od jednotlivých starostov obcí (2022) je ich 31 (podľa údajov ŠÚ SR je ich k roku 2021 iba 19), čo stále predstavuje najnižší počet v rámci okolitých okresov. Najviac ubytovacích zariadení majú: Gelnica (6 zariadení, 106 lôžok), Jaklovce (4 zariadenia, 67 lôžok), Smolník (4 zariadenia, 37 lôžok) a Švedlár (3 zariadenia, 24 lôžok), Nálepko (3 zariadenia 72 lôžok). Ubytovacími kapacitami v rozsahu maximálne dvoch ubytovacích zariadení disponujú obce Kluknava, Smolnícka Huta, Stará Voda, Žakarovce, Mníšek nad Hnilcom, Kojšov a Helcmanovce.

Tabuľka 18 Ubytovacie a stravovacie zariadenia a ich kapacita

Obec	Ubytovacie zariadenia a ich lôžková kapacita	Stravovacie zariadenia a ich kapacita
Gelnica	Penzión Turzov – 10 Penzión Centrum – 12 Penzión Biela ruža - 14 Ubytovanie v súkromí LOJA Martin – 8 Chata Erika, Noad s.r.o. – 48 Penzión pod hradom – 14	Emporio, Záhradná ulica – 80 Morning Smile, Hlavná ulica, 40 Tatran, Hlavná ulica - 50 Chata Erika, Noad s.r.o. – 70 Biergarten, - 50
Helcmanovce	Penzión reštaurácia Zlatý Orol (wellness) - 31	Reštaurácia Zlatý orol - 100
Henclová	0	0
Hrišovce	0	0
Jaklovce	PUMPA Jaklovce – 25 Rybársky dom Ružín – 10 Rybársky dom Rybník – 12 Chata za vodou Jaklovce - 20	Pytliakova krčma – 60 PUMPA Jaklovce – 60 Pizza bar u Valka – 70
Kluknava	Penzión Biela dáma a čierny rytier (kaštieľ) - 16	Reštaurácia Poľovník - 100 – 120
Kojšov	Chata pod úbočou /pod Kojšovskou hoľou/ - 10	Karčma pod Kojšovskou hoľou - 15
Margecany	0	Reštaurácia Lesnica - 100 Pivnica Pizza & Bar - 30 + letná terasa 50 Pod orechom – cukráreň + letná terasa 25

		Počkaj Beach – 60 (len počas letnej sezóny) Pohostinstvo Karen – 15 + letná terasa 40 (len počas letnej sezóny)
Mníšek nad Hnilcom	Chaty Alpiny – 16 Balmung – 10	Reštaurácia Obecné Lesy, s.r.o – 40, sála – 100
Nálepkovo	Turistická ubytovňa - 46 Penzión SAR-SAN - 12 Penzión Pohoda na Spiši - 14	Turistická ubytovňa - 60 Snack bar Nálepkovo - 100
Prakovce	Lesná chata Paulína - 12	Reštaurácia pod vlekom - 30
Richnava	o	o
Smolnícka Huta	Apartmán Smolnícka Huta 211 - 4	o
Smolník	Marianna – 12 (ubytovanie na súkromí) Penzión Mach - 11 Chata „Jazero“ - 6 (ostatné) Pastiereň - 8 (ostatné)	Alžbetin dom - 100 - 200 U Vodnára - 30, v letných mesiacoch 50
Stará Voda	Frucona Košice, a. s., Textilná 6, Košice, prevádzka Stará Voda - Podnikové rekreačné zariadenie -100	iba kuchyňa v rámci podnikového rekreačného zariadenia s jedálňou 100 miest.
Švedlár	Obecná chata – 10 Lesná chata – 14 Charita - Karpatsko-nemecký spolok -13 Ubytovanie na futbalovom štadióne 16	Reštaurácia OROL - kapacita - 30 (v súčasnosti 03/2022 nie je v prevádzke)
Úhorná	o	o
Veľký Folkmar	o	o
Závadka	o	o
Žakarovce	Chata Ondana - 6	o

Zdroj: vlastné spracovanie na základe informácií od obcí (rok 2022)

5.2 Infraštruktúra pre pešiu turistiku

V okrese Gelnica sa nachádza 11 trás červenej farby (54 km), 12 trás modrej farby (81 km), 15 trás žltej farby (75 km), 14 trás zelenej farby (80 km), čo spolu predstavuje približne cca. 290 km značených trás. Väčšinu z nich vytvorilo, označilo a aj ich udržiava Klub slovenských turistov (KST)¹². Okresom ďalej prechádzajú ďalších cca. 170 km trás: napr. Medzinárodná diaľková turistická trasa E8, Cesta SNP, Rudohorská 100 (cez Kloptaň a Kojšovú Hoľu), Beh hrebeňom Volovských vrchov (okruh cez Smolník, dĺžka 34 km), Východniarska 100 (cez Kojšovú hoľu a Folkmarsku skalú, dĺžka celej trasy 129 km), Vyhliadková trasa z Gelnice (5,5 km), Lesný náučný chodník Smolnícka osada (dĺžka 4,5km), Po stopách smolníckych baníkov (10,4 km), Duchovná cesta Štóske sedlo – Smolník – Štóske sedlo (svätá Mária) (2,4 km), Zelená trasa Osobnosti a história Kluknavy 7,1 km (spravuje obec Kluknava) a ďalšie miestne a

¹² V okrese Gelnica sa nachádza 6 lokálnych klubov KST - KST Prakovce, KST Margecany, KST Vibram Jaklovce, KST Bradlo Richnava, KST Horal Kojšov a KST Kluknava, ktoré spolu s ďalšími v okolitých okresoch zastrešuje Regionálna rada klubu slovenských turistov Spišská Nová Ves.

prepájacie trasy. Zelená trasa Osobnosti a história Kluknavy 7,1 km (spravuje obec Kluknava) a ďalšie miestne a prepájacie trasy. V oblasti sa nachádzajú turistické značené chodníky (TZCH):

Červený TZCH 0916 - Margecany, stanica – Jaklovce - Matejovce nad Hornádom (35 km)

Červený TZCH 0907 - Strieborná - Kojšovská hoľa (8,4 km)

Červený TZCH 0901c - Sedlo Súľová - Úhornianske sedlo (22 km)

Červený TZCH 0901f - Štós, kúpele – Kloptaň (10,6km)

Červený TZCH 0901g - Kloptaň - Chata Erika (9,9 km)

Červený TZCH 0901e - Úhornianske sedlo – Osadník (8,8 km)

Červený TZCH 0901h - Chata Erika - Predné holisko, ch. Lajoška (9,5 km)

Žltý TZCH 8725 - Nováčany – Kojšov - Folkmarská skala -- Vodná nádrž Ružín, most (38 km)

Žltý TZCH 8726 - Prakovce, zastávka - Kojšovská hoľa (10,3 km)

Žltý TZCH 8733 - Smolník - Pod Bielymi skalami (9,4 km)

Žltý TZCH 8727 - Tatarkov Kríž - Gelnica, stanica (7,8 km)

Žltý TZCH 8731 - Richnava, zastávka – Sľubica (8,6 km)

Žltý TZCH 8718b - Polianka - Tri studne (4,5 km)

Žltý TZCH 8730 - Margecany, stanica – Roháčka (4,3 km)

Žltý TZCH 8771 - Krompachy, stanica – Žakarovce (8,5 km)

Žltý TZCH 8718a - Sedlo Krížna poľana - Tri studne (17 km)

Zelený TZCH 5750 – trasa začína na železničnej stanici v meste Krompachy, smeruje okrajom areálu lyžiarskeho strediska Krompachy – Plejsy na Krompašský vrch (1 024,8 m. n. m.), pokračuje hrebeňom Hnileckých vrchov cez Bukovec (1 026,7 m. n. m.), následne cez obec Závadka, miestnou časťou obce Hnilčík Bindt a okrajom obce Teplička s ukončením trasy na železničnej zastávke Teplička nad Hornádom (44 km).

Zelený TZCH 5720 - Rožňava - Nálepko, stanica (29 km)

Zelený TZCH 5715a - Sedlo pod Suchým vrchom - Sedlo Repy (20 km)

Zelený TZCH 5722 - Mníšek nad Hnilcom, stanica – Kloptaň (6,7 km)

Zelený TZCH 5768 - Prakovce, zastávka - Pri hrobíku (4,2 km)

Zelený TZCH 5719b - Úhornianske sedlo - Vodná nádrž Úhorná (3,8 km)

Zelený TZCH 5718a - Smolnícka Huta - Štós, kúpele (3,9 km)

Modrý TZCH 2824a - Krompachy, stanica – Turzov – Gelnica – Izbica - Biely kameň (25 km)

Modrý TZCH 2827b - Švedlár, stanica – Stará Voda – Rožňava (28 km)

Modrý TZCH 2821a - Richnava, zastávka – Kluknava – Roháčka - Ružín, zastávka (22 km)

Modrý TZCH 2826 - Gelnica, stanica – Kojšov (9 km)

Modrý TZCH 2827a - Krompachy, ústredná orientácia – Poráč – Bukovec - Švedlár, stanica (28 km)

Modrý TZCH 2823b - Sedlo Jedľovec - Smolnícka Píla (5,6km)

Modrý TZCH 2860 - Nálepko, stanica - Pod Pálenicou (5,3 km)

Modrý TZCH 2818 - Vodná nádrž Ružín, most - Chata Erika (19 km)

Obrázok 16 Obce okresu Gelnica na turistickej mape

Zdroj: <https://mapy.hiking.sk/>

Cesta SNP - najdôležitejšia turistická magistrála na Slovensku, ktorá siaha zo severovýchodu krajiny (Dukliansky priesmyk) až na západ po Devín, jej časť (Kojšovská Hoľa Sedlo - Kloptáň - Sedlo Jedľovec - Uhornianske sedlo - Sedlo Súľová) kopíruje hranicu okresu Gelnica s okresmi Košice okolie a Rožňava.

5.3 Infraštruktúra pre cykloturistiku

Cyklistika patrí v súčasnej dobe k tým aktivitám, ktoré zaznamenávajú medzi obyvateľmi značný záujem, ale aj rozvoj a to nielen z hľadiska rekreačného, ale aj z hľadiska dopravnej obsluhy územia. Cyklistika je v predmetnom území spájaná najmä s aktívnym trávením voľného času, cestovným ruchom a rekreáciou - cykloturistika. Cykloturistické trasy sa pre jednoznačnosť a jednoduchšiu orientáciu v teréne značia podľa nasledovných farieb: Červenou sa značia len trasy EuroVelo a cyklomagistrály a diaľkové trasy, modré trasy predstavujú paralelné trasy k trasám EuroVelo, diaľkovým cyklomagistrálam, dlhšie alebo náročnejšie regionálne cykloturistické trasy, dlhšie alebo náročnejšie náučné cykloturistické trasy. Zelenou sa značia stredne náročné cykloturistické trasy, cykloturistické okruhy zdravia a cykloturistické trasy pre rodiny s deťmi, stredne náročné náučné cykloturistické trasy, náučné cykloturistické okruhy zdravia a náučné cykloturistické trasy pre rodiny s deťmi. Žltá predstavuje ľahké cykloturistické trasy a spojky medzi cykloturistickými trasami, krátke odbočky k rôznym prírodným, historickým, kultúrnym a technickým zaujímavostiam.

Cyklistické trasy v okrese Gelnica boli vytvorené a označené prostredníctvom Slovenského cykloklubu v spolupráci s OZ Rozvoj Spiš. OOCR Slovenský raj & Spiš taktiež prispieva v rozvoji cykloturistiky v okrese

Gelnica, v súlade so Stratégiou rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom samosprávnom kraji. Bola vydaná tlačaná mapa (Názov: Cykloregión Spiš – južná časť) a 4-jazyčný cyklosprievodca s rovnakým názvom.

Zlepšenie cyklistickej infraštruktúry je jedným zo štyroch špecifických cieľov pripravovaného strategického dokumentu „Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom kraji, obdobie 2022-2027-2030“. Cieľ je zameraný na realizáciu siete bezpečných a atraktívnych cyklistických cestičiek v zmysle koncepcie Kostrovej siete cyklistických komunikácií Košického kraja. Prepojenie cyklistických komunikácií a cykloturistických trás na terminály verejnej dopravy, najmä vlakovej dopravy. Súčasťou pripravovanej stratégie je aktualizácia Kostrovej siete cyklistických komunikácií Košického kraja.

V súčasnom období je zaznamenávaný nárast záujmu o elektrobicykle, tak v rámci cykloturistiky ako aj cyklo dopravy. Rozvoj elektro bicyklov dáva možnosť zvládania aj náročnejších cyklotrás pre širšiu verejnosť a zapájaniu sa do cykloturistiky aj pre fyzicky menej zdatných jednotlivcov, tým prispieva k nárastu záujmu o cykloturistiku.

V rámci akčného plánu stratégie rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji pre destináciu Spiš – územie Cykloregión Spiš - otvorený cykloregión Južný Spiš stratégia navrhuje :

- zavedenie novej služby nabíjacích staníc pre elektrobicykle v území cykloregiónu Južný Spiš,
- zavedenie novej služby prenájom bicyklov a elektrobicyklov vo vybraných lokalitách,
- realizovanie informačnej kampane o správaní sa na bicykli v prírode, o bezpečnej cykloturistike (pre cykloturistu, pre prírodu),
- zavedenie novej služby možného i povinného sprievodcovania na bicykli vo vybraných lokalitách.¹³

V súčasnom období (5/2022) nabíjacia stanica na elektrobicykle v okrese Gelnica nachádza pri chate Erika na Kojšovskej Holi a v obci Margecany. Rozširovanie siete nabíjacích staníc je súčasťou projektových zámerov mesta Gelnica a taktiež obce Stará Voda. Súčasťou projektových zámerov je aj zriadenie požičovní elektrobicyklov a to v Gelnici, Margecanoch, Smolníckej Hute a Kojšove.

V okrese Gelnica sa nachádzajú značené cyklotrasy:

Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2705 Turbína – Biele skaly – VN Úhorná (18,5 km). Modrá regionálna cyklotrasa, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš. Trasa má charakter lesnej trasy prechádzajúcej aj rozsiahlymi horskými lúkami. Atrakciou na trase sú očarujúce výhľady pri jazde z Úhornianskeho sedla do doliny Smolníckeho potoka, ako i samotná vodná nádrž Úhorná.

¹³ MARÁKOVÁ, V., GAJDOŠÍK, T., MARCIŠ, M., VARGOVÁ JURKOVÁ, L., PAJTÁŠOVÁ, Z., Stratégia rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji. Dostupné na internete < <https://org.kosiceregion.com/document/strategia-rozvoja-ekoturizmu-v-kosickom-kraji/> >

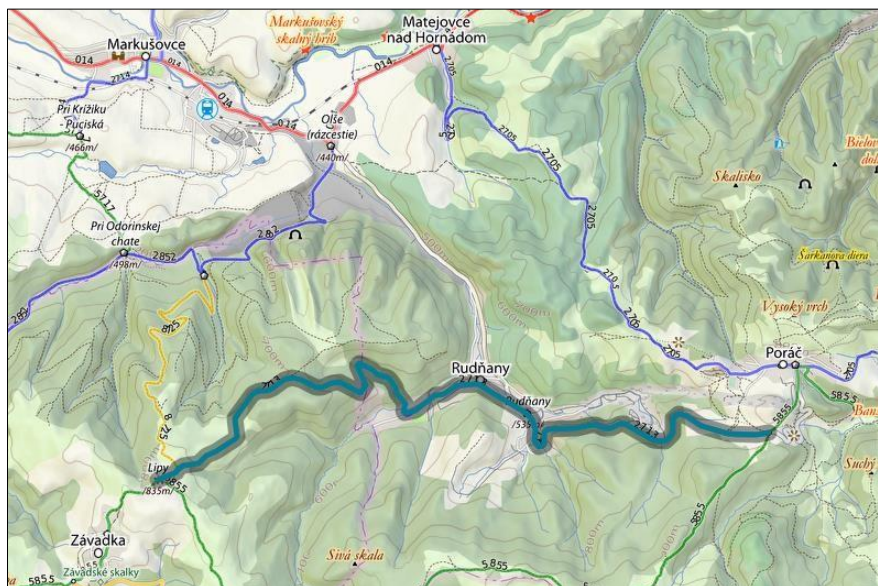
Obrázok 17 Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2705 Turbína – Biele skaly – VN Úhorná

Zdroj: mapový portál hiking.sk

Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2713 Lipy – Rudňany – Poráč (9,4 km). Modrá regionálna cyklotrasa, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš. Trasa je charakteristická klesaním lesnou spevnenou cestou až do obce Rudňany. Druhá časť stúpa zo stredu obce až do druhého bodu popisu, ku križovatke cykloturistických trás Pod Svinským hrbom, rázc. Od koncových rázcestníkov trasy sa naskytajú pekné panoramatické výhľady na spišskú krajinu.

Obrázok 18 Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2713 Lipy – Rudňany – Poráč

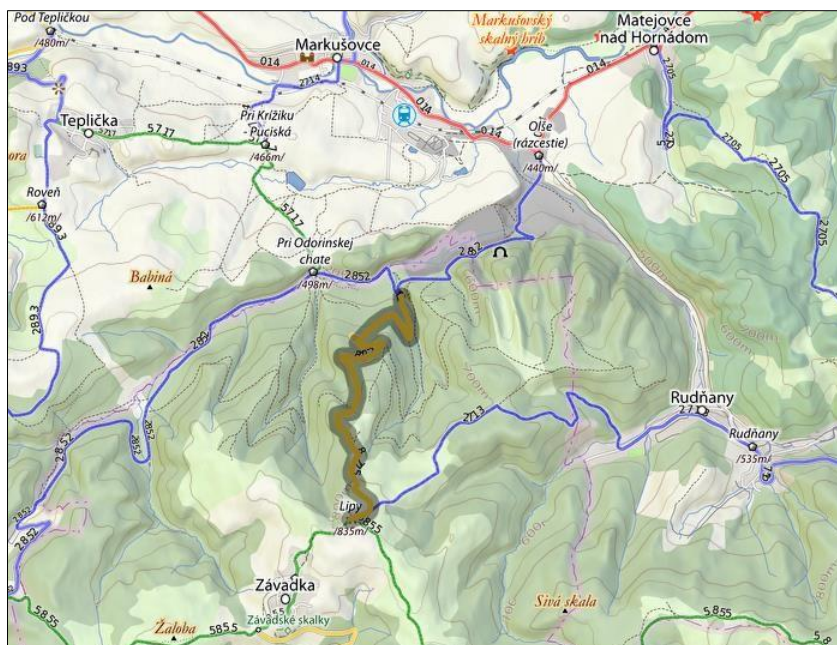

Zdroj: mapový portál hiking.sk

Stredná (sport) MTB Trasa 8725 Lipy – Svinské (4,5 km). Žltá prepojovacia cyklotrasa, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš. Popisovaná cykloturistická trasa začína na križovatke troch cykloturistických

trás Lipy za horskou obcou Závadka. Poskytuje panoramatické výhľady na spišskú krajinu s údolím rieky Hornád. Spája horskú obec s dolinou Markušovského potoka.

Obrázok 19 Stredná (sport) MTB Trasa 8725 Lipy – Svinské

Zdroj: mapový portál hiking.sk

Ťažká (expert) MTB trasa 2858 Mária Huta – Chata Erika (14,8 km). Modrá regionálna cyklotrasa, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš. Cykloturistická trasa začína od rázcestníka cykloturistických trás Mária Huta (CTT 021, 2858) južným smerom údolím Perlového potoka. Trasa je vhodná pre fyzicky a technicky zdatnejších cykloturistov a cyklistov. Kilometer východne od konca značenej cykloturistickej trasy pri chate Erika je známy vrch Kojšovská hoľa (1 246 m) s neopakovateľný kruhovým panoramatickým výhľadom. Na vrchole sídli meteorologická a radarová stanica SHMÚ.

Obrázok 20 Ťažká (expert) MTB trasa 2858 Mária Huta – Chata Erika

Zdroj: mapový portál hiking.sk

Ťažká (expert) MTB trasa 5855. Zelená cyklotrasa. Hlinisko – Hnilčík – Gertľa, rázc. – Šafárka – Bindt-Šuferland – Závadské skalky – Závadka – Lipy – Poráč – Slovinky – Krompachy – Thurzov – Gelnica, most (55,6 km). Zelená Náročná a členitá trasa, ktorá patrí zároveň medzi najzaujímavejšie trasy na Spiši s krásnymi výhľadmi. Z väčšej časti je vedená po lesných cestách a lúčnych hrebeňoch s výhľadmi. Prechádza horskými obcami so zachovalou ľudovou architektúrou a čiastočne zachovalým vidieckym spôsobom života, i okolo chráneného prírodného územia Závadské skalky. Horský bicykel, dobrá kondícia a zvládnuté cyklistické zručnosti, sú základnými predpokladmi pre jej úspešné zvládnutie.

Obrázok 21 Ťažká (expert) MTB trasa 5855 Hlinisko – Hnilčík – Gertľa, rázc. – Šafárka – Bindt-Šuferland – Závadské skalky – Závadka – Lipy – Poráč – Slovinky – Krompachy – Thurzov – Gelnica, most

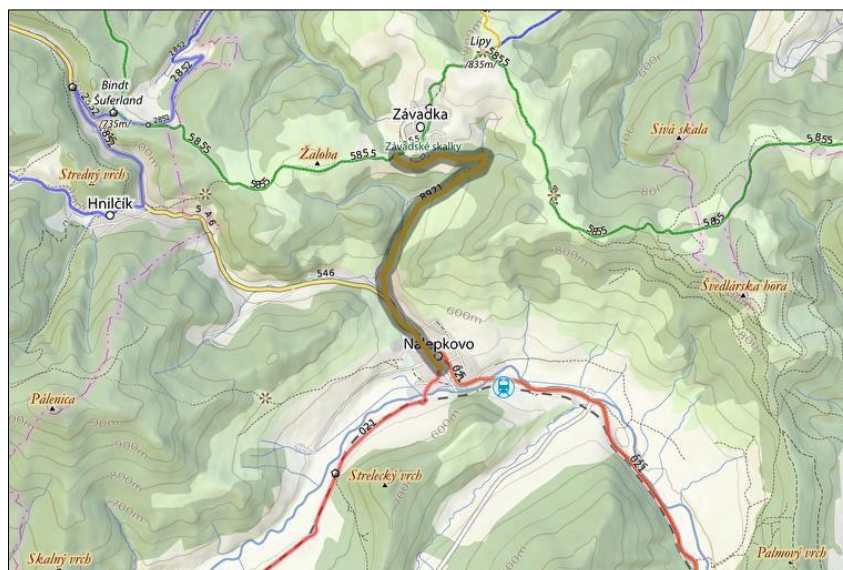

Zdroj: Stratégia rozvoja cyklickej dopravy a cykloturistiky v Košickom samosprávnom kraji, mapový portál hiking.sk

Stredná (sport) MTB trasa 8719 Turbína - Vodná nádrž Úhorná 14,3 km.

Ľahká (rekrea) cestná trasa 8921 Nálepko - Závadské skalky (4,3km). Prepojovacia žltá cyklotrasa, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš & OO CR Spiš. Východiskom popisovanej cykloturistickej trasy je obec Nálepko od rázcestníka cykloturistických trás Nálepko (021, 8921) blízko evanjelického kostola. Trasa s väčším prevýšením na relatívne krátkej vzdialenosti spája údolnú Hnileckú cyklomagistrálu (021) s hrebeňovou zelenou cykloturistickou trasou (5855). Zaujímavosťami na trase sú: architektonická pamiatka otvorená evanjelická zvonica v Nálepke, chránená prírodná pamiatka Závadské skalky, kaplnka zasvätená Zosnutiu presvätej Bohorodičky.

Obrázok 22 Lahká (rekrea) cestná trasa 8921 Nálepko - Závadské skaly

Zdroj: mapový portál hiking.sk

Stredná (sport) cestná trasa 021 Hnilecká cyklomagistrála (69,3 km), v trase Dedinky – Mlynky – Hnilec – Nálepko – Švedlár – Mníšek nad Hnilcom – Helcmanovce – Prakovce – Gelnica – Mária Huta – Jaklovce – Margecany. Červená cyklomagistrála, správca uvedený na značkách Rozvoj Spiš. Hnilecká cyklomagistrála prechádza malebnou Hnileckou dolinou, lemovanou lesnými masívmi Slovenského Rudohoria. Spája dve významné strediská cestovného ruchu – vodnú nádrž Palcmanová Maša v Národnom parku Slovenský raj s priehradou Ružín pri Margecanoch. Jej dĺžku a celkové prevýšenie (500 m) je schopný zdolať na bicykli každý, kto sa aspoň trochu venoval a venuje bicyklovaniu. Trasa Hnileckej cyklomagistrály prechádza 11 obcami Hnileckej doliny. V niektorých z nich sa dajú vidieť prvky autentického vidieckeho života, prvky pôvodnej architektúry, či cirkevné i svetské budovy historického významu. Cyklomagistrála je vedená po cestách II. a III. triedy, miestnych komunikáciách a krátko aj po lesnej ceste. Väčšia časť ciest má asfaltový a penetrovaný povrch. Túru je možno prakticky kdekoľvek prerušiť a pokračovať vlakom.

Obrázok 23 Stredná (sport) cestná trasa 021 Hnilecká cyklomagistrála

Zdroj: mapový portál hiking.sk

2882 Karpatská cyklistická cesta (modrá trasa, 77km) – Prešov – Rokycany – Žipov – Margecany – Jaklovce – Mária huta – Gelnica – Prakovce – Helcmanovce – Mníšek nad Hnilcom – Smolnícka huta – Smolník – Turbína – Úhorná – chýba spojenie – Rožňava – Rudná – Rakovnica – Rožňavské Bystré – Honce – Štítik. Modrá regionálna cyklotrasa, správca uvedený na značkách PBS Kostitras.

Spojením jednotlivých cyklotrás je možné vytvoriť okruhy cyklotrás, napr.:

Okruh č. 12 – Kategória Šport v trase Krompachy – Pod Krompašským vrchom – Plejsy-chaty – Plejsy – Priehyba – Gelnica – Hutno – Prakovce – Helcmanovce – Mníšek nad Hnilcom – Švedlár – Nálepkovo – Závadské skalky – Závadka – Smrečina – Rovná lúka – Pod holým vrchom – Poráč – Ploštiny – Slovinky – Krompachy

Okruh č. 18 – Kategória Expert v trase Gelnica – Prakovce – Helcmanovce – Mníšek nad Hnilcom – Švedlár – Nálepkovo – križovatka – Závadské skalky – Závadka – Smrečina – Rovná Lúka – Pod Holým vrchom – Poráč – Ploštiny – Slovinky – Krompachy – Plejsy-chaty – Plejsy – Priehyba – Sedlo pod Krompašským vrchom – Gáborova chata – Gelnica

Plánovaná: VETVA D – Hornádska cyklomagistrála (97,05 km)– **Východiskový bod:** Hrabušice – Podlesok, Letanovce, Spišské Tomášovce – Smižany – SNV – Markušovce – Matejovce n. H. – Chrasť n. H. – Vítkovce – Olcnavá – Spišské Vlachy – Kolinovce – Krompachy – Richnava – Kluknava – Margecany – Malá Lodina – Veľká Lodina – Kysak – Trebejov – Sokol – Družstevná pri Hornáde.

Plánovaná: VETVA K – Gelnická (pripravovaný strategický dokument „Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom kraji, obdobie 2022-2027-2030“) v trase Margecany – Jaklovce – Žakarovce – Gelnica – Prakovce – Helcmanovce – Mníšek nad Hnilcom – Smolník osada – Smolník – Úhorná – Pača – Krásnohorské Podhradie – Rožňava.

5.4 Všeobecná infraštruktúra

Všeobecná infraštruktúra, najmä obchodná, komunálna, zdravotnícka a pod., ktorej služby sú nevyhnutné z hľadiska komplexnosti uspokojovania potrieb návštevníkov zahŕňa najmä miestnu infraštruktúru (napr. rôzne typy obchodov, pohostinstiev, kaderníctvo), zdravotnícku infraštruktúru (ambulancia lekára, lekáreň), ostatná infraštruktúra ako pošta, bankomat, atď. Z pohľadu CR sú významné športovo-rekreačné zariadenia (ihrisko, kúpalisko, zimný štadión, lyžiarsky vleč, atď.). Pre svoju významnosť sú turistické chodníky a cyklotrasy rozpracované samostatne v predchádzajúcich kapitolách. Dopravná dostupnosť je zasa podrobnejšie rozpracovaná v kapitole 2. Nasledujúce informácie boli získané najmä z Programov rozvoja obcí a z informácií od starostov obcí, ale aj z ďalších podporných zdrojov.

Tabuľka 19 Všeobecná infraštruktúra

	Kultúrny dom	Športová hala	Kúpalisko - okrem prírodného	Zimný štadión, klzisko	Lýžiarsky vleč	Pošta	Pohostinstvo	Obchod	Požiarna zbrojnica	Zdravotné stredisko	Lekáreň	Kino	Bankomat	Čerpacia stanica	Železničná zastávka
Gelnica	✗	✗	✗	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✓
Helcmanovce	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✓
Henclová	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Hrišovce	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Jaklovce	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓
Kluknava	✓	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓
Kojšov	✓	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Margecany	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓
Mníšek nad Hnilcom	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓
Nálepkovo	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓
Prakovce	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗	✓
Richnava	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓
Smolnícka Huta	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Smolník	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Stará Voda	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✓
Švedlár	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✓
Úhorná	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Veľký Folkmar	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗
Závadka	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗
Žakarovce	✓	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Zdroj: vlastné spracovanie na základe informácií od obcí (rok 2022)

6 Existujúce produkty CR (organizované)

Jedná sa o nielen jednotlivú službu, tovar (napr. prenocovanie, jedlo, platená atrakcia), ale aj súbor služieb a tovarov (napr. polpenzia, zájazd, pobyt). Tvorba produktov CR kladie nároky nielen na štruktúru ponuky, špeciálne na tvorbu a ponuku balíkov služieb, ale aj kooperatívny manažment a marketing cieľových miest a manažment zákazníka. V rámci celej SR stále platí, že na organizované formy CR pripadá len približne 8-10% tržieb. Výnimkou nie je ani územie okresu Gelnica, kde sa nachádza len niekoľko produktov CR.

Medzi produkty CR je považované napr. zriadenie mimoriadnych turistických vlakov „Vlakom za pamiatkami UNESCO“, či „Ľadový expres“, ktoré ponúkala Krajská organizácia cestovného ruchu Košice región turizmus ako výlet, ktoré premávali len v určité dátumy (Vlakom za UNESCOm v lete a Ľadový expres v zime) zo železničnej stanice v Košiciach cez Margecany do železničnej stanice Červená Skala a späť. Nástup, resp. výstup je možný po celej trase v zastávkach/staniciach: Košice - Kysak - Margecany - Gelnica - Nálepko - Mlynky - Dedinky - Stratená - Dobšinská ľadová jaskyňa - Telgárt, penzión - Červená Skala a opačne.

Košický samosprávny Kraj podporuje vznik produktov CR prostredníctvom svojho programu Terra Incognita i v okrese Gelnica. Výsledkom podpory je aj sprístupnená Dedičná štôlna Jozef v Gelnici spolu s banským náučným chodníkom a postupne sa rozširujúcim banským skanzenom, ale aj jedno z najvyhladávanějších podujatí v celom Košickom regióne – dvojdnové Margecianske fajnoty. Gurmánske podujatie je obohatené o ďalšie atrakcie, návštevník môže využiť aj vyhlídkový autobus, ktorým sa dostane k najzaujímavejším pamiatkam v okolí. Po oba dni je tu možnosť vidieť národnú pamiatku Margeciansky tunel, Banické múzeum v Gelnici spolu s banským skanzenom a dedičnou štôľňu Jozef v lokalite Turzov, respektíve múzeum v Žakarovciach s baňou v lokalite Zuzana.

Železná cesta je kultúrna cesta spájajúca miesta bývalej ťažby železných rúd, výroby a spracovania železa a ďalších kovov a mapuje historicky významné baníctvo a hutnícky priemysel na Slovensku. Je súčasťou Stredoeurópskej železnej cesty, jednej z kultúrnych trás registrovaných Európskym inštitútom kultúrnych trás so sídlom v Luxemburgu, čo je technický orgán Rady Európy. Vznik takejto tematickej cesty je daný najmä statusom regiónu v minulosti, keď sa radil medzi najvýznamnejších producentov železa v Uhorsku. Svedčia o tom zachovalé technické pamiatky, štôlna, vysoká pec na drevené uhlie, na koks, použitie pušného prachu pri ťažení rúd v baníctve, hámorníctvo a i.

Obrázok 24 Železná cesta a jej zastávky

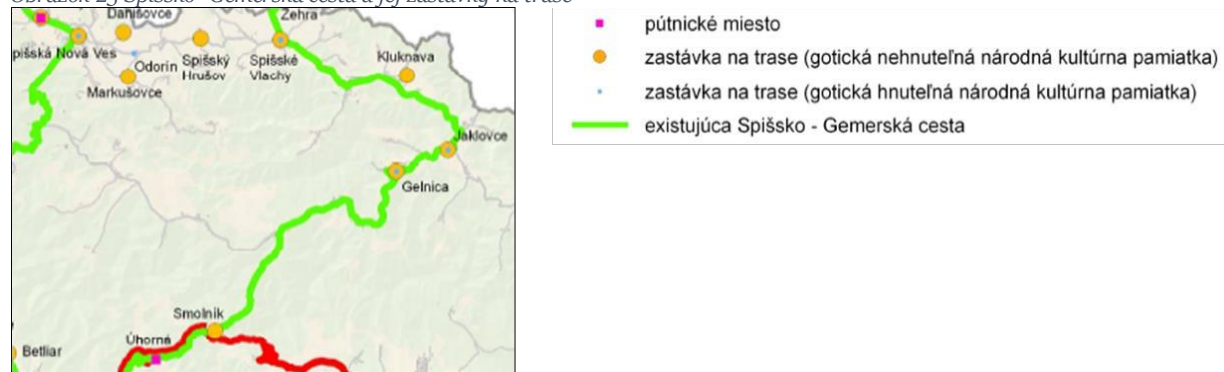
Zdroj: PHSR KSK 2016 – 2022

Slovenská banská cesta - nositeľom projektu je Združenie baníckych spolkov a cechov. Projekt sa snaží o mapovanie, záchranu a postupné sprístupňovanie a propagovanie bansko technických pamiatok, pričom jeho dlhodobým cieľom je zvýšenie záujmu o poznávací turizmus u všetkých vekových kategórii, rovnako v regiónoch s existujúcim a prítomným baníctvom ako aj v regiónoch po útlme banskej výroby. Využitelnosť výsledkov projektu, hlavne jeho mapovej aplikácie, je možná tak v rámci bežných prechádzok montánnou krajinou, ako v rámci edukačnej a výchovno-vzdelávacej činnosti počas výučby prírodných predmetov. Mapovú aplikáciu možno využiť aj v školských záujmových alebo turistických krúžkoch a klasický vzdelávací proces tak obohatiť o kombináciu moderných technológií a zážitkového turizmu. Projekt Slovenská banská cesta člení významové úrovne projektu a tri základné úrovne banský región, centrum baníctva a v regióne a banícke lokality. Banícke lokality v okrese Gelnica a to Gelnica, Smolník a Smolnícka Huta sú začlenené do baníckeho regiónu – Baníctvo medi a železa Spiš s centrom v Spišskej Novej Vsi.¹⁴

Gotická cesta je prvá tematická kultúrno-poznávaciu cestu na Slovensku, spájajúca dve bývalé stolice Spiš a Gemer, dokonca prekračujúcu štátnu hranicu do Poľska a Maďarska. Gotickou cestou vznikol okruh s celkovou dĺžkou 276 km, prechádzajúci 9 mestami, 24 vidieckymi obcami a označený 270 informačnými tabuľami. Dobře značená cesta oboznamuje turistov s najvzácnejšími kultúrohistorickými pamiatkami územia, ktoré vznikli v stredoeurópskom kontexte poväčšine v období rozvoja gotiky. Na jednotlivé pamiatky upozorňujú nainštalované hnedo-biele orientačné tabule s piktogramom v tvare gotickej klenby. K najvýznamnejším pamiatkam lokalizovaným na trase patria: Chrám sv. Jakuba v Levoči, Spišský hrad, rímsko-katolícky kostol v Žehre, hrad Krásna Hôrka, kaštieľ v Betliari, evanjelický kostol v Štítniku a rímsko-katolícky kostol v Chyžnom. Reálne sa však jedná predovšetkým o informačný systém.

¹⁴ Dostupné na internete : <<http://slovenskabanskacesta.sk/>>

Obrázok 25 Spišsko- Gemerská cesta a jej zastávky na trase

Zdroj: PHSR KSK 2016 -2022

Košický samosprávny kraj sa snaží manažérsky a marketingovo zastrešovať aj Gotickú a Železnú cestu prostredníctvom programu (grantovej schémy) Terra Incognita (viď www.terraincognita.sk). Reálne sa však v prípade Gotickej cesty jedná iba o informačný systém cestnej siete a spojenie vlastníkov pamiatok. V pravom zmysle slova **sa v súčasnosti teda nejedná o aktívny produkt CR**, čo platí aj pre Železnú cestu a Slovenskú banskú cestu.

Za produkt CR sa dajú považovať aj víkendové kúpeľné, resp. wellness pobyty (balíčky), ktoré ponúka penzión Zlatý orol v Helcmanovciach.

7 Dotazník pre poskytovateľov služieb v okrese Gelnica (4/2022)

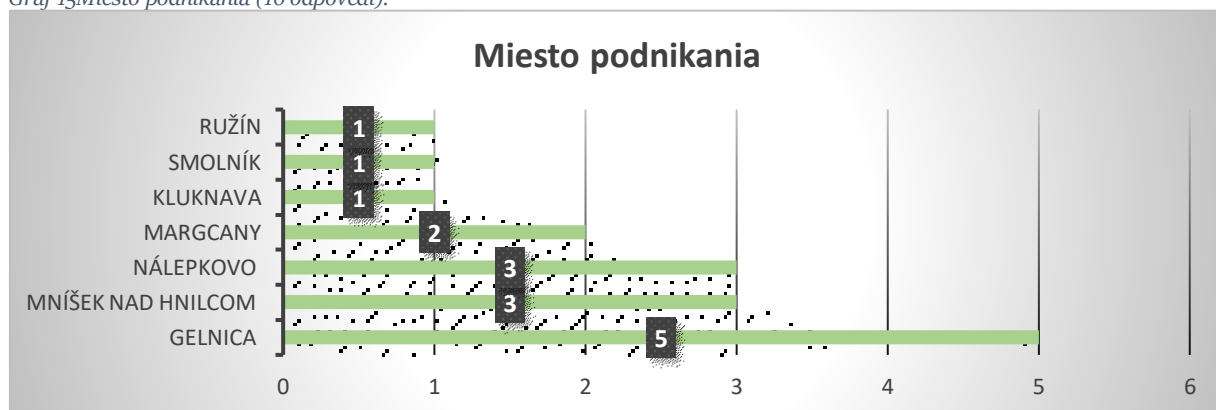
V rámci aktualizácie stratégie 2021/2022 bol realizovaný dotazník pre poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu zameraný na :

- identifikáciu bariér v podnikaní,
- identifikáciu plánov subjektov pri rozvoji podnikania,
- identifikáciu prínosnej podpory pre podnikateľské subjekty,
- identifikáciu záujmu o spoluprácu so zamýšľanou organizáciou vykonávajúcou destinačný manažment pre okres Gelnica
- podnety a zámery subjektov.

Miesto podnikania :

Do vyplnenia dotazníka sa zapojilo spolu 16 podnikateľských subjektov, z toho 5 z Gelnice, 3 z Mníška nad Hnilcom, 3 z Nálepkova, 2 z Margecian, 1 z Kluknavy, 1 zo Smolníka a 1 v kolónke miesto podnikania uviedol Ružínska priehrada - Margecany, Jaklovce.

Graf 15 Miesto podnikania (16 odpovedí):

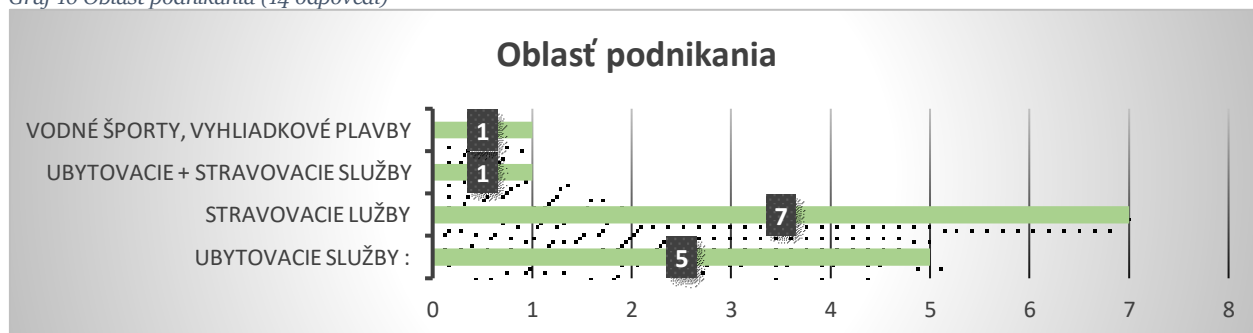

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Oblasť podnikania :

Ako oblasť podnikania 7 respondentov uviedlo stravovacie služby, 5 respondentov uviedlo ubytovacie služby, 1 respondent uviedol súčasne ubytovacia a stravovacie služby a 1 respondent uviedol vodné športy a vyhliadkové plavby.

Graf 16 Oblasť podnikania (14 odpovedí)

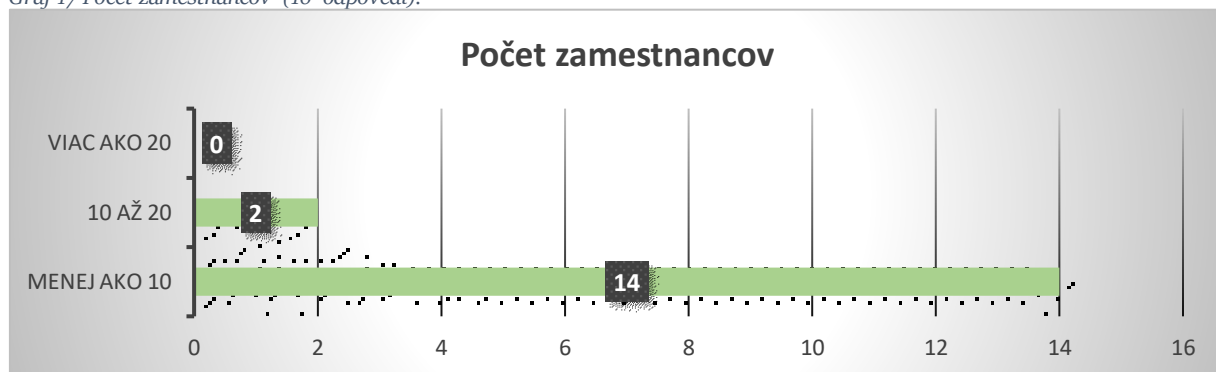

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Počet zamestnancov :

Do vyplnenia dotazníka sa zapojilo 14 podnikateľských subjektov s menej ako 10 zamestnancami a 2 podnikateľské subjekty s 10 až 20 zamestnancami.

Graf 17 Počet zamestnancov (16 odpovedí).

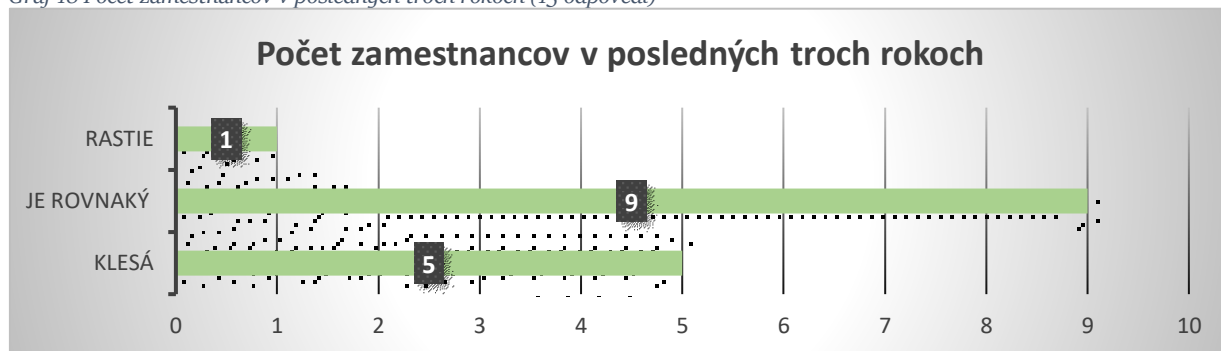

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Počet zamestnancov v posledných 3 rokoch :

Počet zamestnancov v období posledných 3 rokov je u deviatich podnikateľských subjektov rovnaký, v piatich prípadoch klesá a len v jednom prípade rastie. Negatívny vývoj v tejto oblasti je ovplyvnený uzatváraním prevádzok v súvislosti s pandemiou COVID v rokoch 2020 až 2022.

Graf 18 Počet zamestnancov v posledných troch rokoch (15 odpovedí)

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Počet zamestnancov v najbližších 3 rokoch :

Dvanásť podnikateľských subjektov očakáva rovnaký počet zamestnancov v období najbližších 3 rokov. V troch prípadoch podnikateľské subjekty očakávajú rast a v jednom prípade pokles. Z uvedeného vyplýva, že 93,75 % subjektov, ktoré sa zapojili do vyplnenia dotazníka v budúcnosti očakáva udržanie, resp. rast počtu zamestnancov.

Graf 19 Očakávaný vývoj počtu zamestnancov v ďalších troch rokoch (16 odpovedí)

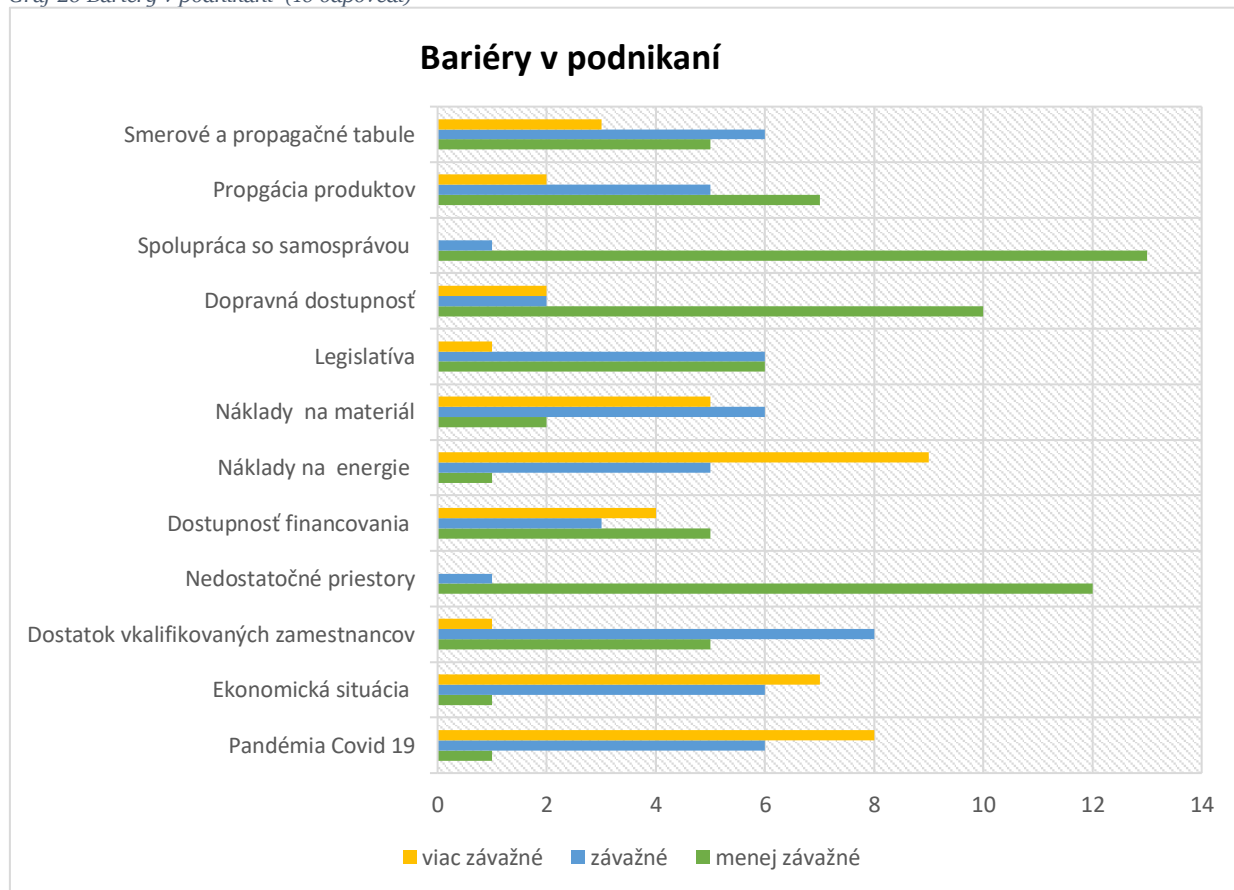

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Bariéry v podnikaní :

Z bariér v podnikaní uvedených v grafe za najzávažnejšie považujú podnikateľské subjekty náklady na energie (9 subjektov), pandémiu Covid 19 (8 subjektov) a ekonomickú situáciu (7 subjektov). Za menej závažné bariéry považujú podnikateľské subjekty spoluprácu so samosprávou (13 subjektov), nedostatočné priestory (12 subjektov) a dopravnú dostupnosť (10 subjektov). Respondenti mali možnosť sa aj písomne vyjadriť k bariéram podnikania, kde z ich odpovedí je zrejme, že za problematické považujú nedostatok zákazníkov, náklady na kúrenie, rasúce ceny energií, znečistenie ovzdušia v zimných mesiacoch (vykurovacie obdobie), zlé osvetlenie a nadmerný hluk v okolí ubytovacích zariadení a zastarané alebo chýbajúce propagačné tabule v historickom centre mesta Gelnica.

Graf 20 Bariéry v podnikaní (16 odpovedí)

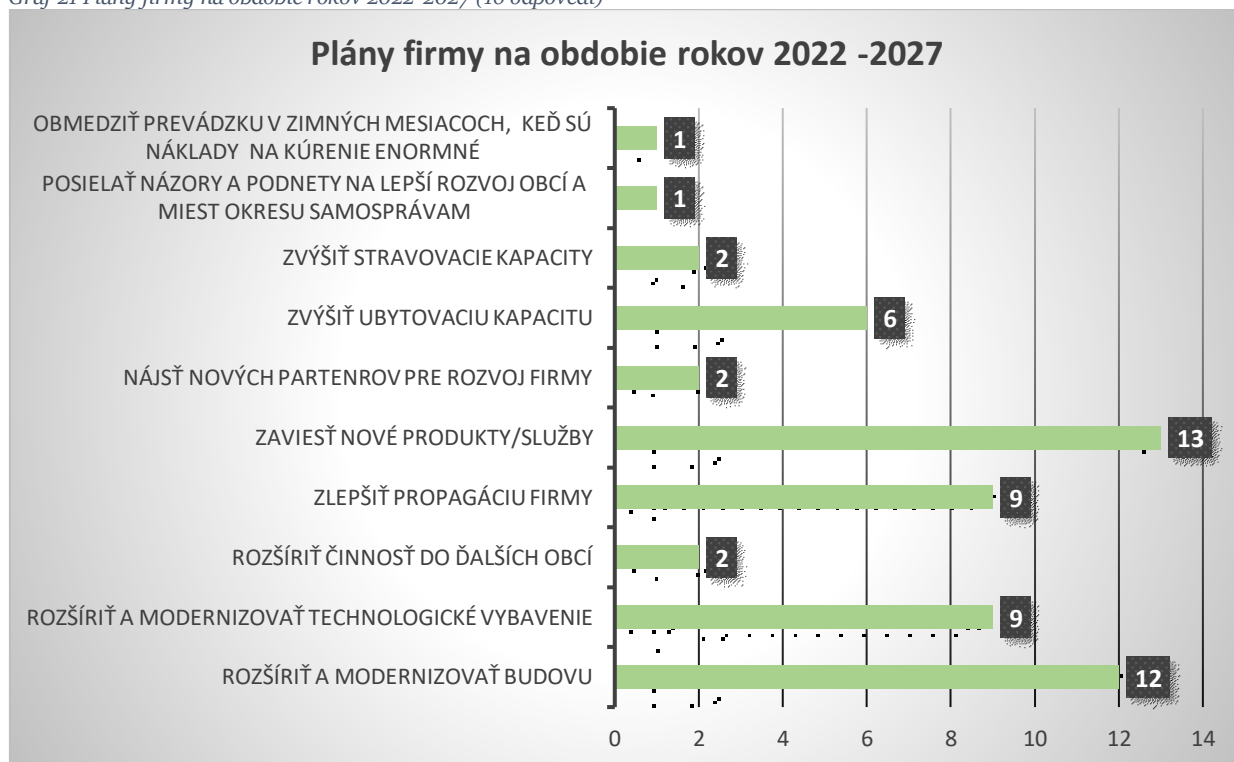

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Plány firmy na najbližších 5 rokov :

Z hľadiska plánov na obdobie najbližších piatich rokov dominujú plány na zvedenie nových produktov a služieb (13 subjektov, 81,25 % odpovedí), všetkých 6 ubytovacích zariadení plánuje zvýšenie ubytovacej kapacity, taktiež dominuje rozšírenie a modernizovanie budovy využívané na podnikanie (12 subjektov, 75 % odpovedí), rozšírenie a modernizovanie technologického vybavenia (9 subjektov, 56,25 % odpovedí), zlepšenie propagácie firmy (9 subjektov, 56,25 % odpovedí) a štvrtina stravovacích zariadení plánuje zvýšenie stravovacích kapacít.

Graf 21 Plány firmy na obdobie rokov 2022-2027 (16 odpovedí)

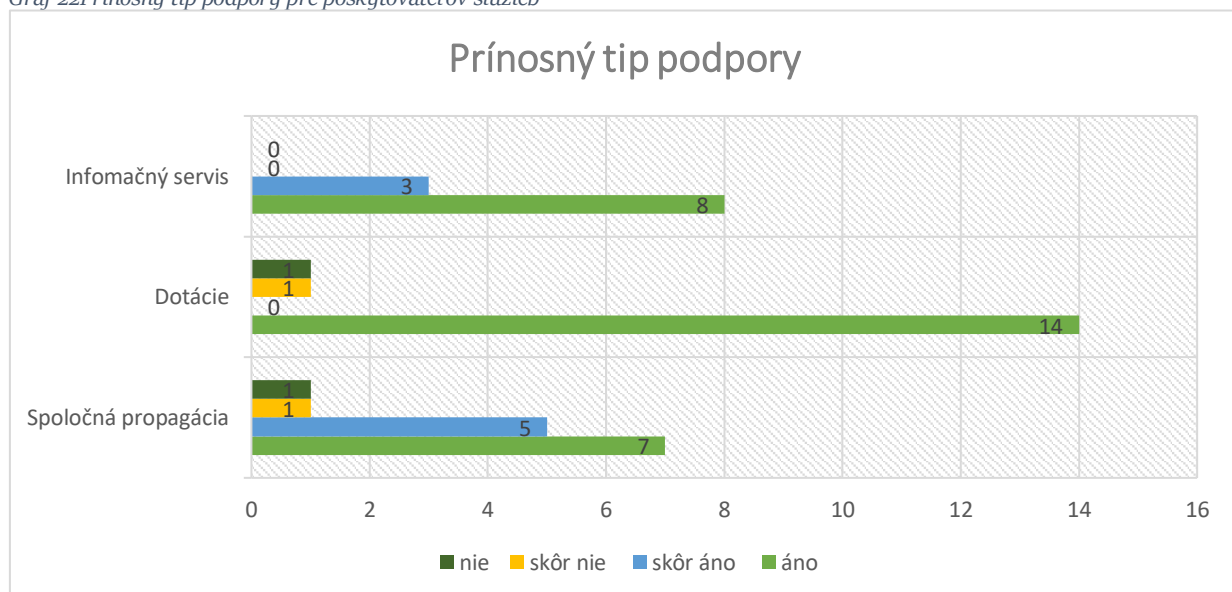

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Prínosný tip podpory :

Za prínosný tip podpory považuje dotácie jednoznačne 14 respondentov, negatívne sa vyjadrili 2 respondenti, z ktorých 1 odpovedal skôr nie a jeden ich jednoznačne nepovažuje za prínosný tip podpory. Informačný servis považuje za prínosný 8 respondentov, 3 respondenti považujú informačný servis za skôr prínosný, negatívne sa nevyjadril žiadny respondent. Spoločnú propagáciu považuje za jednoznačne prínosnú podporu 7 respondentov, 5 respondentov považuje spoločnú propagáciu za skôr prospešnú, negatívne sa vyjadrili dvaja respondenti, z ktorých 1 odpovedal skôr nie a jeden spoločnú propagáciu nepovažuje za prínosný tip podpory.

Graf 22 Prínosný tip podpory pre poskytovateľov služieb

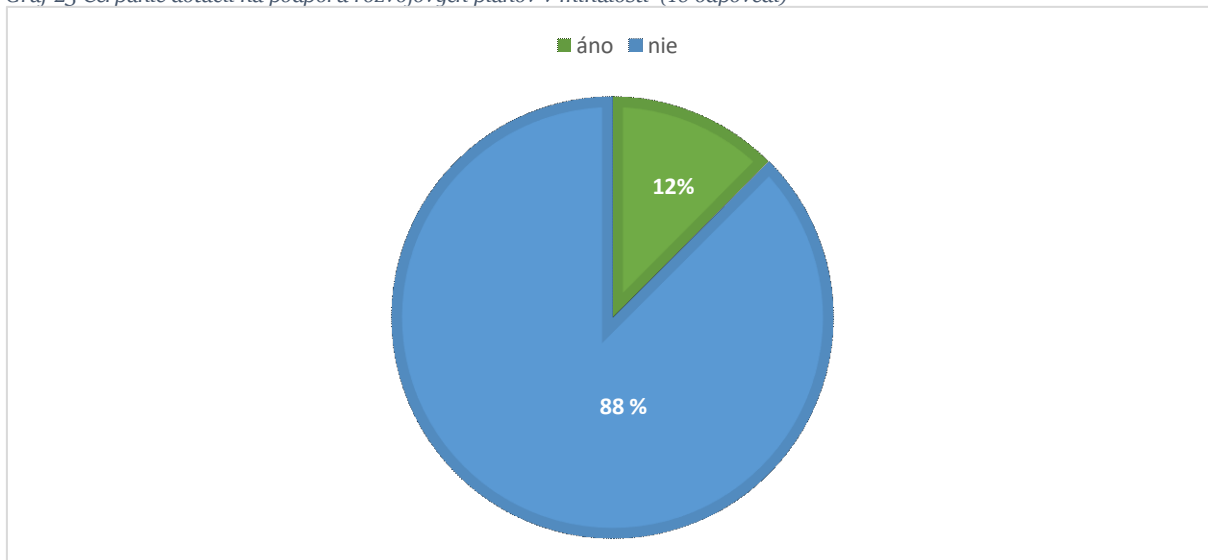

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Čerpanie dotácií v minulosti :

V minulosti čerpali dotácie na podporu rozvojových plánov len dvaja respondenti, čo tvorí len 12 % respondentov, ktorí odpovedali na túto otázku. Z odpovedí respondentov zapojených do vyplnenia dotazníka vyplýva, že napriek tomu, že 87,5 % dotácie považuje za prospešný tip podpory, doposiaľ čerpalo dotácie len 12 % respondentov.

Graf 23 Čerpanie dotácií na podporu rozvojových plánov v minulosti (16 odpovedí)

Zdroj : Vlastné spracovanie na základe realizovaného dotazníka

Spolupráca s organizáciou pôsobiaceou v oblasti cestovného ruchu :

Na otázku spolupráce s organizáciou pôsobiaceou v oblasti cestovného ruchu odpovedali 7 respondenti, z ktorých dvaja odpovedali pozitívne, jeden spolupracuje z KOČR a druhý z iniciatívou Zachráňme gastro.

Záujem o spoluprácu so zamýšľanou organizáciou plniacou úlohu DM pre okres Gelnica :

Respondenti sa vyjadrili aj k záujmu o spoluprácu so zamýšľanou organizáciou plniacou úlohu destinačného manažmentu pre okres Gelnica, pričom na túto otázku odpovedali 8 respondenti a všetci pozitívne, čo naznačuje vysoký potenciál pre spoluprácu zamýšľanej organizácie s poskytovateľmi služieb v okrese Gelnica. Činnosťou organizácie bude možné tento potenciál ešte navýšiť.

Podnety a názory k rozvoju cestovného ruchu :

Súčasťou dotazníka bola pre respondentov možnosť vyjadriť podnety a názory k rozvoju cestovného ruchu v okrese Gelnica, respondenti zdôraznili potrebu podpory ubytovacích a stravovacích služieb v regióne, potrebu prezentácie mesta Gelnica, Banického múzea a skanzenu, rekonštrukciu historického centra mesta Gelnica, potrebu rozšírenia ponuky aktivít a atrakcií pre turistov, rodiny s deťmi, potrebu riešenia autobusovej stanice v Gelnici, zvýšenie dopravnej dostupnosti mesta Gelnica vlakom, potrebu inštalácie jednotných smerových tabúľ pre turistov na uľahčenie ich pohybu v meste Gelnica a potrebu revitalizácie historického centra mesta Gelnica. V tejto otázke boli zaznamenané odpovede prevažne týkajúce sa mesta Gelnica, zrejme na ňu odpovedali subjekty z mesta Gelnica.

8 SWOT analýza cestovného ruchu v okrese Gelnica

SWOT analýza je spracovaná komplexne za hlavné oblasti rozvoja cestovného ruchu na základe analytických údajov, štatistických dát, expertného názoru, ako aj na základe mapovania SWOT v oblasti CR v PHSR obcí a miest okresu Gelnica, stratégií CR na krajskej úrovni (KSK).

Silné stránky	Slabé stránky
- Banská minulosť (množstvo technických objektov a diel) - Množstvo kultúrnych pamiatok (napr. Gelnica s pamiatkovou zónou mesta a Thurzovskými kúpeľmi, Kluknava s Dreveným krytým mostom, Kaštieľom rodu Csákyovcov, budovou amalgamácie, kostolom sv. Kataríny Alexandrijskej, Múzeom obuvi, Runovou skalou, Margecany s Margecianskym tunelom s otvorenou galériou) a ďalšie NKP v okrese - Historicko-kultúrny potenciál pre tematické cesty CR (gotická a železná cesta, ktoré treba manažérske lepšie uchopiť) - Vypracované/identifikované zámery v rozvoji CR v PHSR mesta Gelnica a obcí - Gelnica – okresné mesto je členom OOCR Slovenský raj & Spiš + má ambície byť lídrom v rozvoji CR v Hnileckej doline - Aktívna MAS Hnilecká dolina - Margecany, železničný uzol smer Margecany – Červená skala - Hnilecká cyklomagistrála (+ prvé značenie v území s prepojením na Spišskú cyklomagistrálu) - Skúsenosti s úspešnými výletmi Vlakom za Unescom - Banický NCH Gelnická prechádzka so sprístupnením banskej štôlne Jozef a vystavených exponátov banského skanzenu - Banické múzeum v Gelnici (ktoré však potrebuje rekonštrukciu) - Krajinársky hodnotné turistické lokality, pešie turistické trasy, chodníky, náučné chodníky - Udalosti - Margecianske fajnoty (TOP podujatie Spiša) s nadregionálnym charakterom	- Neidentifikované destinácie/cieľové miesta návštevy/subdestinácie, ich problémy, potreby; absencia politiky rozvoja cestovného ruchu (konceptie rozvoja CR) a jednotnej značky CR - Nevyužitý prírodný potenciál, nevyužitý Ružín - Chýbajú produkty a služby, chýba atraktívna turistická ponuka - Turistická infraštruktúra nie je v stave vhodnom na využitie v cestovnom ruchu vrátane adekvátneho servisu pre turistov - Pomalý rozvoj cykloturistiky/cyklodopravy - Chátrajúce atraktívne miesta s potenciálom rozvoja (Thurzov) - Nedostatočné využitie existujúcich ubytovacích a stravovacích zariadení/kapacít - Málo lákavých podujatí nadregionálneho charakteru s potenciálom zvyšovania jednodňovej návštevnosti z Košíc a Prešova - Nedostatočná a nekonceptná spolupráca aktérov v CR, nízka miera sieťovania miestnych aktérov CR, chýba líder pre facilitáciu spolupráce - Nedostatočná informovanosť, chýba info centrum/info centrá CR v hlavných centrách cestovného ruchu (Ružín, Kojšovská hoľa) - Chátrajúci objekt na Križovatke Jaklovce – Gelnica ako NKP- vhodné na odkúpenie pre KSK a riadenie turisticko-informačného centra so zázemím a predajňou lokálnych produktov - Chátrajúci objekt - Hotel Runa v Gelnici, po zatraktívnení ponuky CR by jeho využitím vzrástla ubytovacia a stravovacia kapacita okresu,

• VN Ružín • Úhorná – oprava lodenice z grantu KOČR KK	• Necielený a nedostatočný až žiadna propagácia a marketing • Peknota/estetizácia obcí a vplyv chudoby vyplývajúcej z početného rómskeho etnika v obciach okresu Gelnica • Chýbajúca regionálna značka • Nízka dostupnosť okresu/destinácií v ňom, zlá dopravná infraštruktúra, absencia verejných dopravných spojov zameraných na potreby turistov • Železničná trať č.173 – Červená skala – Margecany – posilniť spoje v ranných a dopoludňajších hodinách v čase prázdnin, táto trasa, ktoré vedie/pretína Slovenský raj je potenciálom pre zatriktívnenie cestovania v území • K vytváraniu produktov cestovného ruchu nedochádza plošne na celom území okresu
Príležitosti	Ohrozenia
• Využitie Ružína celoročne najmä pre zážitkový športový turizmus (vodné športy, vodné plavby, vyhlídková loď, cykloturizmus, zimné športy...) • Využitie a sprístupnenie Kojšovskej hole z Kojšova, podpora vidieckeho turizmu využitie potenciálu rázovitej obce Kojšov • Prírodný potenciál, lesná krajina (najlesnatejšie územie SR), nenarušené prírodné prostredie a intenzívnejšie využívanie mimo produkčných funkcií lesa a ekosystémových služieb • NATURA 2000, chránené vtáčie územie, rozhodujúca časť turistických chodníkov vedie lesom • Rozvoj cykloturistiky (usporiadanie, značenie, propagácia) • Skvalitňovanie siete turistických chodníkov (značenie, informovanosť, oddychové funkčné plochy) • Kultúra a história, najmä banská história, technické pamiatky, najmä v Gelnici a v jeho okolí • Tradície baníctva ako produkt CR • Vidiecky turizmus, odľahlosť regiónu ako výhoda pre relax a odpočinok, vidiecky charakter okresu a výrazný podiel poľnohospodárstva na ekonomickej činnosti regiónu	• Nízky a výrazne sa znižujúci počet prenocovaní • Gelnický okres/Hnilecká dolina nie je v dokumentoch na regionálnej a slovenskej úrovni definovaný ako región s potenciálom rozvoja CR • Nespolupráca na miestnej úrovni v prospech rozvoja cestovného ruchu • Nedostatočné finančné príležitosti (externé) • Nedostatok odborníkov pre destinačný manažment • Konkurencia okolitej turistickej ponuky s celoročným využitím • Nespokojnosť návštevníkov s nedostupnosťou základných služieb s následkom znižovania počtu návštevníkov. • Vyludňovanie územia • Výskyt marginalizovaných rómskych komunít (MRK) • Nedostatok vysokoškolských kapacít pre začatie podnikania, iniciovanie aktivít v CR, potreba ľudí z vonku • Legislatívne prekážky založenia OO CR (prenocovania) • Vplyv pandémie Covid 19 na rozvoj CR

• Obnova škôl v prírode pre žiakov Košického a Prešovského kraja • Rozšírenie platformy partnerstva v rámci OOCR Slovenský raj & Spiš? • Budovanie kapacít destinačného manažmentu • Prechod areálu Turzovských kúpeľov do vlastníctva KSK a tým predpoklad pre ich budúce využitie v cestovnom ruchu • Zahrnutie rozvoja cestovného ruchu v akčnom pláne najmenej rozvinutého okresu Gelnica (opatrenie B3) • Blízkosť väčších miest Košice, Prešov a Spišská Nová Ves, ako predpoklad rozvoja jednodňového turizmu • Množstvo projektových zámerov obcí okresu v oblasti cestovného ruchu obsiahnutých zázobníku projektov RIUS KSK	
---	--

9 Zhrnutie analýzy cestovného ruchu a hlavné zistenia

Kapitola zhrnutia a zistenia je spracovaná ako podklad k tvorbe Stratégie rozvoja cestovného ruchu pre okres Gelnica na roky 2019 – 2027 (výhľadovo 2030) a vychádza najmä z analytickej časti tohto dokumentu, z Akčného plánu rozvoja okresu Gelnica ako dokumentu definujúceho rozvojové ciele a opatrenia na obdobie do 2022 pre najmenej rozvinutý okres Gelnica v súlade so Zák. 336/2015 Z. z. o podpore NRO z Programov rozvoja obcí okresu Gelnica a z vstupov od starostov jednotlivých obcí. Štatistické údaje sú zaktualizované v rámci aktualizácie 2022.

Sociálno-ekonomické faktory a ukazovatele

- Okres Gelnica, patrí zo sociálno-ekonomického hľadiska medzi 20 najmenej rozvinutých okresov (NRO)¹⁵ Slovenskej republiky a súčasne medzi 10 najzaostalejších regiónov Európskej únie s príležitosťou získania štátnych finančných zdrojov v kombinácii zdrojov EÚ na programové obdobie EÚ 2014 – 2020 (2022).
- Okres má za rok 2021 spolu 31 668 (ŠÚ SR 2022) obyvateľov, medzi ktorými je percentuálne zastúpenie obyvateľov slovenskej národnosti obdobné s celoštátnym priemerom (okres Gelnica 87,95%, SR 84,14%). Osobitosťou okresu je nadpriemerné zastúpenie obyvateľov nemeckej národnosti 0,28 %, čo má korene v histórii okresu. Príchod prvých obyvateľov z Bavorska, Durínska a Porýnia sa datuje do 13. storočia. Počet obyvateľov nemeckej národnosti v posledných rokoch klesá (2010-352, 2021-89).
- Podľa Atlasu rómskych komunít 2019 je podiel rómskeho obyvateľov v okrese Gelnica vysoký (interval), čo je možné sledovať z podielu rómskych obyvateľov v obciach Richnava 81%-90%, Švedlár 61%-70%, Mníšek nad Hnilcom 51%-60%, Nálepko 51%-60%, Závadka 41%- 50%, Helcmanovce 31%-40%, Smolnícka Huta 31%-40%, Prakovce 21%-30%, Kojšov 11%-20%, Žakarovce 11%-20%, Jaklovce 1%-10% a meste Gelnica 1%-10%. Väčšinou sa jedná o marginalizované rómske komunity.
- Takmer všetky obce okresu Gelnica sú súčasťou Miestnej akčnej skupiny (MAS) Hnilec s možnosťou získavania finančných zdrojov z Programu rozvoja vidieka a IROP na roky 2014 – 2020 (2022) na realizáciu cieľov definovaných v Stratégii CLLD.
- Mesto Gelnica, okresné sídlo, je zakladajúcim a riadnym členom Oblastnej organizácie cestovného ruchu Slovenský raj & Spiš (Zák. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení ďalších zmien

¹⁵ Zákon č.336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov

a doplnkov) a cez túto organizáciu aj členom Košice Región Turizmus (KRT - krajská organizácia CR) s možnosťami získania finančnej podpory na projekty so zameraním vytvárania a skvalitňovania produktov a služieb CR cez grantové programy KRT, ako aj cez Program KSK - Terra Incognita.

- Okres Gelnica bol zaradený v **Indexe regionálneho podnikateľského prostredia na poslednom 79. mieste**. Ako aj v rámci porovnania krajov (BB, PO a KE) je v KE kraji najnižší počet podnikateľských subjektov.
- Z porovnávaní okresov západnej časti Košického kraja vyplýva, že v okrese Gelnica je evidovaný najmenší počet živnostníkov, ktorí podnikajú v oblasti ubytovacích a stravovacích služieb, ale aj v umení, zábave a v rekreácii.
- V rámci ubytovacích a stravovacích služieb v Košickom a Prešovskom kraji vykazujú priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov v roku 2021 podobnú hodnotu (778 € a 761€). Aj keď sa od sledovaného roku 2013 v malej miere každoročne navyšujú, v roku 2021 stále nedosahujú priemernú výšku, určenú pre celú SR, ktorá predstavuje 828 € pre ubytovacie a stravovacie služby a 1165 € pre umenie, zábavu a rekreáciu.
- V okrese Gelnica je (2021) v porovnaní so susednými okresmi najmenej ubytovacích zariadení (susedné okresy ich majú 2-3x viac), ako aj najnižší počet lôžok (okres Gelnica 486, Košice okolie 1521, ostatné okresy Rožňava a Spišská Nová Ves ešte viac).
- Čisté využitie lôžkovej kapacity okresu sa pohybuje na úrovni iba 6,4 %. (*zdroj: Akčný plán okresu Gelnica*). Využitelnosť kapacít v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica v jednotlivých rokoch od roku 2018 je možné odvodiť pri poznaní kapacity lôžok v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica v danom roku a poznaní počtu prenocovaní v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica za daný rok, na základe poznania týchto údajov za tieto roky zo zdroja ŠÚ SR je možné po výpočte odhadnúť využitelnosť kapacít a to v roku 2018 na 5,76 %, v roku 2019 na 5,03 % a v roku 2020 na 4,25 %, pričom údaj v roku 2020 je ovplyvnený uzatvorením ubytovacích zariadení v súvislosti s opatreniami súvisiacimi s pandémiou COVID 19.
- V porovnaní so susednými krajinami, ale aj celkovo v rámci SR, je Košický kraj úplne na chvoste v počte prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach (ŠÚ SR 2021). Za rok 2020 okres Gelnica vykazuje 8022 prenocovaní návštevníkov, čo predstavuje len 1,47% z celkového počtu prenocovaní v rámci celého kraja. Aj keď od roku 2013 zaznamenal nárast o 4275 prenocovaní, čo predstavuje nárast o 114,09%, **stále sa radí k okresom s najmenším počtom prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach nielen v Košickom kraji, ale aj v celej SR.**

- Zahraniční hostia v ubytovacích zariadeniach tvoria len 9% (napr. návštevníci v meste Gelnica v roku 2016 pochádzajú len zo Slovenskej republiky a návštevníci obce Smolník z 87% zo Slovenskej republiky a z 11% z Českej republiky). V roku 2020 predstavuje podiel zahraničných návštevníkov cca. 19%.
- Čo sa týka samotného počtu prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa záznamov jednotlivých obcí, z dlhodobého hľadiska (2014-2020) si najlepšie vedú Stará Voda (21198), Gelnica (10063) a Nálepko (6233), v súčasnom období za rok 2020 je na tom najlepšie Gelnica (1351) a za ňou nasledujú obce Mníšek nad Hnilcom (832) a Helcmanovce (662).
- Jedným z ekonomických ukazovateľov je výška vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí. Za posledných 7 rokov to boli spolu za celý okres nasledovné sumy/ rok 2014 – 537,55 €, 2015 – 849,45 €, 2016 – 962,67 €, 2017 – 1350,43 €, 2018 – 1870,30 €, 2019 – 2445,08 €, 2020 – 1977,81 €. V roku 2021 si najlepšie vo výške vybratej dane v okrese Gelnica vedie obec Helcmanovce (830,50 €), nasleduje mesto Gelnica (463,50 €), a obec Stará Voda (427,20 €).
- **Daň z ubytovania (2020) je v okrese veľmi nízka** a pohybuje sa od 0,10 EUR/1 prenocovanie v Mníšku n/Hnilcom, 0,50 EUR v Gelnici a v Helcmanovciach. Pritom daň z ubytovania zaplatí hosť pri ubytovaní a podnikateľ/ubytovateľ má túto daň odvieť obci. Pre porovnanie je daň z ubytovania v roku 2020 Spišskej Novej Vsi 0,60 EUR/ jedno prenocovanie a v Rožňave 0,95 Eur/jedno prenocovanie.
- Dopad na lokálnu ekonomiku v okrese využitím **ubytovacích zariadení je 57083 EUR s DPH v tržbách za nákup ubytovacích služieb** v okrese. Dopad na lokálnu ekonomiku v okrese využitím ubytovacích zariadení je aj v čase aktualizácie stratégie 2022 naďalej nízky vzhľadom k pretrvávajúcemu nízkemu počtu ubytovacích zariadení a nízkemu počtu prenocovaní v okrese a v uvedenom čase aj vplyvom opatrení súvisiacich s pandémiou Covid 19.
- Z dôvodu nedostatočnej koordinácie a propagácie Hnileckej doliny ako destinácie CR, nedostatočných služieb v CR, nákladovosti propagácie a produktov cestovného ruchu, periférnej polohy voči známejším lokalitám a destináciám CR, a teda náročnosti získavania klientov, nízkej kúpyschopnosti miestneho obyvateľstva, existuje v oblasti najmä jednoduchý CR (napr. pešia turistika), čo predstavuje veľmi malý alebo žiadny prínos lokálnej ekonomike.

Územné predpoklady pre rozvoj CR v okrese Gelnica

- Podľa Územného plánu vyššieho územného celku Košického samosprávneho kraja (záväzný rozvojový dokument vychádzajúci z územného rozvoja Slovenska - KURS 2011) definuje územie okresu Gelnica s rešpektovaním regionalizácie cestovného ruchu SR ako Región CR Spišský, ktorý tvoria okresy Spišská Nová Ves, Gelnica a čiastočne i Rožňava a s dvomi subregiónmi, a to subregióny:
 - Slovenský raj – Hornádska kotlina,
 - Subregión Slovenský raj – Hnilecká kotlina.
- Najväčším problémom z hľadiska dostupnosti územia, je lokálna izolovanosť, lebo hoci leží v blízkosti významných trás (D1 a R4) a trpí zanedbanou dopravnou infraštruktúrou (KURS 2011).
- Z historického hľadiska územie okresu spadá do regiónu Spiš. Vychádzajúc z metodiky OECD je okres Gelnica začlenený medzi **prevažne vidiecke okresy**.
- **V súčasnosti územie okresu Gelnica (ako administratívna územná jednotka) nenapĺňa charakteristiky destinácie.** Nepredstavuje cieľovú oblasť s koncentráciou atraktivít CR s rozvinutými službami a infraštruktúrou s aspoň minimálnym stupňom spolupráce aktérov cestovného ruchu, avšak je to územie, v ktorom v posledných rokoch, okrem obdobia ovplyvneného pandémie počet ubytovaných hostí v ubytovacích zariadeniach rastie (tabuľka č. 7).
- Podľa dokumentu **Regionalizácia cestovného ruchu** (Ministerstvo hospodárstva SR, 2005) je okres Gelnica, spolu s okresmi Spišská Nová Ves, Levoča a z časti aj Rožňava (obce Dedinky a Stratená) súčasťou tzv. **Spišského regiónu** s potenciálom rozvoja **kultúrneho turizmu** najmä využitím **baníckych tradícií a pamiatok v kráľovskom meste Gelnica** a s potenciálom rozvoja turizmu v okolí **vodnej nádrže Ružín**. Spišský región je podľa regionalizácie CR na Slovensku ďalej členený na **subregióny**¹⁶, v ktorých sa však **okres Gelnica/Hnilecká dolina nenachádza**.

¹⁶ Subregión tvorí územie – časť regiónu, ktorá sa vyznačuje kvalitatívne výrazne lepšími, priaznivejšími podmienkami (prírodnými, kultúrno-historickými, atď.) pre turizmus, ako aj osobitnými, odlišnosťami a možnosťami ich využitia, v porovnaní s ostatnou časťou regiónu, resp. regiónom ako celkom. Pritom ma všetky hlavné znaky regiónu, ale navyše aj špecifické vlastnosti, odlišujúceho ho od ostatného územia regiónu.

Spišský región (bez Hnileckej doliny) bol zaradený do kategórie nadregionálneho až medzinárodného významu¹⁷ a jeho potenciál pre rozvoj cestovného ruchu bol podľa aktivít v cestovnom ruchu hodnotený 4mi stupňami¹⁸ nasledovne:

- pre vodné športy, vodnú turistiku a vodáctvo (možnosti využitia najmä Ružína) – *základný až priemerný*
- pobyt na vidieku a pešia turistika, cykloturistika – *dobrý až vysoký*
- lyžovanie, lyžiarska turistika – *dobrý*, ale bežecké lyžovanie *len základný*
- poznávanie kultúrneho dedičstva a histórie – *vysoký*
- návšteva múzeí a návšteva podujatí – *priemerný*
- poznávanie tradícií – *základný*
- ubytovacie služby – *priemerný*
- turistické informačné služby – *základný*

Táto škála hodnotenia bola spracovaná pri spracovávaní dokumentu (2005) , ale môže slúžiť pre porovnanie ako je na tom Hnilecká dolina ako potenciálna destinácia dnes.

- Stratégia udržateľného rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji do roku 2027 stanovuje územné opatrenia pre tradičné turistické oblasti, kde figurujú len oblasti Dolný Zemplín, Gemer, Košice mesto – Abov, Slovenský raj – Spiš a Tokaj. Zároveň však stratégie identifikuje územia (zóny CR) s rôznou úrovňou potenciálu rozvoja aj už vybudovanej infraštruktúry. Hnilecká dolina je v stratégii z tohto pohľadu označená ako veľkoplošný areál zaradený do z tohto pohľadu najhoršej zóny D. Zóna D z pohľadu stratégie charakterizuje územie, v ktorom sa nachádzajú turistické ciele, ktoré majú potenciál rozvoja, ale v súčasnosti nie sú primárnym a zvyčajne ani sekundárnym cieľom návštevy. Turistický ruch v mieste je tvorený rodinnými príslušníkmi a služobnými cestami. Turistické zaujímavosti majú nízku, skôr náhodnú návštevnosť. Infraštruktúra je veľmi základná, okrem ubytovacích zariadení sa obmedzuje na služby pre miestnych obyvateľov. Podpora zo strany OCR spočíva v príprave možností rozvoja a strategických plánov. V popise veľkoplošného areálu je Hnilecká dolina

¹⁷ Potenciál regiónov cestovného ruchu (Regionalizácia, 2005) bol podkladom pre ich kategorizáciu do 4 skupín:

- Regióny s medzinárodným významom -
- Regióny s národným významom
- Regióny s nadregionálnym významom
- Regióny s regionálnym významom

¹⁸ Podľa aktivít v cestovnom ruchu bol potenciál Spišského regiónu hodnotený 4mi stupňami a to (Regionalizácia, 2005):

- Základný (nízka úroveň potenciálu a vhodnosti územia pre danú aktivitu)
- Priemerný (priemerná úroveň potenciálu, nadregionálny význam vhodnosti územia)
- Dobrý (vhodnosť územia pre národnú úroveň)
- Vysoký

charakterizovaná, ako pomerne rozsiahle územie v Slovenskom rudohorí, ktorým preteká rieka Hnilec. Pre svoju odľahlosť má podľa stratégie dolina začínajúca v Slovenskom Rudohorí a končiaci pri Ružínskej priehrade silné predpoklady pre budúci rozvoj ekoturizmu a slow turizmu. Pre okres Gelnica má význam aj veľkoplošný areál – Od Ružína po Galmus, ktorého časť spadá pod okres Gelnica. Stratégia tento areál zaraďuje do zóny C, ktorú charakterizuje, ako územia, ktoré majú stredný potenciál pre cestovný ruch, čo znamená, že v sebe zahŕňajú turistické aktivity a ciele, ktoré majú potenciál návštevnosti, ale zvyčajne nie sú primárnym dôvodom návštevy. Infraštruktúra v týchto zónach je na základnej, najviac strednej úrovni. Kapacitne úplne nezodpovedá dopytu návštevníkov, je zastaraná alebo nedostatočná v kvalite alebo rozsahu služieb. V popise veľkoplošného areálu stratégia charakterizuje Ružín, ako jednu z najviac panoramatických vodných plôch na Slovensku a už v súčasnosti obľúbeným rekreačným miestom pre vodné športy. Stratégia v popise konštatuje, že kvalita rozsah služieb sú stále predmetom rozvoja. Prirodzenými centrami areálu sú Gelnica, Margecany a Krompachy. Ponuka sa zameriava na vodnú plochu a s ňou spojené aktivity, na pešiu turistiku a cykloturistiku v okolitých kopcoch Volovských vrchov, pričom novú príležitosť pre tento veľkoplošný areál predstavujú predovšetkým kúpele Thurzov.¹⁹

- Stratégie rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji (2020) člení územie kraja na destinácie Slovenský raj, Gemer, Spiš, Košice okolie, Dolný Zemplín a Tokaj. Destinácia Spiš podľa uvedenej stratégie má z pohľadu ekosystémových služieb dobré predpoklady pre poskytovanie ekosystémovej služby cestovný ruch. Produktovou témou destinácie Spiš je : „Vtiahnutie návštevníka do prírody a kultúry“. K jej kľúčovým kompetenciám zaraďujeme :
 - kultúrne pamiatky,
 - kultúrne aktivity,
 - turistiku a športové aktivity.

V rámci akčného plánu uvedenej stratégie pri tvorbe produktov pre destináciu Spiš - územie Cykloregión Spiš - Otvorený Cykloregión Južný Spiš stratégia navrhuje :

- zavedenie novej služby nabíjajúcich staníc pre elektrobicykle v území cykloregiónu Južný Spiš,

¹⁹ Stratégia udržateľného rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji do roku 2027, Dostupné na internete : < <https://org.kosiceregion.com/ostatne-dokumenty/>>

- zavedenie novej služby prenájom bicyklov a elektrobicyklov vo vybraných lokalitách,
 - realizovanie informačnej kampane o správaní sa na bicykli v prírode, o bezpečnej cykloturistike (pre cykloturistu, pre prírodu)
 - zavedenie novej služby možného i povinného sprievodcovania na bicykli vo vybraných lokalitách.²⁰
- V rámci aktualizácie kostrovej siete v pripravovanom strategickom dokumente „Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom kraji, obdobie 2022-2027-2030“ je novo navrhovaná vetva K – Gelnická vedúca z Margecian, cez Gelnicu, Mníšek nad Hnilcom, Smolník až do Rožňavy. V rámci uvedeného dokumentu je Ružín jednou z desiatich navrhovaných cyklodestinácií na území Košického kraja.
 - Z realizovaného dotazníka pre poskytovateľov služieb (4/2022) vyplýva, že podnikatelia pôsobiaci v cestovnom ruchu považujú za najväčšie bariéry v ich podnikaní vysoké náklady na energie, vplyv pandémie Covid 19 a opatrení na zamedzenie jej šírenia a celkovú ekonomickú situáciu. Za najviac prínosný tip podpory považujú respondenti dotácie, napriek tomu, že v minulosti čerpalo dotácie len 12 % respondentov. Za skôr, alebo jednoznačne prínosný tip podpory považuje väčšina respondentov aj spoločnú propagáciu a informačný servis. Napriek tomu, že 33,33 % respondentov uviedlo, že v posledných troch rokoch došlo k poklesu počtu zamestnancov v prevádzkach, pri otázke smerujúcej k očakávanému vývoju počtu zamestnancov 75 % respondentov očakáva udržanie počtu zamestnancov a 18,75 % očakáva rast ich počtu. Z hľadiska plánov subjektov na obdobie najbližších piatich rokov dominujú plány na zvedenie nových produktov a služieb (13 subjektov, 81,25 % odpovedí), všetkých 6 ubytovacích zariadení plánuje zvýšenie ubytovacej kapacity, taktiež dominuje rozšírenie a modernizovanie budovy využívanej na podnikanie (12 subjektov, 75 % odpovedí), rozšírenie a modernizovanie technologického vybavenia (9 subjektov, 56,25 % odpovedí), zlepšenie propagácie firmy (9 subjektov, 56,25 % odpovedí) a štvrtina stravovacích zariadení plánuje zvýšenie stravovacích kapacít. Respondenti sa vyjadrili aj k záujmu o spoluprácu so zamýšľanou organizáciou plniacou úlohu destinačného manažmentu pre okres Gelnica, pričom na túto otázku odpovedali 8 respondenti a všetci pozitívne, čo naznačuje vysoký potenciál pre spoluprácu zamýšľanej organizácie s poskytovateľmi služieb v okrese Gelnica. Činnosťou organizácie bude možné tento potenciál ešte navýšiť.

²⁰ MARÁKOVÁ, V., GAJDOŠÍK, T., MARCIŠ, M., VARGOVÁ JURKOVÁ, L., PAJTÁŠOVÁ, Z., Stratégia rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji. Dostupné na internete < <https://org.kosiceregion.com/document/strategia-rozvoja-ekoturizmu-v-kosickom-kraji/> >

- V rámci aktualizácie stratégie pri aktualizácii štatistických údajov za roky 2020 a 2021 pri mnohých ukazovateľoch sa prejavuje dôsledok opatrení na zamedzenie šíreniu pandémie Covid 19, za závažnú bariéru v podnikaní ju v realizovanom dotazníku označili aj poskytovatelia služieb v cestovnom ruchu v okrese Gelnica. V rámci pomoci bola Ministerstvom dopravy a výstavby SR vyhlásená schéma minimálnej pomoci (DE MINIMIS) doposiaľ za obdobia od 1.4 do 31.5.2021 a od 1.9.2021 do 31.12.2021, ako pomoc pre malé a stredné podniky do 200 000.- €. Cieľom pomoci je podpora podnikov a zariadení v odvetví cestovného ruchu formou poskytnutia finančných príspevkov určených na cielené prekrytie časti fixných nákladov, ktoré oprávnení žiadatelia museli vynaložiť v čase ich núteného uzatvorenia z dôvodu opatrení vlády a Úradu verejného zdravotníctva SR a v čase po opätovnom spustení ich prevádzky po prejavení negatívnych dôsledkov pandémie COVID-19. Pomoc je určená na kompenzácie vzniknutých škôd žiadateľov, ako priamych následkov opatrení prijatých na zmiernenie negatívnych následkov pandémie ochorenia COVID-19. Financovanie je formou poskytnutia finančného príspevku na kompenzáciu výpadkov vykázaného čistého obratu v oprávnenom období v porovnaní s dosiahnutým čistým obratom v období dofinancovania. Pomoc je realizovaná aj v rámci veľkej schémy za obdobie 1.4.2020 do 31.3.2021 pre malé a stredné podniky do 1 000 000.- €, za obdobie 1.4.2021 do 31.5.2021 pre malé a stredné podniky do 200 000.- € a za obdobie od 1.9.2021 do 31.12.2021 pre malé a stredné podniky do 400 000.- €. ²¹
- Okres Gelnica má potenciál stať sa výletným miestom (minimálne jednodňová návštevnosť) pre obyvateľov mesta Košice v dostupnosti 40 km (45 minút jazdy autom) a z mesta Prešov v dostupnosti 37 km (38 minút).

Primárna ponuka CR

Primárna ponuka cestovného ruchu v oblasti poskytuje širokú paletu objektov: prírodné prostredie členitého podhorského a horského charakteru – lesnatosť okresu najvyššia na Slovensku (až 74%), malebný obraz vidieckej krajiny. Na veľkej časti okresu, až na 78 % sa rozprestiera Chránené vtáčie územie Volovské vrchy (NATURA 2000), najrozsiahlejšie CHVÚ na Slovensku, ktoré je špecifické 25 ohrozenými vtáčimi druhmi. S týmto počtom sa zaraďuje k našim chráneným vtáčím územiám s najvyšším počtom kritériových - výberových druhov. V rámci chráneného územia NATURA 2000 sa tu nachádza deväť Území európskeho charakteru. V území sa nachádzajú aj chránené územia so 4. a 5. stupňom ochrany – Prírodná pamiatka Margecianska línia a Závadské skalky a prírodné rezervácie Kloptaň a Polianske rašelinisko.

²¹ Dostupné na internete : < <https://www.mindop.sk/schema-pomoci> >

V území sa nachádzajú aj v CR využiteľné vodné plochy a toky. Vodná nádrž Ružín je už pomerne známou rekreačnou oblasťou. K zvýšeniu atraktívnosti a tým aj návštevnosti však neprispieva len zvýšenie kvality ubytovacích a stravovacích služieb a ponuky produktov CR, ale najmä systematické riešenia v boji proti zanášaniam komunálnym odpadom, čo tu predstavuje závažný spoločenský a environmentálny problém. K rozvoju kúpeľného a rekreačného CR by prospela obnova dodnes chátrajúcich kúpeľov na Jazere Thurzov pri Gelnici (kúpeľný dom Pionier je zapísaný v zozname nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok. Jazero Úhorná je banskou technickou pamiatkou, spolu s lodenicou (plánovaná rekonštrukcia) zasa poskytuje potenciál pre rozvoj rekreačného / vodného CR. Z pohľadu CR (splavovanie rieky) je zaujímavý hydrický biokoridor - Stredný tok rieky Hornád medzi deltou Prielomu Hornádu a VN Ružín, ktorý je zároveň aj územím európskeho významu v rámci územia NATURA 2000. Splavovanie na rieke Hnilec nie možné pre nízku hladinu vody v toku (Na hornom toku je VN Palcmanská Maša). Z pohľadu biodiverzity sú dôležité aj ďalšie menšie toky, napr. hydrický biokoridor Kojšovský potok.

Oblasť má bohatú históriu v **baníctve** a v spracovaní kovov. Nachádza sa tu množstvo technických pamiatok (najmä banícke, technické stavby, mostné objekty). Pre CR sú zaujímavé najmä hámre, štólne, ktoré predstavujú potenciál pre poznávací a zážitkový CR. Územím prechádza tzv. **Železná cesta**, ktorá spája významné technické pamiatky baníctva ako drevený most a medená Huta v Štefanskej Hute (Kluknava). Mesto **Gelnica** s pamiatkovou zónou mesta, kde sa nachádza Banícke múzeum a banský náučný chodník, ale aj obec **Smolník** so slávnou banskou históriou a pamiatkami majú v tomto zmysle špeciálnu pozíciu a teda aj potenciál na ďalší rozvoj CR. Pri zavádzaní produktov a služieb CR zameraných na banskú históriu a spracovanie kovov odporúčame spolupracovať s výskumníkmi a odborníkmi na banskú históriu, ale aj s ďalšími aktérmi v regióne (napr. banícke spolky) a vychádzať z kvalitných odborných podkladov ako napr. TECHNICKÉ PAMIAHKY SPOJENÉ S BANSKOU A HUTNÍCKOU ČINNOSŤOU NA SPIŠI, II. časť – GELNICA A OKOLIE z roku 2012, a pod.

V ďalších obciach (Jaklovce, Helcmanovce, Švedlár, Nálepko, Mníšek nad Hnilcom, Prakovce, Závadka, Kojšov) sa zasa nachádzajú aj architektonické národné kultúrne pamiatky najmä sakrálneho, ale aj profánneho charakteru. Potenciálom pre ďalší rozvoj CR v území poskytuje aj pomerne známa **Gotická cesta**, ktorej časť - spišsko-gemerská cesta prechádza práve niektorými obcami gelnického okresu.

Pri rozvoji CR zameraného na banskú históriu a spracovanie kovov odporúčame spolupracovať s výskumníkmi a odborníkmi na banskú históriu v regióne, ale aj s ďalšími aktérmi (napr. banícke spolky) a vychádzať z kvalitných odborných podkladov ako napr. TECHNICKÉ PAMIAHKY SPOJENÉ S BANSKOU A HUTNÍCKOU ČINNOSŤOU NA SPIŠI, II. časť – GELNICA A OKOLIE z roku 2012, a pod.

V okrese Gelnica, ale najmä v jej východnej časti (Margecany, Kojšov, Jaklovce, Veľký Folkmar, atď.) silne inklinuje k ľudovým tradíciám a folklóru, čo sa prejavuje obdivuhodne veľkým množstvom folklórnych súborov (aj rómsky), divadelných súborov, a pod. Práve v tejto oblasti okresu sú organizované podujatia

zamerané na ľudové tradície (Kluknavské folklórne slávnosti, Kluknavská fašiangová zabíjačka, Folkmarské folklórne slávnosti, Na prakofskim ganečku, Sel'anské halušky v Helcmanovciach a iné) a remeslá (Furmánske preteky v Smolníckej Hute, banícky deň v Gelnici a Smolníku), kroje a gastronómii (Margecianske fajnoty, Kojšovská zabíjačka, Michalská hoscina, atď.). Raritou je súkromné múzeum ľudovej kultúry v Kojšove.

Objavovať a poznávať krajinu je možné s využitím siete značených turistických chodníkov, ktorých je v oblasti cca. 290 km a 170 km ďalších trás, napr. náučné chodníky (banský náučný chodník, Lesný náučný chodník Smolnícka osada a i.), Medzinárodná diaľková turistická trasa E8, Cesta SNP, Rudohorská 100 (cez Kloptaň a Kojšovú Hoľu), Beh hrebeňom Volovských vrchov (okruh cez Smolník), Východniarska 100 (cez Kojšovú hoľu a Folkmarsku skalú), Vyhliadková trasa z Gelnice.

V okrese sa nachádza sieť miestnych cyklotrás (8), Hnilecká cyklomagistrála (regionálny charakter), Karpatská cyklistická cesta (nadregionálny charakter), ďalej je plánovaná Hornádska cyklomagistrála (97,05 km) od Hrabušíc do Družstevnej pri Hornáde (cez Richnavu, Kluknavu a Margecany).

Vzhľadom na uvedené sa dá konštatovať, že v oblasti sa nachádzajú prírodné a kultúrno-historické predpoklady na rozvoj CR, najmä na kombináciu poznávacieho vidieckeho a rekreačného (oddychového) víkendového CR. Napriek tomu tu nie je dostatočne vyvinutá kvalitná sekundárna ponuka CR (supraštruktúra CR – ubytovacie a stravovacie služby), infraštruktúra CR, ale medzery sú aj vo všeobecnej infraštruktúre.

Služby, produkty, marketing CR

V oblasti je nedostatok zariadení a ich služieb nevyhnutných na to, aby sa účastník CR mohol v oblasti ubytovať, stravovať a vykonávať rôzne rekreačné a kultúrne aktivity (nedostatok ubytovacích a stravovacích zariadení, služieb v CR). Podľa údajov ŠÚ SR (2022) sa tu nachádza 19 ubytovacích zariadení, no podľa informácií od jednotlivých starostov obcí je ich 31, čo stále predstavuje najnižší počet v rámci okolitých okresov. Najviac ubytovacích kapacít má mesto Gelnica (106 lôžok v 6 zariadeniach), ďalej Jaklovce (67 lôžok v 4 zariadeniach), Švedlár (53 lôžok v 4 zariadeniach) a Smolník (37 lôžok v 4 zariadeniach). Ubytovacími kapacitami v rozsahu maximálne dvoch ubytovacích zariadení disponujú obce Kluknava, Nálepkovo, Smolnícka Huta, Stará Voda, Žakarovce, Mníšek nad Hnilcom, Kojšov a Helcmanovce. Stravovacích zariadení, využiteľných pre CR, je v okrese 23.

V oblasti absentuje ponuka ucelených produktov CR. Všeobecná infraštruktúra v oblasti (dopravná, zdravotnícka, obchodná, športová a pod.) je v niektorých odľahlejších obciach nedostatočná a vyžaduje ďalšie investície.

10 Literatúra

1. Akčný plán rozvoja okresu Gelnica (v znení Dodatku č.1), Úrad vlády SR, 2018
2. Aktualizácia marketingovej stratégie SR na roky 2019 -2020, Sekcia CR Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2018
3. Cestovný ruch, Marián Gúčík, 2010, ISBN 978-80-89090-80-8
4. Čierne diery. Priemyselné pamiatky a zabudnuté miesta Slovenska, Zarývaš, A., Lipták, M., Beňák, M., Bratislava 2018, ISBN 978-80-570-0170-6
5. Kostrová sieť cyklistických trás Košického kraja vyhladávacia štúdia - návrh koncepcie, Košický samosprávny kraj, 2015
6. Naše regióny 2017, Štatistický úrad SR, 2018, ISBN 978-80-8121-674-9,
7. Pamiatková zóna mesta Gelnica, zásady ochrany pamiatkového územia, Krajský pamiatkový úrad Košice, 2017
8. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja na roky 2016 až 2022,
9. Programy rozvoja obcí okresu Gelnica
10. Regionalizácia cestovného ruchu v SR, Ministerstvo hospodárstva SR, odbor cestovného ruchu, 2005
11. Stratégia rozvoja cestovného ruchu v Košickom kraji do roku 2020, Košický samosprávny kraj, 2015
12. Stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Košickom samosprávnom kraji (Aktualizácia v úplnom znení), Košický samosprávny kraj, 2015
13. Stratégia rozvoja cestovného ruchu do roku 2020, Sekcia CR Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, 2013
14. Stratégia CLLD územia MAS Hnilec - dodatok č. 2, MAS Hnilec, 2018
15. Súpis pamiatok na Slovensku II., Günterová Alžbeta, et al., Bratislava 1968
16. Technické pamiatky spojené s banskou a hutníckou činnosťou na Spiši, II. časť – Gelnica a okolie, Klingová, Kling, Spišská Nová Ves 2012, ISBN 978-80-974497-8-2
17. Turistika a jej formy, Matlovičová, Klamár, Mika, Prešov 2015
18. Územný plán veľkého územného celku Košický kraj - zmeny a doplnky 2017, Košický Samosprávny kraj, 2017
19. Zmeny a doplnky č.1 smernej časti Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001, Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR, 2011
20. MARÁKOVÁ, V., GAJDOŠÍK, T., MARCIŠ, M., VARGOVÁ JURKOVÁ, L., PAJTÁŠOVÁ, Z., Stratégia rozvoja ekoturizmu v Košickom kraji.
21. Stratégia udržateľného rozvoja cestovného ruchu v Košickom samosprávnom kraji do roku 2027

Webové stránky:

- www.keturist.sk
- geo.enviroportal.sk/atlassr/
- uzemia.enviroportal.sk/
- www.biomonitoring.sk/InternalGeoportal/ProtectedSites/ListNationalCategories
- www.minzp.sk/postupy-ziadosti/ochrana-prirody-krajiny/uzemna-ochrana-prirody/natura2000/
- www.dobrenoviny.sk/c/130236/chranene-vtacie-uzemie-volovske-vrchy-je-rozlohou-najvacsievsr
- web.vucke.sk/files/cestovny_ruch/propagacne_materialy/zelezna_cesta.pdf
- spravy.pravda.sk/regiony/clanok/431999-gelnica-spristupnuje-banske-podzemie/
- slovakia.travel/gelnica
- www.gelnica.sk/naucny-bansky-chodnik.phtml?id3=104099
- www.terraincognita.sk/
- www.vraji.sk
- www.gelnica.sk
- www.smolnik.sk
- www.helcmanovce.sk
- www.henclova.ocu.sk
- www.jaklovce.sk
- www.kluknava.sk
- www.kojsov.sk
- www.margecany.sk
- www.nalepkovo.sk
- www.prakovce.sk
- www.smolnickahuta.sk
- www.staravoda.sk
- www.svedlar.sk
- www.uhorna.sk
- www.velkyfolkmar.sk
- www.zavadkanaspisi.sk
- www.zakarovce.sk
- www.gelnica.sk/bansky-skanzen-gelnica.phtml?id3=116909
- www.terraincognita.sk/turisticky-vlacik-v-meste-gelnica-a-okoli
- www.terraincognita.sk/otvorena-galeria-v-margecianskom-tuneli/
- www.zakarovce.sk/projekt/banicky-chodnik-zakarovce
- www.mindop.sk/schema-pomoci
- www.ruzin.eu/projekt-iii-norne-steny/

11 Zoznam obrázkov, tabuliek a grafov

Zoznam obrázkov

Obrázok 1 Umiestnenie okresu Gelnica v rámci Košického samosprávneho kraja	3
Obrázok 2 Cestná sieť v okrese Gelnica a okolí.....	6
Obrázok 3 Chránené vtáčie územie Volovské vrchy, Územie európskeho významu a prírodné pamiatky a rezervácie na území okresu Gelnica.....	32
Obrázok 4 Malebný obraz krajiny v okolí VN Ružín.....	35
Obrázok 5 Mapa priehrady Ružín	36
Obrázok 6 Lávka Ružín.....	37
Obrázok 7 Komunálny odpad vo VN Ružín najmä v jarnom období alebo po prítalových zrážkach.....	38
Obrázok 8 Tajch - Jazero Úhorná.....	40
Obrázok 9 Slávnostné otvorenie štôlne Jozef v Gelnici	43
Obrázok 10 Banská mapa Gelnice	43
Obrázok 11 Smolník. V roku 1872 budovu Komorného divadla prestavali na tabakovú továreň, ešte nie tak dávno jediná výrobu ručne šúľaných cigár na Slovensku.....	48
Obrázok 12 Spišsko- gemerský okruh Gotickéj cesty v tlačenej informačnej brožúre	49
Obrázok 13 Čiernohorske kúpele pri Nálepkove.....	51
Obrázok 14 Thurzovské kúpele s kúpeľným domom	52
Obrázok 15 Ženský kroj z Kojšova.....	55
Obrázok 16 Obce okresu Gelnica na turistickej mape	63
Obrázok 17 Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2705 Turbína – Biele skaly – VN Úhorná.....	65
Obrázok 18 Stredná (kategória šport) MTB trasa: 2713 Lipy – Rudňany – Poráč.....	65
Obrázok 19 Stredná (sport) MTB Trasa 8725 Lipy – Svinské	66
Obrázok 20 Ťažká (expert) MTB trasa 2858 Mária Huta – Chata Erika	66
Obrázok 21 Ťažká (expert) MTB trasa 5855 Hlinisko – Hnilčík – Gertľá, rázc. – Šafárka - Bindt-Šuferland - Závadské skalky - Závadka – Lipy – Poráč - Slovinky – Krompachy – Thurzov - Gelnica, most.....	67
Obrázok 22 Ľahká (rekrea) cestná trasa 8921 Nálepkovo – Závadské skaly	68
Obrázok 23 Stredná (sport) cestná trasa 021 Hnilecká cyklomagistrála	68
Obrázok 24 Železná cesta a jej zastávky	72
Obrázok 25 Spišsko- Gemerská cesta a jej zastávky na trase.....	73

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1 Rozdelenie cestnej siete a kategórií ciest v okresoch Košického samosprávneho kraja k roku 2016.	5
Tabuľka 2 Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a v rekreácii vo vybraných krajoch SR, okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci košického kraja	9
Tabuľka 3 Počet podnikov v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a v rekreácii vo vybraných krajoch SR a okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci košického kraja	13
Tabuľka 4 Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnancov v ubytovacích a stravovacích službách, v umení, zábave a rekreácii pre Košický kraj a susedné kraje	15
Tabuľka 5 Počty ubytovacích zariadení v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji	17
Tabuľka 6 Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji	18
Tabuľka 7 Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji	20
Tabuľka 8 Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajoch, ako aj v okrese Gelnica a v susedných okresoch v Košickom kraji	22
Tabuľka 9 Prenocovania návštevníkov v ubytovacích zariadeniach podľa záznamov jednotlivých obcí	24
Tabuľka 10 Výška vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí za posledných 8 rokov (2014 - 2021)	25
Tabuľka 11 Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach CR pre SR (v tisícoch €)	28
Tabuľka 12 Prírodné pamiatky v okrese Gelnica	30
Tabuľka 13 Prírodné rezervácie v okrese Gelnica	31
Tabuľka 14 Počet splavných dní na strednom a dolnom úseku rieky Hnilec (od obce Hnilec) (aktualizované)	41
Tabuľka 15 Počet splavných dní na strednom úseku rieky Hornád (od obce Čingov) (aktualizované)	41
Tabuľka 16 Prehľad nehnuteľných NKP v okrese Gelnica podľa obcí (2022)	46
Tabuľka 17 Organizované Podujatia v obciach gelnického okresu	58
Tabuľka 18 Ubytovacie a stravovacie zariadenia a ich kapacita	60
Tabuľka 19 Všeobecná infraštruktúra	70

Zoznam grafov

Graf 1a Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v Košickom kraji a v susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.	10
Graf 1b Počet živnostníkov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v Košickom kraji a v susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.....	11
Graf 2a Počet živnostníkov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.	11
Graf 2b Počet živnostníkov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.....	12
Graf 3a Počet podnikov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v Košickom kraji a v susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.....	13
Graf 3b Počet podnikov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v Košickom kraji a v susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov.....	14
Graf 4a Počet podnikov podnikajúcich v ubytovacích a stravovacích službách v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov okresu.	14
Graf 4b Počet podnikov podnikajúcich v umení, zábave a v rekreácii v okrese Gelnica a v susedných okresoch v pomere na 1000 obyvateľov.....	15
Graf 5a Priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov pre Košický, Prešovský, Banskobystrický kraj a pre celú SR v Ubytovacích a stravovacích službách.....	16
Graf 5b Priemerné nominálne mesačné mzdy zamestnancov pre Košický, Prešovský, Banskobystrický kraj a pre celú SR v umení, zábave a rekreácii.....	16
Graf 6a Počet ubytovacích zariadení v Košickom kraji a susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov.	17
Graf 6b Počet ubytovacích zariadení v okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov.....	18
Graf 7a Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.	19
Graf 7b Počet lôžok v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov kraja.....	19
Graf 8a Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.	21
Graf 8b Počet návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a v susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov okresu.....	21
Graf 9a Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v Košickom kraji a susedných krajochoch v pomere na 1000 obyvateľov kraja.....	23
Graf 9b Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica a v susedných okresoch v rámci Košického kraja v pomere na 1000 obyvateľov okresu.....	23

Graf 10 Prenocovania návštevníkov v ubytovacích zariadeniach v okrese Gelnica podľa záznamov jednotlivých obcí za posledných 8 rokov (2014-2021)	25
Graf 11 Výška vybranej dane z ubytovania jednotlivých obcí okresu Gelnica za posledných 8 rokov (2014 - 2021)	26
Graf 12 Priemerná cena za ubytovanie v jednotlivých krajoch v € (2016, 2018 a 2021)	27
Graf 13 Využitie celkovej kapacity stálych lôžok v jednotlivých krajoch v % (2018, 2021)	27
Graf 14 Tržby za ubytovanie v ubytovacích zariadeniach cestovného ruchu v krajoch SR za rok 2016, 2018 a 2021 v tisícoch €	28
Graf 15 Miesto podnikania (16 odpovedí):	74
Graf 16 Oblasť podnikania (14 odpovedí)	74
Graf 17 Počet zamestnancov (16 odpovedí)	75
Graf 18 Počet zamestnancov v posledných troch rokoch (15 odpovedí)	75
Graf 19 Očakávaný vývoj zamestnancov v ďalších troch rokoch (16 odpovedí)	75
Graf 20 Bariéry v podnikaní (16 odpovedí)	76
Graf 21 Plány firmy na obdobie rokov 2022-2027 (16 odpovedí)	77
Graf 22 Prínosný tip podpory pre poskytovateľov služieb	77
Graf 23 Čerpanie dotácií na podporu rozvojových plánov v minulosti (16 odpovedí)	78

12 Zoznam skratiek

CR	cestovný ruch
DM	destinačný manažment
KSK	Košický samosprávny kraj
KOCR	Krajská organizácia cestovného ruchu
KRT	Košice región turizmus (KOCR)
KST	Klub slovenských turistov
KURS	Koncepcia územného rozvoja Slovenska
MAS	Miestna akčná skupina
NKP	Národná kultúrna pamiatka
NRO	Najmenej rozvinutý región
OOCR	Oblasťná organizácia cestovného ruchu
PHSR	Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja
PP	Prírodná pamiatka
PR	Prírodná rezervácia
SVP	Slovenský vodohospodársky podnik
SKCaK	Spišské kultúrne centrum a knižnica
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky